

พิธีเสนาตัว : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ
ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

17 S.R. 2553

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ตุลาคม 2553

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พิธีเสนตัว : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ
ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ตุลาคม 2553

ประยงค์ รัตนรงค์. (2553). **พิธีเสนตัว : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของชาวโชน**

บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี.

ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม. (มานุษยวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม: รองศาสตราจารย์ ดร. กาญจนา

อินทรสุวานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เฉลิมพล งามสุทธิ.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรี พิธีเสนตัว : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรม

ของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ผู้วิจัยได้

กำหนดจุดมุ่งหมายในการวิจัยไว้ดังนี้ คือ ศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัว ของคณะ หมอเสนา นายจัน หยอดทองดี ศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว บันทึกและศึกษาแนวทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีเสนตัว ของคณะหมอเสนา นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า พิธีเสนตัวของชาวโชน เป็นประเพณีที่ชาวโชนยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากชาวโชนมีความเชื่อเรื่อง ขวัญและวิญญาณ หากขวัญหายออกจากร่างกาย จะเป็นเหตุให้เกิดอาการเจ็บป่วย จำเป็นต้องประกอบพิธีเสนตัวขึ้น เพื่อเป็นการต่ออายุต่อเงาหัว และเรียกขวัญกลับคืนมาให้แก่ผู้ป่วย ในการประกอบพิธีเสนตัว จะมีเครื่องดนตรีเข้ามาบรรเลงประกอบพิธี คือ ปี่ยาวและปี่สั้น โดยทำหน้าที่บรรเลงประกอบการขับลำนำเรียกขวัญของหมอเสนา ปี่ยาวและปี่สั้นนี้จะใช้บรรเลงเพลงประกอบในพิธีเสนตัวของชาวโชน มากกว่าจะใช้บรรเลงเพื่อความบันเทิงหรือเพื่อความสนุกสนาน

บทเพลงที่ใช้บรรเลงเพลงประกอบในพิธีเสนตัวของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ มี 3 เพลง คือ เพลงเดี่ยวทาง เพลงหาขวัญ และเพลงนำขวัญ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเพลงทั้งหมด โดยสรุปเพลงทั้ง 3 เพลง จะปรากฏกลุ่มเสียง 4 - 5 เสียงในการดำเนินทำนองตลอดทั้งเพลง เมื่อแบ่งเพลงออกเป็นวรรคแล้ว ทำให้เห็นว่า โดยส่วนใหญ่ลูกตกของวรรคเพลงจะตกที่เสียงเดียวกันเป็นส่วนมากทำนองเพลงส่วนใหญ่จึงซ้ำกัน จังหวะของเพลงในแต่ละเพลงจะเลื่อนไหลไปตามการขับของหมอเสนา ส่วนรูปแบบของทำนองมีท่วงทำนองสั้น ๆ ซ้ำกันไปมา และเป็นเพลงท่อนเดียวที่ต้องบรรเลงกลับไปกลับมาตลอดการประกอบพิธี

ปัจจุบันดนตรีในพิธีเสนตัว ของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภอ อุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งมีคณะหมอเสนา นายจัน หยอดทองดี เป็นผู้ประกอบพิธี ยังคงรูปแบบขั้นตอนต่าง ๆ เช่นเดียวกับในอดีต แต่ในสภาวะปัจจุบันทำให้การยึดถือปฏิบัติแบบดั้งเดิมนั้นมีการ

เปลี่ยนแปลงไปบ้าง อย่างไรก็ตามชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ ยังคงรักษาวัฒนธรรมดนตรีและขั้นตอนในพิธีเสนตัวไว้อย่างมั่นคง

SANE TOW CEREMONE: A CASE STUDY OF MUSIC AND RITUAL OF LAO - SOUNG

BAN DONMAKLUA.TAMBON DONMAKLUA, AMPHOE UTHONG, SUPHAN BURI PROVINCE.

Presented in Partial fulfillments of the requirements

for the Master of Fine Arts degree in Ethnomusicology

at Srinakharinwirot University

October 2010

Prayong Reannarong. (2010). *SaneTow ceremony: A case study of Music and Ritual of*

Lao - Soung, Ban Donmaklua, Tambon Donmaklua, Amphoe Uthong, SuphanBuri Province. Master Thesis, M.F.A. (Ethnomusicology). Bangkok: Graduate School. Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Associate. Professor. Dr. Kanchana Intrarasunanon, Assist. Prof. Dr. Chalearmpon Ngamsudthi.

This research aimed to study traditional music of Sanetow Ceremony: A case study of Music and Worship of Soung (Taidum), Ban Donmaklua, Tambon Donmaklua, Amphoe Mung, Suphan Buri Province. The researcher has aimed the terms of this research are as follows: Traditional music studies in Sanetow ceremony of Doctor Sane Band (Mr.Jun Hyodthongde), To study the procedure of Sanetow ceremony, Recorded and studied the melody of music which play in Sanetow ceremony at Doctor Sane Band (Mr.Jun Hyodthongde): Ban Donmaklua, Tambon Donmaklua, Amphoe Uthong, Suphan Buri Province.

The study found that Sanetow ceremony of Soung (Taidum) has adhered and practiced since ancient time. Soung (Taidum) has faith in morale and spirit. If morale disappears from the body, it will cause an illness. These have to perform Sanetow ceremony for extend one's life, extend shiny head, and recall morale. Musical instruments play in Sanetow ceremony of Soung (Taidum) are Pi Yao and Pi San which used to recall morale of Doctor Sane. These Pi Yao and Pi San uses in Sanetow ceremony of Soung (Taidum) more than uses in entertainment or playful.

The songs play in Sanetow ceremony of Soung (Taidum) at Ban Donmaklua has 3 songs which are: Pleang Tewtang, Pleang Hakwan, and Pleang Namkwan. The researcher has studied the result on 3 songs and found that sound group of 4-5 will appear in tune all over the song. When divided the song into space, it illustrates that the most Luktok of song space fail in the same tune. The most tunes are duplicated. Rhythm of the song in each song will

flow as Doctor Sane sing. Form of melody has the cadence which is short and duplicate. And this is the one piece song that plays back and fro for all worship.

Currently music use in Santow ceremony of Soung (Taidum): Ban Donmaklua, Tambon Donmaklua, Amphoe Moung, Suphan Buri Province which Doctor Sane Band (Mr.Jun Hyodthongde) is the efficient, who still used the same form as the past. But in a currently situation made it change from the past by little. However, Soung (Taidum) at Ban Donmaklua still remain traditional music and process in Sanetow ceremony firmly.

ปริญญาบัตร

เรื่อง

พิธีเลขตัว : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ

ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี

ของ

ประยงค์ รุ่งณรงค์

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒน์กุล)

วันที่...11...เดือน...ตุลาคม...พ.ศ.25...๕3

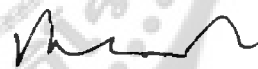
คณะกรรมการควบคุมปริญญาบัตร

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

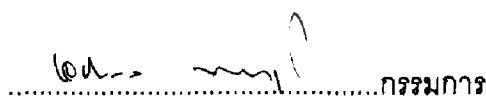
.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....ประธาน

(อาจารย์ ดร.ชนิดา ตั้งเดชะหิรัญ)

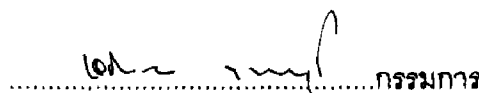
.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

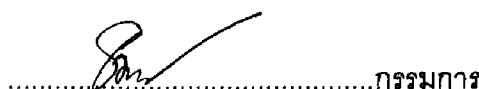
.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ธนพชร นุตสาระ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดี เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณ ดังรายนามที่จะกล่าวถึง ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา อินทรสุนานนท์ ประธานที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมพล งามสุทธิ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ที่ช่วยแนะนำและให้แนวคิดในการทำปริญญานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ชนิดา ตังเดชะหิรัญ กรรมการคุมสอบปริญญานิพนธ์ และ อาจารย์ ดร.ธนพชร นุตสวาระ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และแก้ไขข้อบกพร่อง

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูอรุณกัจฉันทรคุณ (หลวงพ่อนพดล นันทโน) เจ้าอาวาส วัดป่าดอยลับงา ต.ท่าขุนราม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนทุนในการศึกษาเล่าเรียน พร้อมทั้งชี้แนะและให้แนวทางในการทำวิจัยแก่ผู้วิจัย

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูสุวรรณพัฒน์คุณ (หลวงพ่อนิม) เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม ต.สระยายโสม อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี ที่เมตตาให้ถ่ายทำและเก็บข้อมูลภาคสนามในพิธีเสนตัว อีกทั้งเป็นพระอุปถัมภ์อุปสมบทให้และสั่งสอนระเบียบวินัยแก่ผู้วิจัย

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สิทธิชัย หาญสมบัติ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการลาศึกษาต่อพร้อมทั้งสนับสนุนทุนอุดหนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ คำทิพย์ ที่ให้ความช่วยเหลือข้าพเจ้าในการศึกษาเล่าเรียนมาโดยตลอด พร้อมทั้งให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจที่ดีให้เสมอมา

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ อินทจักร์ คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ที่ให้ความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือติดตามและให้คำแนะนำทางการศึกษาระหว่างศึกษา

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์เดชนิ คงอิม หัวหน้าภาควิชาดนตรีตะวันตกวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้อบรมบ่มเพาะสั่งสอน ให้ความรู้ แนวคิด ตลอดจนแนวทางในการศึกษาเล่าเรียนทางดนตรีแก่ผู้วิจัย มาโดยตลอด

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ เวชกามา ที่ช่วยแนะนำและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ อาจารย์อำนาจ บุญอนันท์ ที่ให้คำปรึกษา แนะนำ และช่วยแสดงความคิดเห็น ตลอดจนการช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชัชชัย พวกดี ที่กรุณาช่วยให้แนวคิดในการทำปริญญานิพนธ์ ตลอดจนเป็นกำลังใจให้คำปรึกษาในทุกเรื่อง และการดูแลที่ดียิ่งแก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ อาจารย์อัศวพล ชูเชิด ที่กรุณาช่วยติดต่อประสานงาน ในการเรียนพร้อม
คำปรึกษาและให้ข้อคิดต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ นายทองคำ กอดสะอาด นายกองค้การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือ
ต. ดอนมะเกลือ อ. อุ้มทอง จ. สุพรรณบุรี ที่กรุณาช่วยเหลือและอนุเคราะห์ ข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ อาจารย์กฤติมา ธนศักดิ์คติ ครูชำนาญการ บ้านหัวทำนบ อ. อุ้มทอง จ. สุพรรณบุรี
ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับขั้นตอนในการทำพิธีต่าง ๆ ของชาวโขง

ขอขอบคุณ นางรัชดาเพ็ญ พงษ์เสนา นักวิชาการไทยทรงดำศึกษา ศูนย์ศึกษาไทยทรงดำ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุ้มทอง ที่กรุณาให้ข้อมูลวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวโขง พร้อมทั้งข้อมูลเบื้องต้น
เกี่ยวกับพิธีเสนตัวของชาวโขงมาเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ ผู้ใหญ่แค เกื้อคนรัก ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 ต. ดอนมะเกลือ อ. อุ้มทอง จ. สุพรรณบุรี
นายหยอด มูลละออง อดีตผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4 ต. สระยายโสม อ. อุ้มทอง จ. สุพรรณบุรี ลุงจุม มูลละออง
นายสุทัศน์ มูลละออง ที่ได้ให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในพิธีเสนตัวของพระครูสุวรรณพัฒนคุณ

ขอขอบคุณ คณะหมอเสน นายจัน หยอดทองดี และผู้ที่ได้สืบทอดทางด้านวัฒนธรรมดนตรี
ในพิธีเสนตัวทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลอันเป็นสาระสำคัญยิ่งแก่ผู้วิจัย จึงขอยกย่องชาวโขงบ้านดอนมะเกลือ
ที่ยังรักษาวัฒนธรรมประเพณีไว้ให้อนุชนรุ่นหลังให้สืบทอดเจตนารมณ์สืบไป

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ ต.ต. ปลองยุทธ รื่นนรงค์(บิดา) นางราณี รื่นนรงค์(มารดา)
น.ส.อนงค์ รื่นนรงค์ (ป้า) ซึ่งได้อบรมเลี้ยงดู สั่งสอน และชี้แนวทางที่ถูกต้อง ให้ความรักตลอดจน
ความเมตตา เป็นกำลังใจในการวิจัยครั้งนี้ ตลอดจนสนับสนุนทุนการศึกษาทำให้ผู้วิจัยประสบ
ผลสำเร็จ

ประยงค์ รื่นนรงค์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	4
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิด.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาด้านวัฒนธรรม.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไท.....	11
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ.....	13
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทเพลง.....	19
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	22
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	32
ขั้นการศึกษาและรวบรวมข้อมูล.....	32
ขั้นศึกษาข้อมูล.....	33
ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล.....	33
ขั้นสรุป.....	34
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	35
วัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัว.....	36
ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีเสนตัว.....	36
บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัว.....	36
การสืบทอดดนตรี.....	37
ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีเสนตัว.....	37

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
4 (ต่อ)		
	วิธีการศึกษาและการถ่ายทอดการเล่นดนตรี.....	38
	เพลงที่ใช้ประกอบ.....	39
	เพลงเดี่ยวทาง(เพลงไหว้ครู).....	39
	เพลงหาขวัญ.....	39
	เพลงนำขวัญ.....	40
	เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว.....	40
	ลักษณะของเครื่องดนตรี.....	40
	วิธีการบรรเลง.....	48
	สถานที่สำหรับประกอบพิธีเสนตัว.....	51
	ขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว.....	53
	แพเคราะห์.....	58
	ปานหย่อง.....	58
	ปานเบ้า.....	59
	งายมด.....	60
	พิธีแก้เคราะห์.....	61
	พิธีต่ออายุ.....	63
	ต่อเงาหัว.....	64
	ส่งเครื่องปานหย่อง.....	68
	เสียงตั้งเบ้า.....	68
	พิธีส่งแพเคราะห์.....	68
	พิธีอาบขวัญ.....	70
	วิเคราะห์เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนตัว.....	71
	เพลงเดี่ยวทาง.....	71
	เพลงหาขวัญ.....	78
	เพลงนำขวัญ.....	84

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5 สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	91
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า.....	91
จุดมุ่งหมาย.....	91
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	91
อภิปรายผล.....	100
ข้อเสนอแนะ.....	102
บรรณานุกรม.....	103
ภาคผนวก.....	107
ภาคผนวก ก. ประวัติความเป็นมาของลาวไซง.....	108
ภาคผนวก ข. ประวัติของหมู่บ้านดอนมะเกลือ.....	115
ภาคผนวก ค. โฉมเพลงไทย - สากล.....	137
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	144

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ท่อลมของปี่ยาว.....	41
2 แผ่นโลหะทองเหลือง(ลิ้น)ของปี่ยาว.....	41
3 รูปิด - เปิดนิ้ว(รูบังคับเสียง)ของปี่ยาว.....	42
4 รูเยื่อของปี่ยาว.....	43
5 รูร้อยเชือก.....	43
6 แสดงท่อลมของปี่สั้น.....	44
7 แผ่นโลหะทองเหลือง(ลิ้น)ของปี่สั้น.....	45
8 เปรียบเทียบระหว่างลิ้นของปี่ยาวและปี่สั้น.....	45
9 รูปิด - เปิดนิ้ว(รูบังคับเสียง)ปี่สั้น.....	46
10 รูเยื่อของปี่สั้น.....	47
11 ลักษณะทำนองและเป่าปี่ยาวด้านหลังหมอเสนา.....	48
12 ลักษณะทำนองและเป่าปี่ยาวด้านข้างหมอเสนา.....	48
13 ลักษณะในการนั่งเป่าปี่สั้นด้านข้าง.....	49
14 แสดงลักษณะทำนองและวิธีการบรรเลงปี่ยาวและปี่สั้น.....	50
15 มุมประกอบพิธีในกะล่อห้อง.....	51
16 หิ้งผีเรือน.....	52
17 เครื่องหมายแสดงขวัญและการผ่านพิธีเสน.....	56
18 พระครูสุวรรณพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม.....	57
19 ชาวโชนกที่เข้าร่วมพิธีเสนตัว.....	57
20 แพเคราะห์.....	58
21 ปานหย่อง.....	59
22 ปานเบ้า.....	59
23 เครื่องพิธีตันกล้วย - ต้นอ้อย.....	60
24 ไชติบและใจใหม่สำหรับบูชาครู.....	61
25 เครื่องเช่นสังเวยแสดงความอุดมสมบูรณ์.....	61
26 เครื่องเช่นสังเวยของผู้เสนตัว.....	62
27 กระบุงจำลองพืชพันธุ์ธัญญาหาร.....	62
28 ไม้ไผ่ในพิธี.....	63

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ (ต่อ)	หน้า
29 หมวกสำหรับพิธีต่อเงาหัว.....	64
30 หลักขวัญเวียนเทียน.....	64
31 ชาวบ้านดิ่งผ้าบังแดด.....	65
32 เจ้าเลื้อจุดเทียนชัยที่หลักขวัญ.....	65
33 ขบวนแห่ปานขวัญเจ้าเลื้อ.....	66
34 ลูก-หลาน รำวงฉลองรอบปานขวัญเจ้าเลื้อ.....	66
35 แห่ปานขวัญขึ้นสู่บ้าน.....	67
36 ปานขวัญ.....	67
37 หมอสะ เก็บเมล็ดข้าวเลี้ยงทาย.....	68
38 แป้เคราะห์ในการหาขวัญ.....	69
39 เครื่องพิธีในการอาบขวัญ.....	70

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยนั้น มีอย่างต่อเนื่องมายาวนานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะยุคที่มีการทำสงครามตามเมืองต่าง ๆ ทำให้ประเทศที่แพ้สงครามเหล่านั้น ถูกกวาดต้อนอพยพประชากรไปยังเมืองที่ได้รับชัยชนะ เพื่อสร้างฐานกำลังทางด้านประชากร เป็นเหตุให้กลุ่มชาติพันธุ์ในสุวรรณภูมิเกิดการสับเปลี่ยนโยกย้ายไปตามที่ต่าง ๆ เกิดการหลอมรวมทางวัฒนธรรมกับภูมิภาคนั้น ๆ และก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนหรือชนเผ่ากระจายอยู่ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย กลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของมนุษย์แต่ละเผ่าพันธุ์ เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าในอดีต โดยสามารถพิจารณาได้จากมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ภายใต้กระแสสังคมปัจจุบัน ความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์จะเป็นตัวกำหนดการสร้างรูปแบบทางวัฒนธรรมให้เป็นไปตามวิถีของกลุ่มชน และมีการแสดงออกถึงเอกลักษณ์ที่เป็นตัวเองในหลาย ๆ ด้าน เช่น การละเล่น เครื่องดนตรี บทเพลง พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความเข้มแข็งและเอกลักษณ์อันเป็นการแสดงถึงตัวตนที่แท้จริงของกลุ่มชนนั้น ๆ

คำว่า "กลุ่มชาติพันธุ์" คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน ชนบทรรมนิยม ประเพณีเดียวกันและภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกนึกคิดของเผ่าพันธุ์ไปในทิศทางเดียวกัน ปัจจัยสำคัญในการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์คือ ความสำนึกของคนในกลุ่มนั้นว่ามีชาติพันธุ์ใด ชนบทรรมนิยมและวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดที่สำคัญว่ากลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมนี้ มีลักษณะเด่นคือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจาก บรรพบุรุษเดียวกัน บรรพบุรุษทางสายเลือดและบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือดและทางวัฒนธรรมอยู่พร้อม ๆ กันไป เป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างเอกลักษณ์ของบุคคลและชาติพันธุ์ให้สอดคล้องไปในทางเดียวกัน ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้จะมีวัฒนธรรมเป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นซึ่งจะแสดงออกให้ปรากฏในด้านต่าง ๆ ในการเคลื่อนย้ายกลุ่มชาติพันธุ์นั้น บางกลุ่มยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อของตนเอง เช่น การนับถือผี พิธีกรรมทางไสยศาสตร์ การทำขวัญ การต่อชะตา การแต่งกาย อาหารการกิน การปลูกสร้างบ้านเรือน การประกอบอาชีพ (อมรา พงศพิชญ์, 2534 : 157)

วัฒนธรรม เกิดจากการที่มนุษย์ในสังคมกระทำสัญญาาร่วมกัน เพื่อหาแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ประเพณีใดก็ตามที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา จนถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของสังคมนั้น ประเพณีดังกล่าวจึงกลายเป็นประเพณีที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับกันว่ามีคุณค่า

และไม่ยอมให้ใครฝ่าฝืนหรือนอกรัตนนอกรอยมากนัก ประเพณีเหล่านั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อกันมา บางประเพณีก็ยังมี การถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด บางประเพณีก็คลี่คลายเปลี่ยนแปลงไปหรือเสื่อมความนิยมลง ถึงอย่างไรก็ตามในปัจจุบันยังมีวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนกลุ่มน้อยบางพื้นที่ยังคงมีการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี โดยมีพิธีกรรมต่าง ๆ แสดงเอกลักษณ์กลุ่มชนของตนในรูปแบบดั้งเดิม เช่น ไทยพวน ไทยกระเหรี่ยง ไทยเวียง ไทยทรงดำ เป็นต้น (สุมิตร ปิติพัฒน์. 2521: 2)

ชาวไซ่งหรือมีชื่อเรียกอื่น ๆ ที่ใช้เรียกแตกต่างกันออกไปบ้าง เช่น ไต ไทยดำ ลาวไซ่ง ช่งดำ ไทยทรงดำ ไทยไซ่ง เป็นต้น เป็นอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่กระจายอยู่ในบางพื้นที่ของประเทศไทย และเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังมีการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้และยังคงสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มชาวไซ่งนั้นเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ดินแดนสิบสองจุไทย ดินแดนทั้งหมดแบ่งออกเป็น 12 เมือง ประกอบด้วยเมืองของชาวผู้ไทชาว 4 เมือง ได้แก่ เมืองไล เมืองเมืองเจียน เมืองมูน เมืองบาง เป็นของผู้ไทดำหรือชาวไซ่งอีก 8 เมือง ได้แก่ เมืองแฉก เมืองควาย เมืองถุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด(ว่าด) เมืองซาง ดินแดนดังกล่าวปัจจุบัน อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศเวียดนาม ปัจจุบันคือเมืองเดียนเบียนฟู (มานิตา เชื้อนขันธุ์. 2541: 15)

ชาวไซ่งที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นกลุ่มแรกตั้งหลักแหล่งอย่างมั่นคงในอำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี โดยโยกย้ายครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในช่วงของรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช จุดที่ตั้งบ้านเรือนครั้งแรกคือหมู่บ้านหนองเลา อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี และมีการโยกย้ายถิ่นฐานเดิมดังกล่าวเข้าสู่ประเทศไทยอีกหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 ถึงสมัยรัชกาลที่ 3 ส่วนใหญ่ชาวไซ่งตั้งบ้านเรือนรวมกลุ่มในจังหวัดเพชรบุรีมาก่อน ต่อมามีการเคลื่อนย้ายสู่จังหวัดอื่น ๆ ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ลพบุรี พิจิตร พิษณุโลก กำแพงเพชร และนครปฐม เป็นต้น ดังนั้นชาวไซ่งที่กระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเชื้อชาติของชาวไซ่งที่ไปจากจังหวัดเพชรบุรีทั้งสิ้น ปัจจุบันจึงพบว่าชาวไซ่งอยู่ในหลายพื้นที่ของประเทศไทยเป็นจำนวนมาก (ศิริ พึ่งเดช. 2519: 5)

ชาวไซ่งที่บ้านดอนมะเกลือ ต.ดอนมะเกลือ อ.คูทอง จ.สุพรรณบุรี กลุ่มนี้ มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น การแต่งกาย ทรงผม ภาษา บ้านเรือน อาหารการกินและการประกอบอาชีพ รวมไปถึงพิธีกรรมและความเชื่อที่สืบต่อกันมา ก่อให้เกิดพิธีกรรมและประเพณีที่สำคัญหลายอย่าง แม้จะได้รับกระแสวัฒนธรรมจากภายนอก ที่หลั่งไหลเข้ามาทดแทนวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาวไซ่งอย่างต่อเนื่อง แต่สำหรับชาวไซ่งวัฒนธรรมหลายอย่างมิได้สูญสลายไปตามกระแสความนิยมของโลก เหตุเพราะว่าชาวไซ่งมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ขวัญ สิ่งเหนือธรรมชาติ และการนับถือ

วิญญาณบรรพบุรุษ ปัจจุบันยังมีการประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อที่ยังคงรักษาแบบแผนไว้ อย่างเหนียวแน่นมาจนถึงทุกวันนี้ (มานิตา เชื้อนขันธ. 2541: 59)

พิธีเสนตัวของชาวโชนังเป็นประเพณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวโชนังมีความเชื่อเรื่องขวัญ ว่าขวัญเป็นสิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวคนทุกคน เสมือนดังเทวดาประจำตัวบางครั้งอาจหนีออกไปได้ จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยจำเป็นต้องประกอบพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา ถ้าขวัญกลับมาไม่ได้ ก็หมายถึงว่าผู้ป่วยจะต้องเสียชีวิต พิธีเสนตัวจึงเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมากของชาวโชนัง จำเป็นต้องทำพิธีเพื่อให้มีอายุมั่นขวัญเย็น เป็นการต่ออายุ ต่อเงาหัวและเรียกขวัญกลับคืนมาให้แก่เจ้าของขวัญที่เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น ในด้านศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อของชาวโชนังนั้น ถึงแม้ปัจจุบันชาวโชนังส่วนใหญ่จะนับถือพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับชาวไทย แต่ถึงอย่างไรก็ยังคงนับถือผีและเชื่อเรื่องการทำขวัญ จึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อ การบวงสรวง การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เนื่องจากชาวโชนังทุกครอบครัวยังมีความเชื่อกันว่า บ้านทุกหลังมีผีเรือนคุ้มครองและปกป้องเพื่อให้เกิดความสงบสุขร่มเย็น (มานิตา เชื้อนขันธ. 2541: 79)

นายจัน หยอดทองดี เป็นหมอเสนประกอบพิธีเสนตัวที่มีเชื้อสายชาวโชนังและได้รับการสืบทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษ ปัจจุบันมีภูมิลำเนาอยู่ที่ บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี การประกอบพิธีกรรมยังคงรักษาแบบแผน วิธีการ ขั้นตอน เกี่ยวกับการบรรเลงดนตรีประกอบในพิธีเสนตัวไว้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งในขณะนี้ผู้ที่สามารถประกอบพิธีกรรมการเล่นเรือน และเสนตัวได้นั้นก็เหลือเพียงคณะหมอเสน นายจัน หยอดทองดี เพียงคณะเดียวเท่านั้นที่ประกอบพิธีได้ครบถ้วน รวมถึงต้องเดินทางไปประกอบพิธีกรรมในหลายพื้นที่ ทำให้ชาวโชนังที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เกิดความเคารพและศรัทธาต่อพิธีกรรมดังกล่าว

สำหรับพิธีเสนตัวของชาวไทยทรงดำ บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์และยังคงดำเนินควบคู่ไปกับวิถีชีวิตของชาวโชนังบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี แม้ว่ากระแสของสังคม ความเจริญทางวัตถุและวัฒนธรรมจากตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของพวกเขาก็ตาม แต่มีสิ่งหนึ่งที่นำวิกฤตกังวลซึ่งมีแนวโน้มว่าจะกำลังสูญหายไป นั่นก็คือดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีกรรมเสนตัว สาเหตุเพราะว่าในปัจจุบันมีผู้สืบทอดน้อยลงไปมาก หรือแทบจะไม่มีเลย เนื่องจากคนหนุ่มสาวรุ่นใหม่หันไปสนใจดนตรีสากลที่เป็นวัฒนธรรมของต่างชาติ จนทำให้ละเลยดนตรีพื้นบ้านของตัวเอง อาจเป็นผลให้วัฒนธรรมทางดนตรีที่ทรงคุณค่าสูญหายไปในอนาคต คณะหมอเสน ของนายจัน หยอดทองดี เป็นคณะหมอเสนที่ในปัจจุบันนี้ยังคงไว้ซึ่งบทเพลง แบบแผนวิธีการและขั้นตอนของพิธีกรรมที่ยังคงรักษาไว้ได้ค่อนข้างสมบูรณ์ อีกทั้งตัวของหมอเสน ยังถือเป็นบุคคลที่ได้รับการสืบทอดโดยตรงจากบรรพบุรุษ ซึ่งต่อไปในภายหน้าหากไร้ผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้าน

วัฒนธรรมทางดนตรีและพิธีเสนตัวของชาวโซ่งบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ดังที่กล่าวมานี้ อาจเป็นเหตุให้เอกลักษณ์ของกลุ่มชนนี้สูญหายไป

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เป็นสาเหตุให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ ถึงวัฒนธรรมทางดนตรีและพิธีกรรมการเสนตัว ตลอดจนเป็นการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในแง่มุมต่าง ๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางดนตรีและพิธีเสนตัวของชาวโซ่งบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี รวมทั้งจะได้ข้อมูลเป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านและข้อมูลพื้นฐานทางด้านมานุษยวิทยาควิทยาให้คงอยู่สืบไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว คณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อบันทึกและศึกษาแนวทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีเสนตัว คณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้เห็นความสำคัญของพิธีเสนตัว เนื่องจากพิธีเสนตัวเป็นพิธีที่สำคัญอย่างยิ่งของชาวโซ่ง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาในเรื่องของวัฒนธรรมดนตรี พิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงของวัฒนธรรมของชาวโซ่ง เนื่องจากปัจจุบันนี้ประเพณีที่สืบทอดกันมาเริ่มที่จะเลือนหายไปทั้งด้าน ดนตรี พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธี ผู้วิจัยได้คำนึงถึงปัญหาดังกล่าวที่จะเกิดขึ้น จึงมีความจำเป็นต้องทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว โดยกำหนดไว้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี
2. ทำให้เข้าใจขั้นตอนในการประกอบพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. ทำให้เข้าใจบทเพลงที่ใช้ในการบรรเลงประกอบพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งเน้นที่จะศึกษาพิธีเสนตัว ซึ่งเป็นพิธีกรรมหลักในการต่ออายุและเรียกขวัญของชาวโชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม บทเพลง และเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนตัว ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการศึกษาเกี่ยวกับพิธีเสนตัวของชาวโชน บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิจัยครั้งนี้มุ่งประเด็นในการศึกษาพิธีเสนตัว โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 3 หัวข้อ คือ

1. พื้นที่ในการปฏิบัติการภาคสนามเพื่อเก็บและรวบรวมข้อมูลสำหรับการศึกษาวิจัยพิธีเสนตัวคือ บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นพื้นที่สำหรับปฏิบัติการภาคสนามและเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาทำการศึกษาวิจัยต่อไป
2. ศึกษาขั้นตอนในการประกอบพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาแนวทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบในพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่ยังคงยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กะล่อห้อง หมายถึง ห้องผีบรรพบุรุษ

เสื้อฮี หมายถึง เสื้อที่ทำด้วยผ้าฝ้ายย้อมสีครามมี 2 ด้านใช้ได้ทั้งด้านในและด้านนอก

หมอลำ หมายถึง ผู้นำในการประกอบพิธีเสนตัวเป็นสื่อกลางระหว่างผีกับคนและทำหน้าที่ปิด-เปิดนิเวศงานของปีศาจ

ผิดผี หมายถึง การประพฤติปฏิบัติผิดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผี

ปาน หมายถึง ภาชนะที่ใช้ใส่เครื่องเซ่นในพิธีกรรมของชาวโชน

รำ หมายถึง ผี

หลิว หมายถึง ญาติตระกูลเดียวกัน

กะเหล็บ หมายถึง เป็นภาชนะของใช้เอนกประสงค์ทำด้วยไม้ไผ่และหวายสานเป็นลวดลายขัดไปมามีลักษณะคล้ายโองน้ำ ปากกลมเป็นกระพุ้งของปากด้วยหวายไม่มีฝาปิด

กะแอบ หมายถึง เป็นภาชนะที่ใช้ใส่ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว

กระบุงข้าวม้า หมายถึง ภาชนะที่ใช้ข้าวเปลือกสำหรับไหว้ครูในพิธีกรรมของหมอเสนา

ขับ หมายถึง การว่าความเป็นภาษาไทยทรงดำในพิธีเสนตัวของหมอเสนา

ขึ้นเสื่อ หมายถึง เจ้าเสื่อนำเสื่อผ้าของตนเองและสิ่งของต่าง ๆ ได้แก่ หมาก พลุ ข้าวสาร เหล้า เงิน 1 บาท ไปให้ไว้กับหมอเสนาก่อนทำพิธีการเสนตัว

คนเฝ้าเสน หมายถึง บุคคลที่เป็น บุตร หลาน เขย สะใภ้ ญาติมีเดียวกันและเพื่อนบ้านที่รักใคร่ชอบพอกันมาร่วมเป็นกำลังใจในพิธีการเสนตัว

เจ้าเสื่อ หมายถึง ผู้ที่ให้หมอเสนทำการประกอบพิธีเสนตัวให้(ผู้ที่เจ็บป่วยเคราะห์ไม่ดี)

โข่ง หมายถึง มาจากคำว่า "ชวง" ที่แปลว่ากางเกงที่ชาวไทยทรงดำนิยมนุ่งมีสีดำ ซึ่งหมายถึง ลาวนุ่งกางเกง ต่อมาเพี้ยนเป็น ลาวโข่ง

แถบ หมายถึง เทวดามีอำนาจเหนือชีวิตมนุษย์ทั้งหลายสามารถบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่าง ๆ ได้ทั้งทางดีและทางร้าย

ปีไม้แมน หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของไทยทรงดำมีลักษณะคล้ายปี่จุมของภาคเหนือ ชาวไทยทรงดำใช้บรรเลงในพิธีเสนตัว มี 2 ขนาดคือ ขนาดใหญ่และยาวเรียกว่า "ปี่ยาว" ขนาดเล็กและสั้นเรียกว่า "ปี่สั้น"

ผ้าเปี้ยว หมายถึง เป็นผ้าที่หญิงไทยทรงดำนิยมใช้คาดอก

ผู้ตัว หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลผู้ตัวซึ่งไทยทรงดำเชื่อว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าหรือผู้ปกครองเมืองในสมัยก่อน

ผู้น้อย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่เกิดในตระกูลสามัญชน

ผีมืด หมายถึง บุคคลในขณะที่มีชีวิตอยู่เป็นหมอเสนผู้กระทำพิธีการเสน เมื่อตายไปเรียกว่า ผีมืด

ผีมนต์ หมายถึง บุคคลในขณะที่มีชีวิตอยู่ร่ำเรียนคาถาอาคมเวทมนต์ เมื่อตายไปจะเรียกว่า ผีมนต์

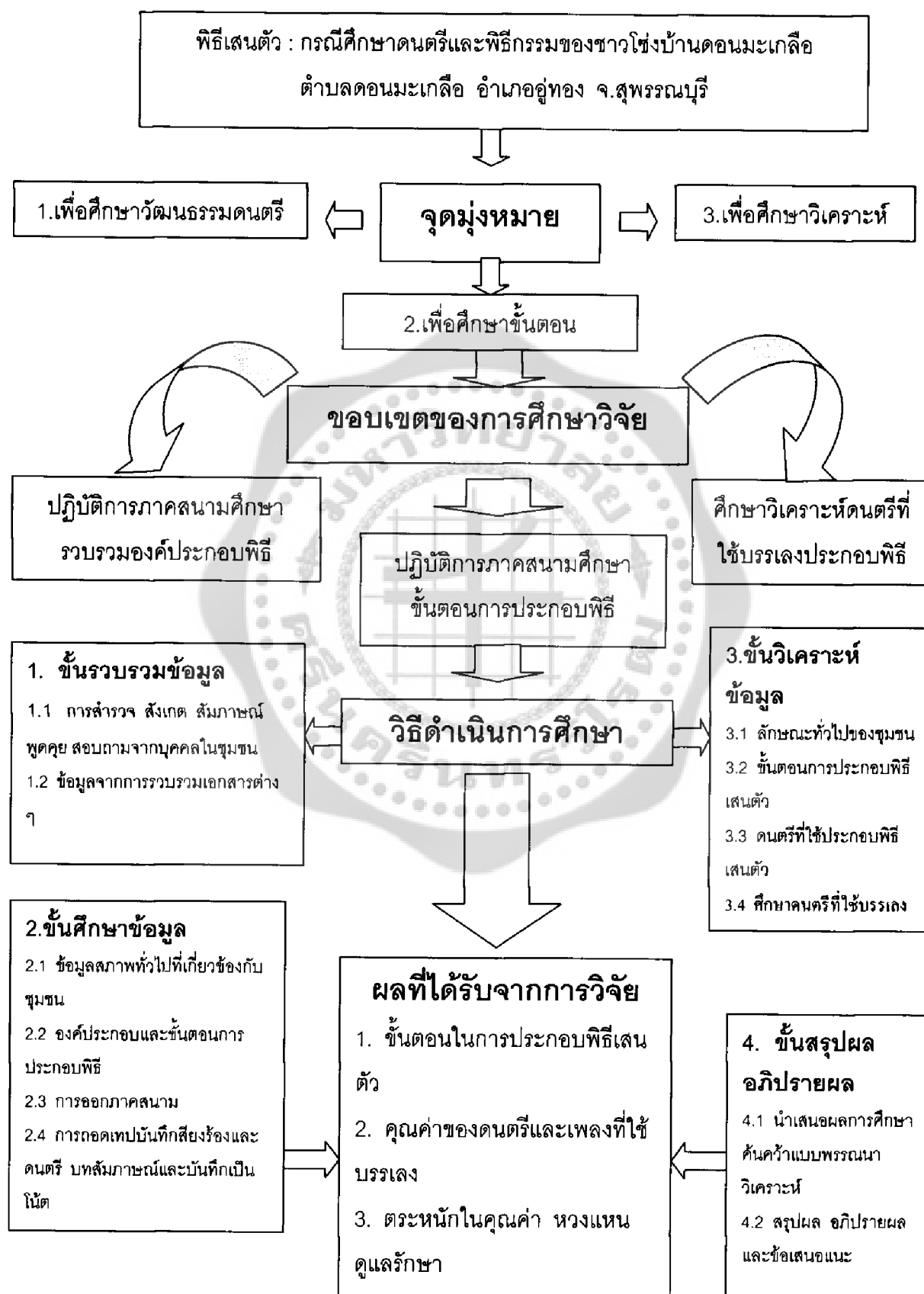
เสนตัว หมายถึง พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเจ็บป่วยหรือพิธีกรรมที่ตามหาขวัญกลับมาเข้าตัว โดยมีหมอเสนเป็นผู้ประกอบพิธีให้

วี(พัด) หมายถึง เครื่องใช้ของหมอผู้ประกอบพิธีกรรม

ผู้ช่วยหมอ หมายถึง ผู้ที่ขับลำน้ําในพิธีเสนตัว(เปลี่ยนกับหมอใหญ่)ทำหน้าที่เป่าปี่เล็ก
กลุ่มเสียง หมายถึง กลุ่มของเสียงที่พบในบทเพลงตามลักษณะของทำนองเพลงส่วนใหญ่ และ
ประกอบด้วยโน้ตเสียงต่าง ๆ มากกว่า 1 เสียงขึ้นไป

กรอบแนวคิด

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ดนตรีในพิธีเสนตัวนั้น ปัจจุบันมีผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้า และเขียนบทความเผยแพร่ในเอกสารวารสารและหนังสือต่าง ๆ ไว้พอสมควร แต่มีจำนวนไม่มากนัก เนื้อหาส่วนใหญ่มีการกล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษาดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์ ในหลาย ๆ ทศนะ โดยเน้นในด้านการรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน พิธีกรรมและความเชื่อ รวมทั้งทางด้านดนตรี ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบการวิจัยครั้งนี้ นับว่ามีความสำคัญต่อการศึกษา ค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง แหล่งข้อมูลนี้ได้มาจากเอกสารงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ ตำราหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีเสนตัวเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ ดังนั้นจึงได้นำข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้ามาใช้เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำวิจัยดังต่อไปนี้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม
 - 1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไซ่ง
 - 1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ
 - 1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทเพลง
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาทางด้านวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2525: 76) ได้กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมโดยสรุปว่า วัฒนธรรมเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับมนุษย์ โดยที่มนุษย์เป็นผู้สร้าง เพื่อความเป็นรูปแบบของสังคมที่มีเสถียรภาพอันแสดงถึงความเจริญของงามให้กับสังคมแต่ละกลุ่มบุคคลในสังคม หากขาดวัฒนธรรมแล้วสังคมย่อมขาดเอกภาพนั้นหมายถึงสังคมจะรุ่มเย็นเป็นสุขไม่ได้ วัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยที่มีลักษณะผสมผสานในเนื้อเดียวกัน ซึ่งทำหน้าที่สร้างสรรค์ช่วยกำหนดรูปแบบของสมาชิกในสังคมได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ช่วยให้โครงสร้างของสังคมอยู่ได้อย่างมีแบบแผน เพราะได้ผู้มีภาวะทางจิตใจของสมาชิกในสังคมส่งผลให้สังคมมีเอกภาพ

พระยาอนุমানราชธน (2515 : 73) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของวัฒนธรรมดังนี้

1. มีการสะสม หมายถึง จะต้องมีการเดิมอยู่ก่อนแล้วและสะสมทุนนั้นให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
2. วัฒนธรรมต้องมีการปรับปรุง หมายถึง ต้องรู้จักตัดแปลงปรับปรุงส่วนที่บกพร่องอยู่ ให้มีความเหมาะสมถูกต้อง
3. จะต้องมีการถ่ายทอด หมายถึง การทำให้วัฒนธรรมนั้นแพร่หลายในวงกว้าง
4. มีการอบรมสั่งสอนให้ผู้รู้หรือชนรุ่นหลังได้สืบทอดต่อกันไป

ประเทือง คล้ายสุบรรณ (2531: 2) ให้ความหมายของคำว่า วัฒนธรรม ไว้ดังนี้ วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคม เป็นต้นว่า ความคิด ความรู้สึก ความประพฤติ กิริยาอาการ ศิลปะ ประเพณี กฎหมาย ประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ ที่สังคมยอมรับและปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะเป็นวิชาที่มีหลักเกณฑ์สามารถพิสูจน์ได้ขณะเดียวกันก็เป็นศิลปะที่มีความสวยงาม ไพเราะ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2537: 13 - 22) ได้จัดทำหนังสือ "วัฒนธรรมกับการพัฒนา" ซึ่งพิมพ์เผยแพร่เนื่องในปี่รณรงค์วัฒนธรรมไทย 2538 โดยกล่าวถึงคุณลักษณะของวัฒนธรรมที่เข้มแข็งว่าเป็นรากฐานของสังคมแต่ละสังคม สามารถเป็นเครื่องมือที่ทำให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง โดยแบ่งคุณลักษณะของวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง ออกเป็น 8 ประการ

1. มีความหลากหลายกระจายอำนาจ จึงส่งเสริมการเมืองระบอบประชาธิปไตย
2. กระจายรายได้ และสร้าง ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ
3. ส่งเสริมศักดิ์ศรีของชุมชน
4. มีความเป็นบูรณาการ
5. สร้างความประสานสอดคล้อง และความสมดุลอย่างยืน
6. มีการพัฒนาจิตใจ และจิตวิญญาณอันลึกซึ้ง
7. ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม
8. เป็นการผดุงศีลธรรมของสังคม

ในเรื่องของวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับข้าวของเครื่องใช้ของ และจัดว่าเป็นงานหัตถกรรมชิ้นเอกของชาวไท่ วารสารศิลปวัฒนธรรม (2545: 36 - 37) ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องจักสานที่เรียกว่า “กะเหล็บ” อันเป็นเครื่องใช้ไม้สอยที่สำคัญของชาวไท่ไว้ดังนี้

ไท่ดำหรือไท่เข่งมีมากที่เพชรบุรี อาชีพหลักนอกจากทำไร่ทำนายังมีฝีมือทางจักสานไม่น้อย โดยชาวไท่แต่เดิมถือกันว่า ผู้ชายต้องจักสานเป็นจึงจะเป็นคนที่สังคมยอมรับ เพราะสรรพสิ่งใช้สอยในครัวเรือน ตลอดจนเครื่องมือเครื่องมือหากินส่วนใหญ่มาจากเครื่องจักสานทั้งสิ้น ดังนั้น ความสามารถในการจักสาน จึงแสดงถึงประสิทธิภาพที่เป็นไปได้ในการดูแลครอบครัวให้อยู่ดีเป็นสุขตลอดรอดฝั่งและในกระบวนการจักสานของชาวไท่ กะเหล็บ นับเป็นภาชนะอเนกประสงค์ที่ทุกครอบครัวต้องมี เนื่องจากมันเป็นสัญลักษณ์แห่งการเริ่มต้นชีวิตในอดีตพิธีแต่งงานของหนุ่มสาวชาวไท่ สิ่งที่ทำไม่ได้ในเครื่องชิ้นหมาก คือ หมากพลู และกะเหล็บ

ไท่ที่เคร่งครัดตามขนบประเพณีเดิมจะเน้นเป็นพิเศษว่า กะเหล็บที่ใช้ในงานนี้ต้องเป็นฝีมือสานของเจ้าบ่าวเท่านั้นถึงจะศักดิ์สิทธิ์ เพราะกะเหล็บคู่ดังกล่าวจะเป็นสิ่งสำคัญในพิธีไหว้ผีเรือนและหมากพลูที่ใส่อยู่ในกะเหล็บคู่ นั้น ถือเป็นสิ่งมงคลสำหรับใช้เป็นของไหว้ขอความร่วมมือเป็นสุขจากบรรพบุรุษ และผู้อาวุโสในหมู่บ้าน กะเหล็บนอกจากเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องใช้ในพิธีแต่งงานแล้ว สมัยก่อนยังถือเป็นเครื่องบอกฐานะคู่บ่าวสาว โดยคู่บ่าวสาวชาวไท่ที่มีศกภาพรุดาคักดีเป็นเจ้าคนนายคนจะใช้กะเหล็บในพิธีแต่งงานจำนวน 4 ใบ แต่ถ้าเป็นคนธรรมดาทั่วไปใช้แค่ 2 ใบเท่านั้น

สำหรับหน้าตากะเหล็บจะคล้ายกระบุงใบเล็กๆ ต่างกันก็ตรงรูปทรงที่ดูสูงชะลูดกว่าตรงกลางป่องและปากกลมสอบเข้า ก้นกะเหล็บมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า ผูกเสริมด้วยหวายเพื่อความสวยงามคงทน ด้านข้างมีหูร้อยเชือกไว้หิ้วหรือสะพายไหล่ไปไหนมาไหนได้สะดวก กะเหล็บมีทั้งชนิดที่มีฝาและไม่ มีฝาปิดตามปกติผู้หญิงชาวไท่ใช้กะเหล็บใส่เสื้อผ้ายามเดินทาง หรือใส่ของกระจุกกระจิกรวมถึงสิ่งอื่น ๆ เวลาออกไปไร่นา แต่ถ้าเป็นกะเหล็บที่จักสานอย่างประณีตด้วยการย่อนดอกใส่ตอกสี จะถือเป็นกรณีพิเศษ กะเหล็บที่ว่าใบนี้จะถูกเก็บไว้ใช้ในงานพิธีสำคัญโดยเฉพาะ

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวไท่

ในเรื่องของถิ่นฐานที่ตั้งของชาวไท่ ถวิล เกษรราช (2512 : 7) ได้ทำการศึกษาถึงถิ่นที่อยู่ของไท่ดำโดยสรุปว่า เดิมอยู่เมืองเงินเหลา ตอนเหนือของเวียดนาม เมื่อครั้งสงครามระหว่างญวนกับฝรั่งเศส ไท่ดำช่วยได้ฝรั่งเศสรบ เมื่อฝรั่งเศสพ่ายสงคราม ชาวไท่ดำที่เป็นทหารต้องอพยพมาอยู่ที่ประเทศลาว ไท่ดำแบ่งเป็น 5 เผ่าใหญ่ๆ ไท่ดำ ไท่ขาว ไท่โก ไท่โงงและไท่แดง ส่วนมากไท่ดำได้อพยพมาจากประเทศลาวเข้ามาประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ.2518 ไท่ดำมีอยู่ที่เมืองแกลง เมืองควาย เมืองตุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัดและเมืองซาง รวม 8 เมือง พวกนี้มีผิวดำและขอบนุ่งหมัดดำ ที่ว่าผิวดำนี้มีใช่ผิวดำแท้ผิวกีขาวอยู่ เครื่องแต่งกายนั้นชอบใช้ผ้าที่ทอด้วยฝ้ายพื้นเมืองย้อม

คราม สีแก้งหนังไปทางดำใช้เสื้อแขนยาวกระดุม(หมากหรือมะดิง) 9 เม็ด มีหมู่บ้านต่าง ๆ ถึง 11 หมู่บ้านด้วยกัน นอกจากนี้จะอยู่ที่เดิมแล้วมีการอพยพมาอยู่ที่แขวงหัวพัน ซึ่งมีเมืองซำเหนือเป็น ศูนย์ตั้งแขวงและอยู่ที่นานร่วม ร้อยปีชาวลาวเรียกว่า "ไทเหนือ" หรือ "ผู้ไท" และมีที่กระจัดกระจายไป ทำมาหากินที่อื่น ๆ ได้แก่ แขวงเชียงขวาง เวียงจันทร์ คำม่วน สุวรรณเขต ประเทศลาว และในประเทศไทย สมทรง บุรุษพัฒน์ (2540: 1) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของชาวไท และกล่าวไว้ในหนังสือสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไท่ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ไทยไทมีชื่อเรียกต่างๆ กันว่า ลาวไท ลาวซ่ง ไทยซ่ง ลาวทรง(ซง)ดำ ลาวซ่งดำ ผู้ไทยดำ ผู้ไตซงดำ ไทยทรงดำ เสถียรโกเศศ (2509) ได้เขียนไว้ว่า คำว่า "สง ไท ทรง" เป็นคำเดียวกัน มีความหมายว่า "กางเกง" ดังนั้น "ทรงดำ" จึงมีความหมายว่า "กางเกงดำ" คำจำกัดความในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2493) มีว่า คำว่า "ไท" มาจากคำว่า "ซงดำ" หมายความว่าผู้ไทยที่นุ่งกางเกงดำ

ในเรื่องของชื่อที่ใช้เรียกชาวไท นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2521: 1) ได้อ้างอิงความหมายของคำว่า "ไท" จากเอกสารหลายเล่ม และให้ความเห็นเกี่ยวกับการเรียกชื่อต่างๆ ของไทยไทว่า ชื่อ "ลาวไท หรือลาวซ่ง" นั้นใช้เรียกเฉพาะผู้ไทยดำที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเท่านั้น ส่วนที่อื่นจะเรียก "ไทยดำ" ที่เรียกว่าลาวเป็นเพราะเรียกให้ผสมกลมกลืนเข้ากับคนท้องถิ่นที่อยู่ก่อนแล้ว เช่น ลาวเวียง ลาวพวน ดังนั้นแทนที่จะเรียกว่า "ไทยดำ หรือไทยทรงดำ" ตามที่เคยเรียกมา ก็กลายเป็น "ลาวดำหรือลาวซ่งดำ" ที่เรียกว่า "ลาวซ่งดำ" นั้นคงเป็นเพราะเรียกตามเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ คือไทยดำเหล่านี้นิยมนุ่งห่มด้วยเสื่อผ้า สีดำ ต่อมาคำว่า "ดำ" หายไปจึงเหลือแต่คำว่า "ลาวไทหรือไทยไท" อีกสาเหตุหนึ่งที่เรียกว่า "ลาวไท" สันนิษฐานได้ว่าอาจเป็นเพราะชนกลุ่มนี้อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนลาว ในเรื่องของลำดับชั้นทางสังคมของชาวไท สมทรง บุรุษพัฒน์ (2540: 1) ได้ทำการศึกษาและกล่าวถึงโครงสร้างทางสังคมของชาวไทว่า สมาชิกในแต่ละครอบครัวของไทยไทจะเป็นญาติเดียวกันส่วนญาติห่าง ๆ ก็มักมีความผูกพันสนิทสนมกัน ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขยาย ลูกชายจะนำภรรยาเข้ามาอยู่ในบ้านพ่อแม่ของตน ส่วนลูกสาวจะไปอยู่บ้านสามี ปัจจุบันครอบครัวไทยไทมีขนาดเล็กลง ผู้ที่อาวุโสสูงสุดจะเป็นหัวหน้าครอบครัว การสืบสกุลจะนับถือทางฝ่ายบิดา ลูกชายและภรณยานับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายพ่อ ส่วนลูกสาวจะไปนับถือผีฝ่ายสามี การแบ่งเป็นตระกูลหรือ "สิง" ต่าง ๆ ก็พบในหมู่ไทยไท คล้ายกับการใช้แซ่ของชาวจีน กลุ่มคนในตระกูลหรือ "สิง" เดียวกันถือว่าเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน แต่เดิมนามสกุลของไทยไทจะขึ้นต้นว่า "สิง" แล้วต่อด้วยชื่อสกุล เช่น "สิงลอ"หรือ"สิงคำ" เป็นต้น แต่ในปัจจุบันการใช้นามสกุลจะมีลักษณะเช่นเดียวกับไทย ส่วนสิงเดิมก็มีอยู่เพื่อใช้อ้างถึงความเกี่ยวข้องกันในกลุ่มไทยไท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันกับผีบรรพบุรุษ

นอกจากนี้ในเรื่องของชนชั้นตามลักษณะสังคมดั้งเดิมของไทยซึ่งแบ่งผู้คนออกเป็น 2 พวก คือพวกเจ้าเรียกว่า“ผู้ท้าว” ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้ที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าในสมัยก่อน และพวกสามัญชนเรียกว่า “ผู้น้อย” ซึ่งเชื่อว่าเป็นผู้อยู่ใต้การปกครองของผู้ท้าว พวกเจ้าเป็นชนชั้นปกครองที่สามารถบัญชาผีเมืองได้ ในขณะที่ผู้น้อยบูชาได้แต่ผีบรรพบุรุษของตนเอง ไทยซึ่งในประเทศไทยยังคงยอมรับการแบ่งชนชั้นอยู่แต่ “ผู้ท้าว” ในปัจจุบันไม่มีอำนาจในการปกครอง และเมื่อดูจากชีวิตความเป็นอยู่แทบจะมองไม่เห็นความแตกต่างระหว่างชนชั้น แต่พิธีกรรมทางศาสนาที่ยังคงปฏิบัติกันอยู่จะเป็นเครื่องบ่งชี้ชนชั้น คือ ผู้ประกอบพิธีจะใช้แต่“ผู้ท้าว” เท่านั้น และชนชั้น“ผู้ท้าว”จะจัดพิธีกรรมใหญ่โตกว่าผู้น้อย นอกจากนั้น “ผู้ท้าว” กับ “ผู้น้อย” จะไม่ประกอบพิธีร่วมกัน

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อ

เรไร สืบสุข (2533: 5) ได้อธิบายถึงเรื่องความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ไว้ว่า คำว่าไสยศาสตร์ หมายถึง อำนาจเหนือธรรมชาติ อำนาจลึกลับ ความเชื่อในสิ่งเร้นลับที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ เช่น ความเชื่อในเรื่อง ภูตผี ปีศาจ ไชยกลาง รวมทั้งเวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง การบนบานศาลกล่าว และโหราศาสตร์ เป็นต้น

กิ่งแก้ว อุตตากร (2519: 5) ได้กล่าวเกี่ยวกับเรื่องลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทยไว้ว่า พิธีกรรม คือ วิธีการชนิดหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่เราจะได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ เราจำเป็นต้องมีการกระทำและในแต่ละการกระทำก็ต้องมีวิธี เช่น ในการที่เราจะได้ข้าวเปลือก เราก็จำเป็นต้องมีวิธีเพาะปลูกเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การตากถาง เตรียมพื้นที่ การไถ การหว่าน การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การนวด เป็นต้น และควบคู่ไปกับวิธีการเพาะปลูกในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวแล้วชาวนายังประกอบพิธีกรรมอีกหลายอย่าง เช่น เมื่อจะดูแลรักษาข้าวที่กำลังเริ่มออกรวง ชาวนาจะประกอบพิธีทำขวัญแม่โพสพ โดยนำของสังเวศ มีข้าว กล้วย ขนม ตลอดจนเครื่องสำอางที่คิดว่าผู้หญิงเวลาแพ้มือจะพอใจ นำไปตั้งไว้ที่มุมที่กำหนดว่าแม่โพสพสถิตอยู่ ทั้งนี้อาจนำบรรจุใส่ไว้ในชะลอมเล็กปักไว้กับเสาไม้ไผ่ ซึ่งมีเชลวกับธงอยู่บนปลายไม้เป็นที่หมาย ทั้งนี้ทั้งนั้น ชาวนาย่อมถือว่าพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อความสัมฤทธิ์ในทางเพาะปลูก

คุณสมบัติของพิธีกรรม

1. เน้นเรื่องจิตใจ

1.1 การเน้นเรื่องจิตใจ หมายถึง การอ้างถึงบุคคลิก หรือสิ่งที่ใจเท่านั้นสัมผัสหรือพิสูจน์ได้ เช่น อ้างว่าแม่โพสพมีจริง ความจริงนี้เป็นสิ่งที่จิตยอมรับ แต่ถ้าจะให้แม่โพสพมาปรากฏเป็นรูปร่างให้ตาเห็นเหมือนดังเช่นสตรีทั่วไปก็ไม่ใช่ว่าจะเป็นไปได้ ดังนั้นแม่โพสพจะไม่ใช่ที่ประจักษ์ด้วยตา หู จมูก ลิ้น กาย แม่โพสพก็เป็นที่ประจักษ์ด้วยใจ การอ้างถึงบุคคลิกหรือสิ่งที่

ประจักษ์ด้วยใจดังกล่าว ทำให้พูดอีกนัยหนึ่งได้ว่า องค์ประกอบของพิธีกรรม ก็คือ ภาวะเหนือธรรมชาติ หรือภาวะเหนือปรกติวิสัย

1.2 การเน้นเรื่องจิตใจ หมายถึง การแสวงหาผลอันเป็นอารมณ์ที่เกิดกับจิตใจ เช่น ในการประกอบพิธีทำขวัญแม่โพสพ ผู้ประกอบพิธีย่อมหวังผลอันดับแรก คือ ความสบายใจและความมีกำลังใจ แม้ข้าวจะยังไม่สุกยังเก็บเกี่ยวไม่ได้ก็ตาม แต่การประกอบพิธีจะยังความเชื่อมั่นว่าข้าวจะสุกและเก็บเกี่ยวได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยในเวลาประมาณสองเดือนถัดไป ความเชื่อมั่นเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงใจและกายอย่างหนึ่ง ถ้าคนเราขาดสิ่งนี้ชีวิตก็คงดำรงอยู่เหมือนป่วยเสียครึ่งหนึ่ง ป่วยเพราะความกังวลและความระแวง เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมจึงเป็นทั้งอาหารและยาสำหรับปลูกฝังอารมณ์อันพึงปรารถนาต่าง ๆ

1.3 การเน้นเรื่องจิตใจ หมายถึง การยอมรับว่าใจมีอิทธิพลต่อกายและวัตถุภายนอก ชีวิตของคนเราจะมีส่วนประกอบใหญ่อยู่ 2 ประการ คือ กายกับใจ ในยามกายป่วยจิตใจก็อ่อนแอ เศร้าหมอง และในขณะเดียวกัน เมื่อใจอ่อนแอเศร้าหมอง กายก็พลอยป่วย รับประทานอาหารไม่ได้ เป็นต้น กายกับใจจึงมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันดังนี้ แต่จะอย่างไรก็ตามการที่จะพัฒนาชีวิตให้มีความเจริญก้าวหน้า นั้น จุดสำคัญอยู่ที่การพัฒนาใจ เมื่อใจมีความเข้าใจ มีความรู้เห็นที่ถูกต้อง การแสดงออกทางรูปร่างหรือทางวัตถุย่อมถูกต้องไปด้วย เช่น ถ้าจะให้คนป่วยรับประทานยาที่ถูกต้องเราต้องให้ความเข้าใจที่ถูกต้องเมื่อเขาเข้าใจแล้ว เขายอมยอมรับการเยียวยาที่ถูกต้อง การเสริมสร้างกำลังใจ เพื่อความเข้าใจ การตัดสินใจและการกระทำที่ถูกต้อง จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น และพิธีกรรมก็เป็นสิ่งหนึ่งที่มนุษยศาสตร์สร้างขึ้นเพื่อการนี้

1.4 การเน้นเรื่องจิตใจ หมายถึง การเห็นวัตถุเป็นสาขาของจิต กล่าวคือ มิได้มองวัตถุเป็นเพียงวัตถุ หากแต่นั้นวัตถุนั้นๆ เป็นองค์แห่งการรับรู้ มีชีวิตจิตใจเยี่ยงมนุษย์ สัตว์ ฉะนั้นเมล็ดข้าวจึงได้รับการยกย่องนับถือ ไม่นานที่หอบของชายได้รับการปิดทอง เมื่อเจ้าของรู้สึกสำนึกในความดีหรือคุณค่าของสิ่งใดเขาย่อมแสดงออกซึ่งความสำนึกด้วยการปรนนิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นเหมือนกับว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ชีวิตที่อาจรับรู้การกระทำของเขาได้

2. เน้นเรื่องสัญลักษณ์

สัญลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่ใช้แทนค่าอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ดอกกุหลาบ เมื่อใช้สื่อถึงความรัก เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วสิ่งที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ไม่ใช่สิ่งประเภทเดียวกับสิ่งที่แทนค่า คือ ดอกไม้ย่อมไม่ใช่สัญลักษณ์ของดอกไม้ หรือนางสาว ก. ไม่ใช่สัญลักษณ์ของนางสาว ข. เพียงแต่อาจเป็นตัวแทนของกันและกันได้เท่านั้น เมื่อทำความเข้าใจกับความหมายดังกล่าวนี้แล้ว เราจะเห็นว่า ในการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ เราจะมีอุปกรณ์ ตลอดจนกิริยาท่าทางและถ้อยคำ ซึ่งใช้เป็นสัญลักษณ์ เช่น ในพิธีทำขวัญแม่โพสพ ในระยะข้าวออกรวงนั้น ชาวนาจะปักเฉลวไว้ที่มุมที่ เฉลวก็เป็นสัญลักษณ์ของการบอกให้รู้แน่นอนว่า

ข่าวออกวงแล้ว ทั้งบอกให้รู้ด้วยว่า เขตนี้เป็นเขตห้ามหวง ต้องปกป้องรักษาให้พ้นภัยจากนกกาหรือสัตว์ทั้งหลายที่จะเข้าไปเบียดเบียน ในขณะที่เดียวกัน การยกมือขึ้นประนมไหว้และการกล่าวคาถาก็เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่บอกถึงความรู้สึกคารวะและความตั้งใจอันแน่วแน่ที่จะจัดกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามวิธีการของการเพาะปลูก การใช้สัญลักษณ์ก็จะเป็นตัวช่วยแผ่ขยายพฤติกรรมทางจิต คือช่วยให้จิตเกิดมโนภาพ ความคิดรวบยอด จินตนาการ และเป้าหมายที่ชัดเจน มั่นคง

งามพิศ สัตย์สงวน (2545: 125-128) ได้กล่าวถึงประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ของชาวไทใน เรื่องของความเชื่อ เรื่องผีและขวัญ ไว้ว่า คนไทยซึ่งนับถือศาสนาต่าง ๆ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ผสมผสานกัน คือ ศาสนาพุทธ พราหมณ์ ผี และความเชื่อเรื่องขวัญ แต่ความเชื่อสำคัญที่สุด คือ ความเชื่อดั้งเดิมที่เกี่ยวกับผีเรือนและความเชื่อเรื่อง "ขวัญ" ในเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ของผีไว้ดังต่อไปนี้

1. ผีฟ้าหรือแดน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สถิตอยู่บนสวรรค์หรือในเมือง ฟ้ามี่ลักษณะคล้ายเทวดา ชาวไทยซึ่งโดยทั่วไปเชื่อว่าผีฟ้าหรือผีแดน อาจให้คุณหรือโทษมนุษย์ได้ และมีอำนาจมากในการควบคุมชีวิตมนุษย์และดินฟ้าอากาศ
2. ผีบ้านผีเมือง ชาวไทยซึ่งเชื่อว่า แต่ละเมืองจะมีผีสถิตอยู่ เพื่อทำหน้าที่คุ้มครองปกป้องบ้านเมืองให้อุดมสมบูรณ์ ร่มเย็นเป็นสุข ความเชื่อดังกล่าวคล้ายความเชื่อในเทพารักษ์ของไทย
3. ผีป่าผีเขา คนไทยซึ่งเชื่อว่า ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ ลำธารและสิ่งธรรมชาติอื่น ๆ จะมีผีสถิตถ้าคนละเมิดอาจเกิดภัยต่าง ๆ ขึ้นได้ จึงต้องระวังในการตัดต้นไม้ เเดินป่า และใช้แม่น้ำลำธารต่าง ๆ เพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนผีต่าง ๆ
4. ผีเจ้าที่หรือผีประจำหมู่บ้าน ในหมู่บ้านต่าง ๆ ของพวกไทยซึ่งจะมีศาลเจ้าปู่หรือศาลพ่อปู่ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญประจำหมู่บ้าน ถือว่าเป็นผีเจ้าที่ของหมู่บ้านที่จะคอยปกป้องรักษาดูแลหมู่บ้านนั้น ๆ
5. ผีบรรพบุรุษ คนไทยซึ่งเรียกผีบรรพบุรุษว่า ผีเรือนหรือผีเฮือน เฮือนคือ ผีพ่อแม่ ปู่ย่าตายายที่ตายไปแล้ว และลูกหลานได้เชิญมาไว้บนเรือนและเจ้าของบ้านจัดให้อยู่ที่มุมในห้องหนึ่ง โดยเฉพาะเรียกว่า กะลื้อห้อง การนับถือผีเรือนและผีบรรพบุรุษ เกิดจากความรู้สึกกตัญญู และรู้คุณผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว การประกอบกิจกรรมเช่นไหว้อย่างถูกต้อง บ่งบอกถึงความใส่ใจ และระลึกถึงผู้ที่เคยมีความสัมพันธ์อันญาติพี่น้อง โดยเฉพาะลูกชายที่มีหน้าที่สืบผี คือ เลี้ยงผีบรรพบุรุษต้องคอยจัดพิธีตามตำรา และไม่ละเมิดข้อบังคับที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะเรื่องระเบียบพิธีต้องมีการทำตามอย่างเคร่งครัดและถูกต้อง
6. ผีขวัญ คนไทยซึ่งยังมีความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งเป็นความเชื่อเก่าแก่มาก จึงมีพิธีที่จัดให้กับผีเรือน เรียกว่า การแบ่งขวัญ

7. ผีนา เป็นความเชื่อของคนไทยโง่งที่ตำนาน ในอดีตคนไทยโง่งทุกครอบครัว จะจัดพิธีไหว้ ผีนา ก่อนทำนา และช่วงที่เก็บข้าวขึ้นยุ้ง

นอกจากนี้ งามพิศ สัตย์สงวน (2545: 132 - 134) ได้ศึกษาถึงข้อต้องห้ามของคนไทยโง่งที่ จะต้องปฏิบัติตาม ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะถูกตำหนิติเตียน และเป็นที่ยังเกียจของชุมชน ข้อห้ามต่าง ๆ มีดังนี้

1. ในเรื่องห้องผีเรือน ห้ามผู้ทำวเข้าห้องผีเรือนบ้านผู้น้อยและห้ามผู้น้อยเข้าห้องผีเรือนบ้าน ผู้ทำว และที่ต่างผีกันแม้จะเป็นญาติกันก็เข้าห้องผีเรือนไม่ได้ ห้องผีเรือนเข้าได้เฉพาะผู้ที่เป็ญาติ ผีเดียวกันเท่านั้น หากไม่ปฏิบัติตามจะมีการเจ็บป่วยหรืออาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้

2. สำหรับบ้านเรือน ผู้น้อยตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้บ้านผู้ทำวได้ แต่ห้ามผู้น้อยสร้างบ้านเรือน อยู่ตรงกลางโดยมีบ้านผู้ทำวชนาบทั้งสองข้าง เพราะเชื่อว่าจะทำให้คนในบ้านผู้น้อยเจ็บป่วยล้มตาย เนื่องจากผีผู้น้อยไม่อาจคุ้มครองลูกหลานได้ เพราะผีผู้น้อยกลัวผีผู้ทำว

3. ห้ามประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีเสนเรือน ในเดือน 9,10,11 เพราะเชื่อว่าผีเรือนไม่ อยู่ไปเฝ้าถน

4. ในขณะที่มีคนตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ทุกครอบครัวจะต้องหยุดทำงานหนักในช่วงนี้ เช่น ห้ามดำข้าว สร้างบ้าน แล้วพากันมาช่วยบ้านที่มิ่งานศพ

5. ขณะที่บ้านใดมีคนตายและยังไม่เชิญผีขึ้นเรือน จะถือว่าตอมนี่บ้านและคนในบ้านผู้ตาย นั้นยังไม่บริสุทธิ์ จะไปขึ้นบ้านผู้อื่นไม่ได้ ในขณะที่คนในหมู่บ้านก็จะไม่ไปมาหาสู่กับคนในบ้านที่มี คนตายเช่นกัน จนกว่าจะทำพิธีเชิญผีขึ้นเรือนเรียบร้อยแล้ว จึงจะไปมาหาสู่กันได้ตามปกติ

6. ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ผู้ทำวจะผู้น้อยไปมาหาสู่กันได้ แต่ในด้านการประกอบ พิธีกรรม ผู้ทำวและผู้น้อยจะแยกกัน

7. ผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ของไทยโง่งทุกคน ไม่ว่าจะเป็หมอเสน หมอมด แม่มดหรือ ผู้ประกอบพิธีอื่น ๆ ก่อนจะไปประกอบพิธีกรรม 1 วัน จะต้องปฏิบัติตามข้อห้าม กล่าวคือ

7.1 ห้ามไปไร่ไปนา แยกพลั่ว แยกไถ

7.2 ห้ามไปซื้อปลา ซื้อกุ้ง

7.3 ห้ามนอนกับสามีหรือภรรยา

7.4 ห้ามกินเนื้อสัตว์ที่ตนจะไปทำพิธีในวันรุ่งขึ้น

7.5 ห้ามเหยียบบันไดขั้นสุดท้ายก่อนจะลงเรือนไปทำพิธี

7.6 ห้ามพี่ชาย น้องชาย เอาข้าวของหรือพืชพันธุ์จากบ้านพี่สาว น้องสาวที่แต่งงาน แล้วเพราะเชื่อตามประเพณีว่า ฝ่ายชายจะทำมาหากินไม่ขึ้น แต่พี่สาว น้องสาว สามารถเอาข้าวของ หรือพืชพันธุ์จากบ้านพี่ชาย น้องชายได้ ไม่มีข้อห้ามแต่อย่างใด

7.7 ในด้านการแต่งงาน ห้ามพี่น้องสายโลหิตเดียวกัน นามสกุลเดียวกันแต่งงานกัน ส่วนญาติต่างฝักนั้นไม่มีข้อห้ามแต่งงานกันได้ นอกจากนั้นยังไม่มีข้อห้ามการแต่งงานระหว่างผู้ทำกับผู้หย้อยหรือไทยไซ่งกับคนนอกกลุ่มแต่อย่างใด

ธวัช ปุณโณทก (2542: 4009 - 4012) ได้กล่าวถึงพิธีกรรมการเลี้ยงผีเจ้าบ้านของชาวไทยย้อยว่า ผีเจ้าบ้าน คือ ผีประจำหมู่บ้านของชาวไทยย้อย ซึ่งเป็นราษฎรส่วนใหญ่ของจังหวัดสกลนครและนครพนม ผีเจ้าบ้าน คือ วิญญาณบรรพบุรุษที่กำหนดไม่ได้ว่าเป็นผู้ใด ส่วนใหญ่มักจะกล่าวว่าเป็นบุคคลสำคัญของเผ่าพันธุ์ หรือเป็นหัวหน้าปกครองบ้านเมืองมาก่อน ผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับวิญญาณประจำหมู่บ้าน ชาวย้อย เรียกว่า กวานจ้ำ หรือ กวนจ้ำ

การเซ่นไหว้ผีเจ้าบ้านประจำปี คือ เดือนหก และเดือนสิบสอง ถือว่าเป็นกิจประเพณีของหมู่บ้าน กวนจ้ำจะเป็นผู้กำหนดวัน บอกชาวบ้านล่วงหน้าวันพิธี 10 - 15 วัน ผู้ช่วยกวนจ้ำหรือกวนจ้ำ จะเดินเรียไรเงินจากชาวบ้าน ครั้วเรือนละ 2 บาท เพื่อนำมาใช้จ่ายในการเตรียมเครื่องค้าย (อุปกรรม) ในพิธีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน การเซ่นไหว้ผีเจ้าบ้านประจำปีนี้ชาวบ้านจะมาร่วมทุกครั้วเรือน เพราะต่างก็เกรงว่าจะทำให้ผีเจ้าบ้านโกรธ จะไม่คุ้มครองตนและครอบครัว หรืออาจจะมียันเป็นไปต่อบุคคลในครอบครัว เช่น ป่วยไข้ ถูกผีกระทำ เป็นต้น ชาวย้อยเชื่อว่าการไหว้ผีเจ้าบ้านนั้น เป็นการเซ่นไหว้ประจำปีที่จะลึกถึงบุญคุณผีเจ้าบ้านที่คุ้มครอง รักษา ขจัดโทษภัย และยังเป็นกรบอกกล่าวให้ผีเจ้าบ้านทราบว่ ถึงเวลาที่ชาวบ้านจะเริ่มลงมือทำนา ขอให้ผีเจ้าบ้านได้ช่วยดลบันดาลให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ให้พืชพันธุ์ธัญญาหารเจริญงอกงาม ตลอดจนให้คุ้มครองสัตว์เลี้ยงไม่ให้เกิดโรคระบาด ส่วนเช่นผีเจ้าบ้านในเดือนสิบสองก็เป็นการบอกกล่าวว่าลูกหลานได้ทำนาเสร็จได้ผลแล้ว เป็นการขอบคุณผีเจ้าบ้านที่ช่วยคุ้มครองให้ข้าวกล้าบริบูรณ์ และนอกจากนี้ยังได้คุ้มครองดูแลรักษาลูกหลานไม่ให้เจ็บไข้ได้ป่วยอีกด้วย

นอกจากนี้ในการศึกษาถึงพิธีกรรม ธวัช ปุณโณทก (2542: 4015 - 4025) ได้ทำการศึกษาถึงพิธีกรรมการเลี้ยงผีให้ผีแดน สรุปว่า การเลี้ยงผีให้ผีแดน คือ การไหว้ผีบรรพบุรุษคล้ายกับการไหว้ผีปู่ตา แต่ไม่นิยมทำเป็นพิธีการใหญ่โตเหมือนไหว้ผีปู่ตา และนิยมไหว้กันในเดือนอ้ายและเดือนยี่ การเลี้ยงให้หรือ แถน คำว่า ไ้ ได้แก่ ผู้เป็นใหญ่ แถน ได้แก่ เทวดา ทั้งให้และแถนโดยความหมายถึงผู้เป็นใหญ่นั้นเอง ผู้ใหญ่ที่เป็นบรรพบุรุษของเรา ถึงแม้ท่านจะตายไปเราก็เคารพและคิดถึง เมื่อถึงเทศกาลเราก็จัดการเลี้ยงท่านครั้งหนึ่ง ระยะเวลาที่เลี้ยงกำหนดเอาเดือนอ้ายหรือเดือนยี่ จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เล่นยี่ เล่นเจียง ความจริงก็คือ เลี้ยงผีให้เลี้ยงผีแดน ในเดือนยี่ เดือนอ้ายนั่นเอง

การเลี้ยงผีให้ผีแดนนั้น เขาจัดคนเป็นกลุ่มๆ ในกลุ่มหนึ่งจะเลือกผู้ชายหรือผู้หญิงหนึ่งคน คนที่ถูกเลือกนี้เรียกนายทรงหรือนางเทียม บางทีไม่จำเป็นต้องเลือกคนทรงแต่วิญญาณของบรรพบุรุษจะมาชวน (เข้าทรง) ร่างคนใดคนหนึ่งที่อยู่ภายในพิธีนั้น เมื่อถึงเดือนอ้ายหรือเดือนยี่ เขาจะปลูกปะรำขึ้นกลางบ้าน จัดหาอาหารมีข้าวน้ำเนื้อปลา หมูเห็ดเปิดไก่ เหล้ายาปลาปิ้ง จัดมารวมกันที่ปะรำ เมื่อได้

เวลาคนทรงจะออกมาทำนาย เมื่อผีให้ผีแค้นเข้าทรงแล้ว หัวหน้าชาวบ้านหรือสานุศิษย์ของคนทรงจะเป็น ล่ามถามผู้เข้าทรงเป็นการติดต่อกันระหว่างมนุษย์กับวิญญาณ คือ ผีให้ผีแค้น ซึ่งสามารถบอกเหตุการณ์ เกี่ยวกับลูกหลานที่จากไปบ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข ดินฟ้าอากาศฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาลหรือไม่ รวมทั้งรักษาโรคที่เจ็บป่วยด้วย เสร็จแล้วเลี้ยงดูกันตามธรรมเนียม น้ำอบน้ำหอม ฝ้ายผูกแขนที่จัดมาก็ แจกแบ่งกันผูกแขนอวยพรซึ่งกันและกัน

ในเรื่องของความเชื่อที่เกี่ยวกับขวัญ พระยาอนูมานราชชน (2515: 275 - 306) ได้กล่าวไว้ใน หนังสือการศึกษาศิลปะและประเพณีถึงความเชื่อเรื่องขวัญเช่นเดียวกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอสมเด็จพะยา ดำรง ราชานุภาพว่าเรื่อง "ขวัญ" เป็นความเชื่อที่ฝังลึกอยู่ในจิตใจของคนไทยมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบัน ยังคงมีเหลือเป็นประเพณีสืบอยู่ทั้งในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประเพณีทำ ขวัญของภาคกลางมักเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญในชีวิต ได้แก่ ทำขวัญเมื่ออายุได้ 7 วัน และ ครบ 1 เดือน เมื่อโกนจุก บรรพชา อุปสมบท แต่งงาน ทูเลาจากการป่วย ได้ลาภยศ และเมื่อไปอยู่ ต่างถิ่น ส่วนประเพณีทำขวัญในภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะจัดทำให้แก่บุคคลสำคัญ ที่มาเยือนกลับจากเดินทางไกล เมื่อตกใจมากเกิดอุบัติเหตุต่าง ๆ และเมื่อพ้นจากการเจ็บไข้ ประเพณี การทำขวัญดังกล่าวส่วนใหญ่ทำกันน้อยลง ที่ปรากฏนิยมทำกันมากโดยทั่ว ๆ ไปก็เฉพาะประเพณีทำ ขวัญภาคเท่านั้น

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2520: 31 - 36) กล่าวไว้ในบทความ "คำเรียกขวัญเมืองเหนือ" และ ในหนังสือลานนาไทยคดีว่า ขวัญ คือ พลังหรือกำลังใจของคน ขวัญเมื่อออกจากร่างเจ้าของยังมีชีวิต และยังรู้สึกตัว แต่ถ้าวิญญาณออกจากร่างเวลาใด เจ้าของก็เสียชีวิตเวลานั้น ขวัญจึงต่างจากวิญญาณ ชาวลานนาไทยมีความเชื่อตรงกับชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ขวัญมนุษย์มี 32 ขวัญประจำอยู่ตาม อวัยวะต่าง ๆ นอกจากนี้กล่าวถึงโอกาสและความมุ่งหมายที่ใช้คำเรียกขวัญอีกว่า คำเรียกขวัญมักใช้ ประกอบพิธีทำขวัญหรือพิธีเรียกขวัญในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่ เมื่อเกิดเจ็บป่วย หกล้ม หรือมีเหตุให้ตกใจ เสียใจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น อุปสมบท แต่งงาน และขึ้นเรือนใหม่ เป็นต้น เมื่อไปต่างถิ่น กลับมา มีบุคคลสำคัญมาเยือน และเมื่อเสร็จภารกิจการทำงาน เช่น ทำนา ทำป่าไม้ ก็ทำขวัญวัว ควาย และทำขวัญช้าง เป็นต้น ส่วนความมุ่งหมายสำคัญของการทำขวัญในโอกาสดังกล่าว เพื่อปลอบ ประโลมทำให้มีกำลังใจ ความอบอุ่นใจ และมีพลังจิตที่เข้มแข็ง เพื่อเตือนให้เกิดสติสำนึกถึงภาระหน้าที่ ของตน และเพื่อระลึกถึงบุญคุณของสัตว์บางชนิดที่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์

สิทธิ บุตรอินทร์ (2522: 59 - 62) กล่าวว่า ขวัญ คือ พลังแฝงอยู่ในจิตใจของมนุษย์ เป็นนามธรรม ปกติขวัญประจำอยู่ในร่างกายของคน สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ มนุษย์มีขวัญประจำตัว 32 ขวัญ ถ้าขวัญอยู่กับเนื้อกับตัวจิตใจจะสบาย แต่ถ้าดีใจ ตกใจมาก ประสบอุบัติเหตุ และเจ็บป่วย ขวัญจะหนี ทำให้จิตใจ ไม่ปกติสุข จึงต้องมีวิธีเรียกขวัญให้กลับคืนมา

ประมวล ดิคคินสัน (2521: 148 - 159) กล่าวไว้ในหนังสือคติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยาถึงเรื่องความสำคัญของการสู่ขวัญ โอกาสการสู่ขวัญ และลักษณะคำสวดขวัญเฉพาะท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า ความสำคัญของการสู่ขวัญมีหลายประการ ทำให้เกิดความอบอุ่นใจ แสดงถึงความเอื้ออาทรของเพื่อนมนุษย์ ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น มีสามัคคีธรรม และเป็นการส่งเสริมสุขภาพจิตวิธีหนึ่ง เป็นต้น และการสู่ขวัญกับการใช้คำสวดขวัญทำในโอกาสต่าง ๆ กัน ได้แก่ เมื่อผ่านเหตุร้ายจนทำให้ขวัญหนี เช่น เจ็บป่วย และมีอุบัติเหตุต่าง ๆ เมื่อได้ลาภยศ เมื่อมีการอวยพรในวันสำคัญเช่นวันขึ้นปีใหม่ วันแต่งงาน และวันขึ้นเรือนใหม่ เป็นต้น เมื่อต้อนรับผู้กลับคือถิ่นกับผู้อยู่ใหม่ และเมื่อเดินทางไปอยู่ที่อื่น ส่วนลักษณะสำคัญของคำสวดขวัญมี 4 ประการ คือ ขึ้นต้นเป็นอารัมภทกล่าวถึงโอกาสอันเป็นมงคลที่จะประกอบพิธีการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คำเชิญขวัญ และคำกล่าวกับการผูกข้อมือ

1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์บทเพลง

ในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาดนตรีทางมานุษยวิทยา สงัด ภูเขาทอง (2532: 1 - 246) ยังได้กล่าวไว้ในหนังสือดนตรีไทย และทางเข้าสู่ดนตรีไทยว่าน่าสนใจอันมีเนื้อหาครอบคลุมถึงการดนตรีไทยและวิชาการในเบื้องต้น โดยศึกษาถึงเรื่องความหมาย องค์ประกอบการประพันธ์ และยังให้แนวคิดทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ คติชนวิทยา สังคมวิทยา และมานุษยวิทยาอีกด้วย ในทำนองเดียวกัน การวิเคราะห์โครงสร้างรูปแบบทำนองเพลงไทยต่าง ๆ

สำหรับแนวทางการวิเคราะห์บทเพลงตะวันตก ฌัชชา โสคติยานุรักษ์ (2542: 20) ได้เสนอว่าการวิเคราะห์เพลงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำความเข้าใจบทเพลง การที่จะได้วิเคราะห์เพลงได้อย่างถ่องแท้เพียงใด ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของผู้วิเคราะห์ สำหรับประเด็นต่าง ๆ ในการวิเคราะห์ มีดังนี้

1. การบรรยายภาพรวมทั่วไป
 - 1.1 ประวัติเพลง
 - 1.2 ภาพรวมภายนอก
2. การวิเคราะห์ส่วนประกอบหลักของเพลง
 - 2.1 วิเคราะห์ทำนองเพลง
 - 2.2 วิเคราะห์จังหวะ
 - 2.3 วิเคราะห์เสียงประสาน
 - 2.4 วิเคราะห์เสียง
3. การวิเคราะห์ประโยคเพลง
4. การวิเคราะห์สังคีตลักษณ์

อรวรรณ บรรจงศิลป์ (2534: 35) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดและภูมิปัญญาไทย ชุด ดุริยางคศิลป์ พบว่าโครงสร้างของเพลงไทยประกอบด้วย

1. บันไดเสียง ซึ่งมี 7 เสียง มีระยะห่างของแต่ละเสียงเท่ากัน (โดยทฤษฎี) และมีทาง (บันไดเสียง) ที่ใช้บรรเลง 7 ทาง

2. จังหวะ มีอัตราจังหวะสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว

3. ทำนอง มีแนวโน้มเป็นแบบเรียงเสียง หรือเสียงกระโดดในช่วงแคบ ๆ และมีลักษณะเป็นวรรคเล็ก ๆ มาเรียงต่อเนื่องกัน

4. การประสานเสียง มีลักษณะประสานเสียงในแนวนอน

5. รูปแบบ (Form) มีการแบ่งเป็นวรรค ประโยค ท่อน มีการจัดกลุ่มเพลงเป็นประเภทต่าง ๆ และมีรูปแบบของเพลงสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว

6. อารมณ์เพลง สามารถให้ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ได้ แต่ไม่รุนแรงเท่าดนตรีตะวันตก
มานพ วิสุทธิแพทย์ (2533: 26) ได้กล่าวถึงรูปแบบของบทเพลง (Pattern) ซึ่งหมายถึง ลักษณะสำคัญหรือลักษณะเด่นที่ปรากฏในทำนองเพลง โดยทำนองเพลงแต่ละแต่ละเพลงมักมีรูปแบบ ที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของเพลงนั้น ๆ มี 2 อย่างคือ

1. รูปแบบของจังหวะ คือสัดส่วนในการใช้ตัวโน้ตในทำนองเพลงนั้น ๆ มีการใช้โน้ตเสียง สั้นยาวอย่างไร เช่น จากทำนองเพลง

----	---ล	---ช	-ม-ล	---ช	-ด-ล	---ช	-ม-ล
----	-ช-ม	---ร	-ด-ม	---ร	-ช-ม	---ร	-ด-ล

จะเห็นว่าสัดส่วนของจังหวะที่ใช้โน้ตนั้นมีลักษณะเด่น ๆ ที่จัดเป็นหมวดหมู่หรือจัดเป็นกลุ่มได้ ชัดเจนประกอบด้วยรูปแบบของจังหวะที่มีความยาว 2 ห้องเพลงซึ่งห้องหนึ่งมีโน้ตตัวเดียวอีกห้องหนึ่งมีโน้ต 2 ตัว ดังตัวโน้ตข้างล่างที่อยู่ในวงกลม

----	---ล	---ช	-ม-ล	---ช	-ด-ล	---ช	-ม-ล
----	-ช-ม	---ร	-ด-ม	---ร	-ช-ม	---ร	-ด-ล

รูปแบบดังกล่าวเขียนเป็นสัญลักษณ์ได้คือ

---X	-X-X
------	------

เครื่องหมาย - หมายถึง ส่วนที่ว่างไม่มีตัวโน้ต

เครื่องหมาย x หมายถึง ส่วนสำคัญที่มีตัวโน้ต

รูปแบบของจังหวะมีมากมายหลายอย่าง และบางรูปแบบก็มีความยาวแตกต่างกันออกไป

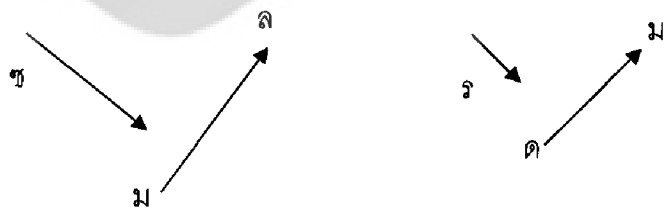
ส่วนใหญ่แล้วรูปแบบของจังหวะจะยาวเป็น 2 ห้องหรือ 4 ห้อง

2. รูปแบบของทำนอง คือทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนองเพลง ซึ่งมีทิศทางเคลื่อนที่หลายอย่าง เช่น

----	---ล	---ช	-ม-ล	---ช	-ด-ล	---ช	-ม-ล
----	-ช-ม	---ร	-ด-ม	---ร	-ช-ม	---ร	-ด-ล

จะเห็นว่ารูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลมนั้นมีลักษณะเดียวกันคือแต่ละรูปแบบมีโน้ต 3 ตัวทิศทางเคลื่อนที่ของทำนองมีลักษณะเด่น 2 อย่าง คือ เริ่มที่โน้ตตัวใดตัวหนึ่งแล้วถ้าโน้ตตัวที่ 2 สูงขึ้น ตัวที่ 3 จะต่ำลงและถ้าโน้ตตัวที่ 2 ต่ำลง โน้ตตัวที่ 3 จะสูงขึ้น เช่น

รูปแบบที่ต่ำลงและสูงขึ้น

รูปแบบที่สูงขึ้นแล้วต่ำลง

รูปแบบของทำนองมีทิศทางหลายอย่างเช่น

- 1) เสียงเรียงกันสูงขึ้นหรือต่ำลง เช่น ด ร ม ฟ ช หรือ ช ฟ ม ร ด หรือเรียงตามบันไดเสียง เช่น ด ร ม ช ล ด หรือ ด ล ช ม ร ด
- 2) มีเสียงกระโดด เช่น ด ร ม ล , ช ล ด ม หรือ ด ล ช ร , ม ร ด ร
- 3) มีรูปแบบคล้ายฟันปลาสูงขึ้น,ต่ำลง เช่น ร ด ม ร ช ม ล ช หรือ ล ด ช ล ม ช ร ม
- 4) ให้เสียงซ้ำ ๆ เช่น ด ด ด ด , ร ร ร หรือ ม ช ม ม , ช ล ช ช , ร ด ร ร ฯลฯ

การศึกษาจากข้อมูลเอกสารเบื้องต้น ทำให้ทราบถึงวิถีชีวิตในด้านวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การศึกษาประวัติทางดนตรี ประเพณีพิธีเล่นตัวของชาวโขง และความสำคัญของดนตรีที่มีบทบาทในพิธีเล่นตัวของชาวโขง เหมาะสมที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาและเป็นประโยชน์ในการค้นคว้าเกี่ยวกับดนตรีที่ใช้ในพิธีเล่นตัวของ ชาวโขง บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี ต่อไป

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นำพวลัย กิจรักษ์กุล (2532: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานประชากรเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของลาวโขงในจังหวัดนครปฐม" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสภาพทางการศึกษา รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน ประชากร เศรษฐกิจผล วัฒนธรรม ของลาวโขงในจังหวัดนครปฐม จากการศึกษาพบว่า

1. รูปแบบการกระจายของหมู่บ้านลาวโขงในจังหวัดนครปฐมเป็นแบบรวมกลุ่ม โดยมีค่าความใกล้เคียงเท่ากับ 0.25 การรวมกลุ่มดังกล่าวจะอยู่ในแนวเหนือใต้
2. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน โดยหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะรวมกลุ่มกัน สัมพันธ์กับแหล่งน้ำธรรมชาติ

ส่วนหมู่บ้านที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำสวน ลักษณะการตั้งถิ่นฐานจะกระจายในพื้นที่ การเกษตรของแต่ละครอบครัว

3. ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของลาวโซ่งแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ "ผู้ทำว" และ "ผู้น้อย" คนทั้งสองชั้นนี้ไม่มีความแตกต่างในด้านความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพแต่จะมีความแตกต่างในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ หมู่สาวโซ่งสามารถแต่งงานระหว่างชนชั้นได้ ซึ่งมีผลทำให้ผู้น้อยโซ่งเปลี่ยนแปลงสถานภาพชนชั้นของตนเองเป็นผู้ทำวหรือผู้น้อยขึ้นอยู่กับชนชั้นของสามี

4. การประกอบอาชีพของครอบครัวลาวโซ่งส่วนใหญ่จะเป็นด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ นอกนั้นมีอาชีพรับจ้าง หัตถกรรม เป็นต้น ครอบครัวแต่ละครอบครัวส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่าง

5. การศึกษาทางด้านวัฒนธรรมของลาวโซ่งปรากฏว่า ลาวโซ่งยังคงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ได้แก่ การสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกาย ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณ การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ แต่วัฒนธรรมดังกล่าวจะเป็นในลักษณะผสมผสานกับวัฒนธรรมไทย

ในด้านของการนับถือศาสนาของชาวโซ่ง นำวัลย์ กิจรัชกุล (2532: 95) ได้ทำการศึกษา "ความเชื่อในการนับถือศาสนาของชาวโซ่ง" สรุปได้ว่า ประเพณีความเชื่อชาวไทยโซ่งในอดีตไม่มีศาสนา แต่มีการนับถือผีฟ้าและผีบ้าน ต่อมาเมื่ออยู่ในเมืองไทยนานเข้าจึงนับถือพุทธศาสนา แต่การนับถือผีแบบเดิมนั้นยังคงไม่เปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันก็ยังมีการทำพิธีเสนอยู่ทั่วไป การแต่งงานและงานศพแบบเดิก็ยังปฏิบัติกันอยู่เช่นเดิม แต่มีการนำประเพณีทางพุทธศาสนาเข้าไปปนอยู่ด้วยอย่างเหมาะสม เช่น มีการนำพระมาสวดศพในตอนกลางคืน นิมนต์พระมาสวดมนต์ฉันอาหารในงานแต่งงานและนำอาหารไปทำบุญที่วัดเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป เดิมชาวไทยโซ่งถือว่าแดนเป็นเทวดาอยู่เมืองฟ้า เมื่อคนตายไปก็หมายถึงจะให้ได้อยู่เมืองฟ้า ปัจจุบันมานับถือศาสนาพุทธก็เปรียบว่าเมืองฟ้าของเขาคือสวรรค์ตายไปต้องขึ้นสวรรค์แต่ความเชื่อในการไปเมืองสวรรค์ของชาวโซ่ง คือ ต้องทำความดีและสร้างพานะให้ไป เช่น สร้างต๋วงสีให้กับคนแก่ที่ตายไปหลังจากเผาเป็นกระดูกแล้ว นรกของชาวโซ่งไม่ปรากฏและการที่จะติดต่อกับแดนหรือเทวดาและผีต่างๆ จะให้หมอปิธีเป็นสื่อ หมอปิธีจะต้องมีวิชาเฉพาะแต่ละพิธี เช่น หมอทำพิธีเสน และหมอปิธีทำขวัญอันเป็นงานมงคลจะเป็นพวกหนึ่ง หมอทำพิธีบอกทางให้ศพและแม่มดทำพิธีไล่ผีหรือแผ้วเรือน ซึ่งเป็นงานอวมงคลก็เป็นพวกหนึ่ง และหมอปิธีอีกพวกหนึ่งคือหมอปิธีที่ติดต่อกับเทวดาโดยเฉพาะ เช่น หมอปิธีเสนตัว เสนดั่งบั๊ง ซึ่งต้องมีวิธีโดยเฉพาะ เช่น ต้องมีการเป่าปี่ตีกลองและขับร้อง เป็นต้น

นิพนธ์ เสนาพิทักษ์ (2523 : 19) ทำการศึกษาเรื่อง "ผู้ไทยโซ่ง" สรุปว่า ที่เรียกชื่อว่า "โซ่ง" คงเรียกตามเสื้อผ้าที่นุ่งห่มเพราะชอบแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ คำว่า "โซ่ง" แผลงมาจาก "สัง" ซึ่งแปลว่า "กางเกง" ดังนั้น "โซ่งดำ" จึงหมายถึง "ชาวผู้ใดที่นุ่งกางเกงดำ" ต่อมาคำว่า "ดำ" หายไป

จึงเหลือแต่คำว่า “โชนง” แต่ที่เรียกกันว่า “ลาวโชนง” โดยเติมคำว่า “ลาว” ไปข้างหน้า นั้น สันนิษฐานได้ 2 ทาง คือ คงเป็นเพราะคนไทยเหล่านี้ได้อพยพมาจากดินแดนส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรลาว และมีขนบธรรมเนียมประเพณีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกับคนในราชอาณาจักรลาว จึงเรียกว่า “ลาวโชนง” ข้อสันนิษฐานอีกทางหนึ่งคือคงเกิดจากความนิยมในการเรียกชื่อของคนสมัยนั้นมักจะเรียกผู้ที่จากถิ่นอพยพเข้ามาอยู่ใหม่ว่า “ลาว”

สุมิตร ปิติพัฒน์ (2521 : 2) ทำการศึกษาเรื่อง “ลาวโชนง” จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาชื่อเรียกเดิมของลาวโชนง พบว่าลาวโชนงมีชื่อเดิมเรียกกันว่า “ไทดำ” หรือ “ผู้ไทดำ” เพราะนิยมสวมใส่เสื้อผ้าสีดำ ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนไทยที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น “ไทขาว” หรือ “ผู้ไทขาว” นิยมแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีขาวและ “ไทแดง” หรือ “ผู้ไทแดง” โดยใช้สีแดงขลิบและตกแต่งชายเสื้อผ้าสีดำ เป็นต้น ไทดำกลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนเข้ามาในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น คนไทยภาคกลางเรียกกันว่า “ลาวทรงดำ” เพราะเข้าใจว่าเป็นพวกเดียวกับลาวและอพยพเข้ามาพร้อมกับลาวกลุ่มอื่น ๆ ต่อมาชื่อเดิมได้หดหายลง คำว่า “ดำ” หายไปนิยมเรียกกันในปัจจุบันว่า “ลาวทรง” หรือ “ลาวโชนง” จนบางครั้งไม่รู้ว่ลาวโชนงนี้คือพวกไทดำนั่นเอง

ธวัช ปุณโณทก (2530: 386 - 387) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ความเชื่อในสังคมอิสาน เพื่อศึกษาเรื่องจิตวิญญาณ จากผลการวิจัยสรุปว่า ชาวอิสานยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอย่างเหนียวแน่น แม้ว่าศาสนาพุทธจะเข้าไปมีบทบาทในวิถีประชาของสังคมอย่างแท้จริงก็ตาม แต่ปรัชญาหรือหลักธรรมของศาสนาพุทธหาได้ลบล้างความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณในสังคมอิสาน เมื่อพิจารณาอีตลิสสอง (จารีตที่จะต้องประพฤติปฏิบัติในรอบสิบสองเดือน) สรุปว่ามีจารีตหรือพิธีกรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณอยู่ไม่น้อยกว่าพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ในภาคอิสานได้นำพระภิกษุมาร่วมพิธีอยู่ด้วย ซึ่งพระภิกษุชาวอิสานหาได้ปฏิเสธพิธีกรรมเนื่องด้วยผีที่ชาวบ้านมาใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมและพระภิกษุเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรม

มณี พะยอมยงค์ (2530: 74 - 122) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับข้อห้ามและข้อควรปฏิบัติของคนไทยภาคต่าง ๆ” สรุปว่า มีความเชื่อที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษแตกต่างกันตามลักษณะภูมิประเทศ การเชื่อถือแต่ละลักษณะที่คล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรม เช่น ภาคเหนือ ภาคอิสาน มีความคล้ายคลึงกัน ความเชื่อและการถือ ภาคกลางและภาคใต้มีความคล้ายคลึงกัน ด้านความเชื่อถือข้อนี้เนื่องมาจากการยอมรับเอาวัฒนธรรมของกันและกันในอดีตนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ลักษณะข้อห้าม ความคิด อีตและชะล่ำที่ปรากฏในคำสอนและข้อห้ามของคนไทยแต่ละภาคนั้นเป็นสิ่งที่ทำทหายต่อปัญญาและความคิดของคนสมัยใหม่อย่างยิ่ง หากมีการศึกษาดูจะได้ทราบเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษว่าข้อห้ามและคำสอนเหล่านั้นทรงคุณค่าต่อสังคมประการใด

บุปผา ทวีสุข (2520: 234) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความเชื่อ" โดยมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. ดุดันกำเนิดของความเชื่อ หรือบ่อเกิดของความเชื่อในสิ่งนั้น ๆ อาจมีเหตุผลหรืออาจไม่มีเหตุผล

2. ความเชื่อที่มีเหตุผลแฝงเร้นจะมีคุณค่าต่าง ๆ กัน

3. ดูความเปลี่ยนแปลงของความเชื่อว่าความเชื่อบางอย่างปัจจุบันหมดไป อาจเพราะความเข้าใจข้อเท็จจริง อาจเพราะไม่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหรือเพราะค่านิยมเปลี่ยนแปลงไป

4. การศึกษาความเชื่อในเชิงเปรียบเทียบ อาจเปรียบเทียบความเชื่อของถิ่นต่าง ๆ ดูความเหมือนความแตกต่าง ๆ หรืออาจศึกษาความเชื่อของคนไทยกับความเชื่อของชาติอื่น ๆ

สรุปว่าการศึกษาเรื่องความเชื่อนี้ นอกจากจะศึกษาในแง่มุมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วยังอาจศึกษาโดยใช้จิตวิทยาเข้ามาช่วยในการพิจารณาได้บ้าง เช่น ความเชื่อที่มีได้บอกเหตุผลตรง ๆ แต่ใช้วิธีการทางอ้อม นับเป็นผลจากจิตวิทยา การแปลเหตุการณ์บางอย่างเป็นความเชื่อ โดยเฉพาะเกี่ยวกับความฝัน การทำนายฝัน การแก้เคล็ด เป็นผลในทางจิตใจ เช่น การที่คนอยากรู้เรื่องอนาคตก็มีการสร้างความเชื่อเชิงทำนายขึ้น การทำนายนี้เป็นการสนองความอยากรู้อยากเห็น การทำนายอาจไม่ถูกต้องตามข้อเท็จจริงแต่ก็เป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่ง

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2527: 116-117) ทำการศึกษาเรื่อง "ประเพณีการทรงผีเจ้านาย" พบว่า ในทัศนะของคนจำนวนมากไม่น้อย การนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่น ผีสงฆ์ เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ฯลฯ หาได้เป็นเรื่องมงายไร้สาระไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้ความเชื่อดังกล่าวจึงยังคงดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่นและเห็นได้ชัด ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ในทุกท้องถิ่นทุกภูมิภาค ทุกชนชั้นในสังคมไทย ดังเช่นกรณีของประเพณีการทรงผีเจ้านาย ในภาคเหนือของประเทศไทยก็เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนอันหนึ่ง นอกเหนือไปจากนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทรงเจ้าเข้าผีมีเพียงแต่ดำรงอยู่เท่านั้น ในตัวมันเองก็มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามพัฒนาการของสังคมในทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเพณีการทรงผีเจ้านาย (รวมทั้งความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ฯลฯ) เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีรากเหง้ามาในประวัติศาสตร์ มีพัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงมิได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างด้านอื่น ๆ ของสังคมอย่างยากที่จะแยกออกจากกัน ความเชื่อกับหน้าที่ของระบบความเชื่อ รวมทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องว่า การที่ความเชื่อเรื่องผีเจ้านายยังคงดำรงอยู่ได้นั้น ก็น่าจะเป็นเพราะมันยังมีหน้าที่ในอันที่จะตอบสนองบางสิ่งบางอย่างแก่ผู้คนภายในสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ อยู่โดยที่สิ่งใหม่ที่ก้าวเข้ามาแทนที่ยังทำหน้าที่ได้ไม่เต็มที่ หรือยังไม่สามารถแทรกเข้าไปในระบบจิตสำนึกเดิมของผู้คนได้ แนวคิดของ

นักมานุษยวิทยา สำนักหน้าที่นิยม ได้วิเคราะห์โดยดูหน้าที่ของศาสนาต่อชีวิตมนุษย์และสังคม แยกแยะหน้าที่ได้ 4 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการให้คำอธิบาย
2. หน้าที่ในการสนับสนุนอย่างมีพลัง แก่สถาบันพื้นฐานต่างๆ ของสังคม
3. หน้าที่ในด้านการสนับสนุนให้พลังใจในกรณีเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์รู้สึกว่าจะตนไม่อาจควบคุมได้
4. หน้าที่ในการฝึกสอนต่าง ๆ ของสังคมให้เข้าเป็นเอกภาพ นั่นคือจะทำหน้าที่ผสมผสานส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่อาจมีประเพณี หรือระบบความเชื่อที่ต่าง ๆ กันเข้าเป็นรูปแบบใหญ่ ๆ อันเดียวกัน

เรณู เหมือนจันทร์เชย (2542: 144) ทำการศึกษาเรื่อง "โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยจากความเชื่อเรื่องผีของไทยโซ่ง" สรุปว่า การนับถือผีเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ดำรงไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นของสังคมไทยโซ่ง และความเชื่อดั้งเดิมมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของไทยโซ่งอย่างมาก แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีและความทันสมัยต่าง ๆ จากสังคมภายนอกจะแพร่ขยายเข้ามาในสังคมไทยโซ่ง แต่ความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีก็มิได้เสื่อมคลายลงแม้แต่น้อย การปฏิบัติพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผียังพบเห็นอยู่ทั่วไปในสังคมไทยโซ่ง

ในเรื่องของการปฏิบัติตามประเพณี พิธีกรรมตามความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผีนั้นเป็นสิ่งที่ไทยโซ่งทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่และพร้อมใจกันที่จะปฏิบัติโดยเชื่อว่าเป็นสิ่งดีงาม เป็นสิริมงคลแก่ผู้ปฏิบัติ ในสังคมไทยโซ่งนอกจากปฏิบัติตามหน้าที่แล้ว พิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือผีนั้นยังมีวัตถุประสงค์อย่างอื่นที่แฝงอยู่ด้วย เช่น

1. เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูต่เวทีต่อพ่อแม่ บรรพบุรุษล่วงลับไปแล้ว
2. ทำให้เกิดความสบายใจ มีกำลังใจที่ดี เป็นการรักษาสุขภาพจิต
3. เพื่อกระชับความสัมพันธ์ของญาติพี่น้องที่ถือผีเดียวกัน หรือญาติอื่นๆ ทั้งที่อยู่ในหมู่บ้าน และต่างหมู่บ้านได้มาพบปะสังสรรค์กัน

4. ทำให้ไทยโซ่งในหมู่บ้านมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้หมู่บ้านร่มเย็นเป็นสุข เพราะไทยโซ่งทุกคนต่างมีความเชื่อและยึดถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน เช่น การเคารพนับถือบูชาศาลประจำหมู่บ้าน

5. การจัดประเพณี พิธีกรรมเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ แสดงให้เห็นว่าไทยโซ่งได้ให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตที่มีผีเข้ามาเกี่ยวข้อง

พนิดา เย็นสมุทร (2524: 149) ทำการศึกษาเรื่อง "วิจัยคำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง" จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิเคราะห์คำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง โดยให้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์

ผู้บอกภาษาลาวไซ่ง่ ตำบลหนองสองห้อง อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร ในการศึกษาคำในภาษาลาวไซ่ง่นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะคำในภาษาลาวไซ่ง่ออกเป็น 2 ประเภท คือ คำพยางค์เดียว และคำสองพยางค์ขึ้นไป คำประเภทหลังนี้ยังแบ่งออกเป็นคำประสม คำซ้ำ และคำซ้อน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาคำบางประเภทที่แสดงหน้าที่ทางไวยากรณ์เป็นต้นว่า คำสรรพนามที่ใช้เป็นบุรุษสรรพนาม คำลำดับญาติ และคำลักษณะนาม ตลอดจนได้ศึกษาถึงการเรียงคำและรูปประโยคในภาษาลาวไซ่ง่ด้วย ส่วนในเรื่องความหมายของคำ ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน

จากการศึกษาสรุปว่า แสดงให้เห็นถึงลักษณะของคำประเภทต่าง ๆ ดังกล่าว การเรียงคำและรูปประโยคในภาษาลาวไซ่ง่มีลักษณะอย่างไร ในด้านความหมายของคำในภาษาลาวไซ่ง่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน และจำแนกคำและความหมายออกเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. คำพ้องรูป พ้องเสียง ที่มีความหมายเหมือนกัน
2. คำพ้องรูป พ้องเสียง ที่มีความหมายต่างกัน
3. คำที่มีรูปต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน
4. คำที่มีใช้เฉพาะในภาษาลาวไซ่ง่

วิศรุต สุวรรณวิเวก (2524: 159) ทำการศึกษาเรื่อง "ระบบการเขียนของไซ่ง่" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของตัวอักษรไซ่ง่ โดยวิเคราะห์ให้เห็นถึงรูปแบบตัวอักษรและอักขระวิธีที่ปรากฏในเอกสารไซ่ง่เท่าที่สำรวจพบ รวมทั้งถอดถ่ายเสียงอ่านของไซ่ง่ปัจจุบันเป็นสัทอักษร เพื่อประโยชน์ในการอ่านหนังสือเอกสารไซ่ง่ที่จะสำรวจพบในโอกาสต่อไป

ผลของการศึกษาสรุปได้ว่า รูปแบบตัวอักษรไซ่ง่อาจจะได้รับอิทธิพลจากรูปแบบตัวอักษรล้านช้าง ตัวอักษรล้านช้างก็ได้รับอิทธิพลจากรูปแบบตัวอักษรไทยสมัยสุโขทัย โดยผ่านทางล้านนาไทย อีกทอดหนึ่ง รูปแบบตัวอักษรไซ่ง่แบ่งออกเป็นสามแบบ คือ แบบโบราณ แบบเก่า และแบบปัจจุบัน การวิวัฒนาการจากแบบโบราณเป็นแบบเก่าแตกต่างกันไม่มากนัก เพราะส่วนใหญ่ คัดลอกกันมา ส่วนแบบปัจจุบันแตกต่างออกไปอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งอาจจะได้รับอิทธิพลจากตัวอักษรไทยมาตรฐานทางด้านอักขระวิธีของไซ่ง่ก็คล้ายคลึงกับของภาษาไทยมาตรฐาน กล่าวคือ การประสมคำจะวางรูปสระไว้ล้อมรอบพยัญชนะ และการเรียงคำก็เขียนเรียงจากซ้ายไปขวาเช่นเดียวกัน ส่วนที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยคือไซ่ง่จะเขียนข้อความเรียงติดต่อกันไปตลอด โดยไม่มีเว้นวรรคหรือย่อหน้าและเมื่อสุดบรรทัดก็สามารถเขียนแยกคำได้

นุกูล ชมพูนิช (2531: 209) ทำการศึกษาเรื่อง "ประเพณีของชาวไทยไซ่ง่หมู่บ้านเกาะแรต" จุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเรื่องประเพณีของชาวไทยไซ่ง่หมู่บ้านเกาะแรต ตำบลบางปลา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยกล่าวถึงสภาพทั่วไปของจังหวัดนครปฐม โดยเน้นเฉพาะบริเวณที่ตั้งของชาวไทยไซ่ง่ในที่ต่าง ๆ ของจังหวัด และที่ตั้งของชาวไทยหมู่บ้านเกาะแรตโดยเฉพาะ พร้อมทั้งประวัติความ

เป็นมาของคนไทยกลุ่มนี้ที่ได้มาอยู่ในนครปฐม ชีวิตความเป็นอยู่ต่าง ๆ เช่น ลักษณะบ้านเรือนทั้งในอดีตและปัจจุบัน การแต่งกาย การไว้ทรงผม การอาชีพ การฝีมือ ความเชื่อและประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทยซึ่งที่สำคัญ ๆ

ผลการศึกษารูปว่า ชาวไทยซึ่งหมู่บ้านเกาะแรดมีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างไปจากคนไทยและลาวกลุ่มอื่น ๆ ในแถบนั้น ซึ่งประเพณีเหล่านั้นมีรากฐานมาจากความเชื่อในเรื่องผีแถนและขวัญ ก่อให้เกิดประเพณีต่าง ๆ เช่น ประเพณีการเสนเรือน การเสนตัว การแต่งงาน พิธีศพ นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นบ้านที่น่าสนใจ เช่น การลงชวง การเล่นคอนพ้อนแคนอีกด้วย

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2525: 178) ทำการศึกษาเรื่อง "ประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในพิธีแต่งงาน" โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมบททำขวัญของจังหวัดสุพรรณบุรีทั้งที่เป็นมุขปาฐะ และเป็นลายลักษณ์ไว้มิให้สูญหายไปตามกาลเวลา
 2. เพื่อความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีทำขวัญแต่งงาน
 3. เพื่อเข้าใจคติชีวิตของคนไทยสมัยก่อน
 4. เพื่อเผยแพร่ความเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้น
 5. เพื่อหาทางอนุรักษ์ให้ประเพณีอันดีงามนี้คงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเหมาะสม
- โดยเก็บข้อมูลเรื่องความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับขวัญและเรื่องประเพณีทำขวัญแต่งงานทั่วไป และในจังหวัดสุพรรณบุรี การเสนผี การสู่ขวัญ การวิเคราะห์มงคลพจน์ เป็นต้น

จากผลการศึกษารูปว่า ทำให้ทราบแนวทางในการดำรงชีวิตของคนในสมัยก่อน ความรู้เช่นนี้จะเป็ประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะหาทางอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาประเพณีให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เพื่อให้ประเพณีแต่งงานบ่าวสาวของไทยคงเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีเอกลักษณ์อันควรแก่ความภาคภูมิใจตลอดไป

สาวิตรี แสนสว่าง (2537: 19-20) ทำการศึกษาเรื่อง "คำภาษาตระกูลไทในไตรภูมิิกถา" โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาวิเคราะห์คำภาษาตระกูลไทในไตรภูมิิกถา โดยได้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1. ศึกษาอักขระวิธีของอักษรขอมไทยในไตรภูมิิกถาทั้ง 3 ฉบับ คือ ฉบับอยุธยา ไม่ปรากฏชื่อและ พ.ศ. ที่จาร ฉบับของพระมหาช่วย จารในรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ.2321 และฉบับของพระมหาจันทร์ จารในสมัยรัชกาลที่ 1 พ.ศ.2330
2. เปรียบเทียบความหมายของคำในไตรภูมิิกถากับความหมายของคำในภาษาตระกูลไทรวม 10 ภาษา ได้แก่ ถิ่นอีสาน ถิ่นพายัพ ถิ่นใต้ ไทยใหญ่ ไทขาว ลาว ไทดำ ไทอาหม และไทคำตี้ โดยได้พิจารณาความหมาย ตัวอย่าง ชนิดของคำ และประเภทของคำด้วย

ผลการศึกษารูปว่า อักษรขอมที่ใช้ในไตรภูมิภคทั้ง 3 ฉบับดังกล่าว มีอักษรวิธีแตกต่างจากอักษรวิธีไทยปัจจุบัน นอกจากนั้นการเขียนคำบางคำยังมีลักษณะพิเศษคือนิยมเขียนตามแบบการเขียนพยัญชนะสังโยคของบาลีและสันสกฤต และคำๆ เดียว ปรากฏในข้อมูลเดียวกัน บางครั้งเขียนไม่เหมือนกัน นอกจากนี้การเขียนคำยังมีลักษณะพิเศษของการประสมรูปอักษร คือ นิยมเขียนตามคำไทยที่เขียนตามความนิยมกันมา

สุกัญญา จันทะสุน (2538: 21 - 22) ทำการศึกษาเรื่อง "ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอด : การศึกษา"พิธีเสนเรือน"ของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก ในด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ลักษณะการถ่ายทอดวัฒนธรรมและเนื้อหาสาระภูมิปัญญาที่ได้รับ รวมทั้งศึกษาปัจจัย ที่เอื้อต่อการสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นลาวโซ่ง โดยศึกษาจาก "พิธีเสนเรือน" และพิธีกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยที่ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อศึกษาด้านชาติพันธุ์ พิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเก็บรวบรวมข้อมูล ทำความเข้าใจสภาพสังคมและวัฒนธรรมจากการสังเกตขณะมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ และจากการสัมภาษณ์ ประกอบกับการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า "พิธีเสนเรือน" เป็นพิธีกรรมการเซ่นไหว้บรรพบุรุษที่ตายไปแล้ว เป็นพิธีกรรมของครอบครัวที่หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่จะต้องจัดเป็นประจำทุกปี ปีละครั้งหรือ 3 ปีต่อครั้ง เชื่อว่าเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ และมีผลกระทบให้ทุกคนในครอบครัวมีความสุขเกิดความรู้สึกดีกับบ้านเรือน จากพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญทางด้านองค์ประกอบทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ประการ คือ องค์วัตถุ องค์การ องค์พิธีการ และองค์มิติ มีลักษณะการถ่ายทอดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ชาวลาวโซ่งจะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ บิดามารดา ญาติพี่น้อง เป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างวัย มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระบบครอบครัว พ่อแม่อบรมสั่งสอนทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการประพฤติปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตน สืบทอดได้จากการสังเกต จดจำ ทำตาม และมีประสบการณ์สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เป็นการเรียนรู้ผ่านสื่อพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตสภาพสังคมตลอดเวลา เป็นการศึกษาตลอดชีวิต คือมีการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย พิธีกรรมจะมีเนื้อหาสาระภูมิปัญญาเกี่ยวข้องกับการจัดองค์ครอบครัว และเครือญาติ ระบบความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ประโยชน์ของพิธีเสนเรือนในการสร้างความสัมพันธ์อันดีให้แก่สมาชิกในสังคมลาวโซ่ง และภูมิปัญญาทางด้านวัตถุที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคม

ถาวร โกอุดมวิทย์ (2529: 44) ทำการศึกษาเรื่อง "พิธีกรรม" โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา การที่มนุษย์อยู่รวมกันเป็นสังคม การยึดถือปฏิบัติอยู่ในสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ การปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรม และธรรมชาติของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาจากความต้องการภายใน

ผลการศึกษาพบว่า พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์ กำหนดพิธีกรรมขึ้นเพื่อสนองตอบในด้านอารมณ์จิตใจและความเชื่อถือเคารพบูชา การแสดงออกโดยการใช้อนุลักษณะในการ สื่อความหมายตามความเชื่อนั้น บางครั้งไม่อาจแสดงผลตามหลักเกณฑ์ของความจริงได้ พิธีกรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีส่วนต่าง ๆ ที่มนุษย์ปรุงแต่งและประกอบกันขึ้นเป็นองค์ประกอบทาง วัฒนธรรมตกทอดเป็นมรดกมาแล้วหลายชั่วอายุคน โดยเสนอความคิดความเชื่อ และจินตนาการจาก สิ่งที่ได้รับรู้จากพิธีกรรมที่ยึดถือปฏิบัติในสังคมหนึ่งของมนุษย์ด้วยผลงานทางทัศนศิลป์ โดยการ แสดงออกถึงความเชื่อความศรัทธา และพลังที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ปรากฏในรูปแบบของ งานศิลปะภาพพิมพ์

วรุณ ประพิน(2538: 30) ทำการศึกษาเรื่อง "เปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวไซ่งในจังหวัด นครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี" โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ การศึกษาและเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวไซ่งในจังหวัดนครปฐม ราชบุรีและเพชรบุรี ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้รายการหน่วยอรรถทั้งสิ้น 1,500 หน่วยอรรถ โดยแบ่งเป็นหมวด 24 หมวด นำไปสัมภาษณ์ผู้บอกภาษาจำนวน 6 คน ซึ่งได้ คัดเลือกไว้เป็นตัวแทนของลาวไซ่งถิ่นละ 2 คน โดยกำหนดตัวแปรทางสังคม คือ อายุ อาชีพ การศึกษา ภูมิลำเนา และภูมิหลังของคู่สมรส

ผลการศึกษาพบว่า ภาษาลาวไซ่งทั้ง 3 ถิ่น มีการใช้ศัพท์แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 ใช้ศัพท์เหมือนกัน 1,162 หน่วยอรรถ ประเภทที่ 2 ใช้ศัพท์แตกต่างกัน 33 หน่วยอรรถ และประเภทที่ 3 ใช้ศัพท์คล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันเล็กน้อย 305 หน่วยอรรถ จึงชี้ให้เห็นว่าภาษาลาวไซ่งทั้ง 3 ถิ่นจะมีการใช้ศัพท์ที่เหมือนกันเป็นส่วนมาก ทั้งนี้สันนิษฐานได้ว่าภาษาลาวไซ่งใน 3 จังหวัดนั้น มีการใช้แพร่หลายอยู่ในบางกลุ่มและยังเป็นภาษาถิ่นย่อยของ ภาษาลาว อีกทั้ง 3 จังหวัดนั้นมีอาณาเขตอยู่ใกล้เคียงติดต่อกัน ทำให้ภาษายังไม่กระจัดกระจายมากนัก

ทิพย์สุดา ญาณโกมุท (2547: 164 - 170) ทำการศึกษาเรื่อง "ดนตรีในพิธีเสนตัวของ ชาวไทยทรงดำ อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี" โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัวและศึกษาดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว ของชาวไทยทรงดำ อำเภอยาย้อย จังหวัด เพชรบุรี

ผลการศึกษาพบว่า ดนตรีในพิธีเสนตัวได้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วคน และยังเป็น พิธีสำคัญในการเรียกขวัญของชาวไซ่ง เป็นการต่ออายุและต่อเงาหัวให้กับผู้ป่วย เครื่องดนตรีที่ใช้ บรรเลง คือ ปี่ยาวและปี่สั้น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในพิธีเสนตัว เนื่องจากเสียงของเครื่องดนตรีบ่งบอกถึง

ความเป็นพิธีกรรมและเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของชาวไท่ บทเพลงที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัวเป็นเพลงทำนองสั้น ๆ ไม่สลับซับซ้อน บรรเลงกลับไปกลับมา เป็นการใช้กลุ่มเสียงเข้ามาเดินทำนองใน บทเพลง โดยในแต่ละเพลงจะเป็นกลุ่มเสียง 5 เสียง

สถานี รัศมี (2545: 156 - 174) ทำการศึกษาเรื่อง "พิธีเสนตั้งบัง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม" โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาพิธีเสนตั้งบัง เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบัง และศึกษาเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตั้งบัง

ผลการศึกษาพบว่า พิธีเสนตั้งบังเป็นพิธีเซ่นไหว้มีบรรพบุรุษของลาวโซ่ง ซึ่งปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านาน นิยมทำกันในช่วงเดือนสี่ เดือนหก เดือนสิบสอง เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีตั้งบังที่พบมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ดำเนินทำนอง ได้แก่ ปี่เสนสั้นและปี่เสนยาว และเครื่องทำจังหวะ ได้แก่ กระบอกไม้ไผ่สำหรับกระทุ้ง แผ่นกระดานและโอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้แนวความคิดแนวการศึกษาวิเคราะห์ ในการนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน เพื่อศึกษาเป็นแนวทางและประยุกต์ใช้ในการทำวิจัย ทำให้มองเห็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อในพิธีเสนตัว อันเป็นภาพสะท้อนของดนตรีกับสังคมของชาวไท่ที่จะนำเข้าสู่การศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีในแง่มุมที่หลากหลาย และเป็นแนวทางในการศึกษาพิธีกรรม ความเชื่อ และการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไท่ บ้านดอนมะเกลือ อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี ของคณะหมอเสนา นายจัน หยอดทองดี ต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขั้นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูล

การศึกษาดนตรีในพิธีเสนตัว ของชาวไทบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มผาง จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยาเชิงคุณภาพ โดยรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย ตำรา หนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารและวารสารต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนาม ด้วยการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเครื่องดนตรี พิธีกรรมการเสนตัว การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงและกล้องวิดีโอ รวมถึงการบรรเลงจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการจากผู้ประกอบพิธี จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้ทั้งหมดนำมาศึกษาและวิเคราะห์ เรียบเรียงในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์เป็นความเรียง เพื่อเสนอผลการศึกษา โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. กล้องวิดีโอสำหรับการบันทึกภาพและเสียง
2. อุปกรณ์ในการจดบันทึกและกระดาษบันทึกโน้ตเพลง
3. อุปกรณ์ในการบันทึกเสียง
4. กล้องถ่ายภาพดิจิทัล

1. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไปของชุมชน ได้แก่ ประวัติความเป็นมา ลักษณะที่ตั้ง ประชากร การศึกษา อาชีพ ภาษา ศาสนาและความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ โดยการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์พูดคุย สอบถามจากบุคคลในชุมชน

2. ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีกรรม วิธีการบรรเลง นักดนตรี การสืบทอด เพลงที่ใช้ในการบรรเลง โดยวิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ สัมภาษณ์ พูดคุย สอบถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ข้อมูลจากการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ได้แก่ บทความ เอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ ตำราต่าง ๆ โดยการศึกษาจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

- 3.1 สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- 3.2 หอสมุดแห่งชาติ
- 3.3 ห้องสมุดศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 3.4 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
- 3.5 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
- 3.6 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุทอง

ชั้นศึกษาข้อมูล

1. ศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับชุมชน
2. ศึกษาประวัติของชาวโง่งบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. ศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัวของชาวโง่งบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี โดยคณะ หมอเสนา นายจัน หยอดทองดี เป็นผู้ประกอบพิธี
4. การออกภาคสนามเพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลโดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์และมีส่วนร่วมในงานภาคสนามและมีส่วนร่วมในการประกอบพิธีเสนตัว นำข้อมูลมาศึกษาและเรียบเรียง
5. ศึกษาข้อมูลจากการถอดเทปบันทึกเสียงร้องและดนตรี บทสัมภาษณ์ และบันทึกเป็นโน้ตไทยและโน้ตสากล
6. ศึกษาดนตรีและเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนตัว
 - 6.1 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง
 - 6.2 ลักษณะของเครื่องดนตรี
 - 6.3 วิธีการบรรเลง
 - 6.4 เพลงที่ใช้ประกอบ

ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ และการออกเก็บข้อมูลภาคสนามที่เกี่ยวข้องกับพิธีเสนตัวมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางดนตรี
2. ขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว มี 6 ขั้นตอน
 - 2.1 แปะเคราะห์
 - 2.2 ปานหย่อง
 - 2.3 ปานเป้า
 - 2.4 งายมด
 - 2.4.1 พิธีแก้เคราะห์
 - 2.4.2 พิธีต่ออายุ

2.4.3 ต่อเงาหัว

2.5 ส่งปานหย่อง

2.6 เสียงตั้งเบา

2.6.1 พิธีส่งแปเคราะห์

2.6.2 พิธีอาบขวัญ

3. วิเคราะห์เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนตัว

3.1 เพลงเดี่ยวทาง

3.2 เพลงหาขวัญ

3.3 เพลงนำขวัญ

จากองค์ประกอบต่อไปนี้

- 1) กลุ่มเสียง
- 2) วรรคเพลงและลูกตก
- 3) รูปแบบของจังหวะ
- 4) รูปแบบของทำนอง

ขั้นสรุปและอภิปรายผล

ข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ นำมาเรียบเรียงในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์เป็น ความเรียง และสรุปผลเป็นรายงานการวิจัย

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

ดนตรีเป็นสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นด้วยอารมณ์สุนทรีย์ยะผลสมผสานกับจินตนาการเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ และถือเป็นสิ่งที่สร้างความบันเทิงใจแก่มนุษย์ บทบาทของดนตรีจึงมีความสำคัญกับศาสนา ความเชื่อ ระเบียบแบบแผน และการศึกษาอบรมในสังคม ดนตรีจึงเปรียบเสมือนภาษาสากลอันยิ่งใหญ่ ที่ได้ปรากฏเป็นเครื่องสะท้อนชีวิตของมนุษย์ได้อีกทางหนึ่ง หากมองย้อนไปถึงสมัยดึกดำบรรพ์ครั้งเมื่อสมัยที่การคมนาคมยังไม่เจริญ ครูคนแรกของมนุษย์ในสังคม คือ ธรรมชาติ ซึ่งสอนทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ ดนตรีเป็นการเลียนเสียงธรรมชาติและเครื่องดนตรีทั้งหลายก็เกิดจากความคิดและสติปัญญาที่ประดิษฐ์ท่วงทำนองเลียนแบบธรรมชาติ เกิดการยอมรับในภูมิปัญญาชาวบ้าน อันจะนำไปสู่การเข้าถึงคุณค่าความหมายเกิดการยอมรับมีการสืบทอดและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย การศึกษาดนตรีภูมิภาคต่าง ๆ จึงไม่ได้มีความหมายเพียงแค่ดนตรีของวัฒนธรรมประจำชาตินั้นๆ เป็นหลัก แต่ยังหมายความถึงดนตรีและวัฒนธรรมของบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่งโดยเฉพาะ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นการศึกษาวัฒนธรรมดนตรีเฉพาะกลุ่ม หรือการศึกษาดนตรีวัฒนธรรมในเมืองก็ตาม ในแง่ของการศึกษาถือว่ามีความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งสิ้น

ดนตรีจัดเป็นภาษาสากล ที่คนทุกชนชั้นสามารถที่จะรับรู้และสื่อความหมายตรงกันได้โดยที่เส้นแบ่งเขตดินแดนไม่สามารถที่จะจำกัดกรอบของวัฒนธรรมดนตรีได้ ดนตรีสามารถเล่าเรื่องราวประจำชาติหรือกลุ่มชนนั้น ๆ ให้บุคคลภายนอกได้รับรู้เหตุการณ์สำคัญ พิธีกรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และสถานะของกลุ่มชนของตนเองแก่โลกภายนอกโดยไม่ต้องใช้คำพูดและตัวอักษรในการสื่อความหมาย นอกจากดนตรีจะเป็นสิ่งที่ช่วยหล่อหลอมคนในชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ดนตรีก็ยังถูกใช้ปลุกกระตมเพื่อสร้างความฮึกเหิมในการสงคราม จะเห็นได้ว่าสถานะทางดนตรีล้วนแฝงอยู่ในทุกขั้นตอนของการดำรงชีวิต ผังรากลึกลงไปถึงความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ จิตวิญญาณ ที่สามารถแสดงออกมาได้ทั้งความเข้มแข็งและนุ่มนวล อ่อนโยน ดนตรีจึงแสดงความเป็นตัวตนที่แท้จริงของผู้บรรเลงได้

การศึกษาดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัวของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี นั้น ดนตรียังคงมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประกอบพิธีกรรมประจำชีวิตของกลุ่มชนชาวโชนในหมู่บ้านดอนมะเกลือ ที่ยังยึดถือแบบแผนในการปฏิบัติสืบทอดกันมา ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ดนตรีมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะดนตรีจัดเป็นส่วนประกอบหนึ่งของการดำรงชีวิต และเป็นดรชนที่ชีวิตความเหนียวแน่นของการดำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ประจำกลุ่มโดยไม่สามารถจะลอกเลียนแบบกันได้และถ่ายทอดต่อไปยังลูกหลาน

ที่สืบเชื้อสายโดยตรงตามแบบอย่างบรรพบุรุษได้ปฏิบัติต่อกันมา ดังปรากฏให้เห็นจากงานประเพณีและงานพิธีกรรมที่สำคัญที่แสดงในโอกาสต่าง ๆ

1. วัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีเสนตัว ของชาวโชนังและการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม เมื่อวันที่ 8 พ.ค. 2551 ขึ้น 4 ค่ำ เดือน 6 เป็นต้นมา ณ บ้านเลขที่ 65 ม.4 ต.สระยายโสม อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี โดยจัดพิธีเสนตัวให้กับพระครูสุวรรณพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม มีคณะหมอลำนายจัน หยอดทองดี เป็นผู้ประกอบพิธี พร้อมทั้งการสัมภาษณ์ ผู้อาวุโสและผู้เกี่ยวข้องประจำหมู่บ้าน โดยใช้การบันทึกเทปวีดิทัศน์ เครื่องบันทึกเสียง บันทึกภาพ และนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มา เรียบเรียงวัฒนธรรมทางดนตรีที่เกี่ยวข้องกับพิธีเสนตัวเป็นหัวข้อในการศึกษาดังนี้

1.1 ประวัติความเป็นมาของดนตรีในพิธีเสนตัว

จากการศึกษาพบว่า ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัวของชาวโชนัง บ้านดอนมะเกลือ อ.อุททอง จ.สุพรรณบุรี ไม่ปรากฏระบุหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกมีเพียงการเล่าขานต่อ ๆ กันมาหลายช่วงอายุคน โดยพิธีดังกล่าวเกิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อของชาวโชนัง ในเรื่อง แถน,ผี,ขวัญ ว่าถ้าเมื่อใดร่างกายเจ็บป่วยทำการรักษาอย่างไรก็ไม่หาย จะต้องมีการเสนตัว โดยมีหมอลำเป็นผู้ทำพิธีให้ เปรียบเสมือนเป็นผู้ที่เป็นสื่อกลางการติดต่อระหว่างมนุษย์กับผีและแถน โดยจะมีการขับลำนำของหมอลำและการเป่าปี่ของนักดนตรีซึ่งประกอบด้วยปี่ยาวและปี่สั้น สำหรับเป็นเครื่องประกอบในการขับลำนำของหมอลำ แต่ช่วงนี้อาจกินเวลายาวบ้างสั้นบ้างไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการเก็บเม็ดข้าวเสี่ยงทายว่าเป็นมงคลหรือไม่ เพราะฉะนั้นหมอลำก็จะทำพิธีต่อไปเรื่อย ๆ โดยที่ปี่ก็ยังคงเป่าควบคู่กับการขับลำนำของหมอลำ พร้อมทั้งเปลี่ยนท่วงทำนองของเพลงให้เข้ากับการขับลำนำของหมอลำ

1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัว

พิธีเสนตัวของชาวโชนัง บ้านดอนมะเกลือ ในการประกอบพิธีเสนตัวขึ้นมาในแต่ละครั้งจะต้องประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายดังนี้

- ผู้เสนตัว คือ ผู้ที่เป็นเจ้าของเสนตัว ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ทำการเสนตัว โดยมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เช่น เกิดการเจ็บป่วย เคราะห์ที่ไม่ดี เสริมดวงชะตาหรือ เสริมความสิริมงคลให้กับตนเอง(ต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป)

- คนเฝ้าเสน คือ ผู้ที่เป็นบุตร-หลาน-เชย-สะใภ้ ตลอดจนญาติมิตรระกูลเดียวกัน และเพื่อนบ้านที่มีความรักใคร่ ชอบพอกัน

- คณะของผู้ประกอบพิธีเสนตัว (หมอลำ, ผู้ช่วยหมอลำ, หมอลำสะ และคนเป่าปี่ยาวและปี่สั้น)

หมอลำ หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญและได้ผ่านการยกครู ในการเป็นหมอลำ เป็นผู้ดำเนินการทำพิธีเสนตัว ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนสื่อระหว่างคนกับผี จะทำหน้าที่ขับลำนำเป็นภาษาไซ่ง และปิด-เปิด นิ้วของปี่ใหญ่ให้เป็นทำนองเพลง

หมอลำสะ หมายถึง ผู้ที่เก็บข้าวเสียงทลายเมล็ดข้าวสารในพิธีเสนตัว โดยจะต้องมีความรู้ความชำนาญ ขั้นตอนของการเสียงทลาย ในพิธีเสนตัว

คนเป่าปี่ยาว หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป่าลมเข้าไปท่อลมของปี่ยาวเพียงอย่างเดียวในการทำพิธีเสนตัว โดยจะต้องไม่ทำให้เสียงของปี่ขาดหายไปในขณะที่ดำเนินการทำพิธีเสนตัว ของหมอลำ ดังนั้นผู้ที่เป่าปี่ยาวจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถระบายนลมได้

คนเป่าปี่สั้น หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป่าปี่สั้นควบคู่ไปกับปี่ยาวในขณะที่ประกอบพิธีเสนตัว

จากการลงข้อมูลทางภาคสนามในพิธีเสนตัวของพระครูสุวรรณพัฒนคุณ ประกอบพิธีโดยคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี พบว่าในการเสนตัวแต่ละครั้ง บุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับเสนตัวแต่ละครั้งจะต้องประกอบไปด้วยบุคคลหลายฝ่ายดังนี้

1. เจ้าเลื้อ (พระครูสุวรรณพัฒนคุณ)
2. คนเฝ้าเสน (น้องชาย, หลาน, เครือญาติ)
3. คณะหมอลำ ซึ่งคณะนายจัน หยอดทองดี ประกอบไปด้วยหมอลำ 1 คน หมอลำสะ 1 คน คนเป่าปี่ยาว 1 คน คนเป่าปี่สั้น 1 คน

1.3 การสืบทอดดนตรี

ดนตรีเป็นสิ่งที่ช่วยนำพาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเบิกบาน สามารถขจัดความเหงาให้หมดไปและทดแทนด้วยความสุข พร้อมกับนี้ดนตรียังคงแสดงความเป็นมิตรกับมนุษย์ในทุกสภาวะจิตใจ ในกาลเวลาที่ผ่านไป ดนตรียังบ่งบอกร่องรอยความเจริญแห่งอารยธรรมอันสูงค่าที่ต้องสั่งสมมาช้านาน ในแต่ละภูมิภาคดนตรีก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป ด้วยความเชื่อที่และศรัทธาที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงมีความเกี่ยวข้องกับดนตรีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีเสนตัว

ความเชื่อ คือ การยึดถือว่าเป็นความจริง ถูกต้อง ซึ่งความเชื่ออาจสืบทอดกันมาช้านาน ความเชื่อจึงเป็นจริงเป็นสิ่งที่อยู่คู่มนุษย์มาตั้งแต่โบราณ และสมัยนั้นยังไม่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จึงยังไม่มี การพิสูจน์ความจริง

ความเชื่อ จึงเปรียบเสมือนปัจจัยที่ก่อให้เกิดการยอมรับในสังคม เกิดความคิด และความแตกต่างในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะในสังคมไทย ที่ต้องอาศัยความเชื่อเป็นใบเบิกทางไปสู่ความสำเร็จ เพราะความเชื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต จึงเหมือนการขีดเส้นกำหนดชะตาชีวิตของมนุษย์ในสังคมได้

ความเชื่อ ส่งอิทธิพลสู่สังคมของชาวโชนงเช่นเดียวกับหลายพื้นที่ ยิ่งชาวโชนงมีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัด จึงเปรียบเสมือนกำแพงสูงใหญ่แข็งแรง ที่หล่อหลอมคนทุกคนชั้นเข้าด้วยกัน ชาวโชนงมีความเชื่อในเรื่องของ แถน ผีและขวัญมาช้านาน โดยเฉพาะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่าคนที่ล่วงลับไปแล้วยังคงส่งผลต่อการดำรงชีวิตของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่และต้องทำมาหากิน ชาวโชนงทุกหลังคาเรือนจึงต้องมีหิ้งผีบรรพบุรุษไว้สำหรับกราบไหว้ และขอให้คุ้มครองลูกหลาน ญาติมิตรให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขเสมอมา ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือนที่สามารถประกอบพิธีมงคลได้ ชาวโชนงก็จะจัดพิธีต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ เช่น พิธีเล่นเรือที่หมายถึงการทำบุญประจำปีให้กับผีบรรพบุรุษ เป็นการตอบแทนที่ผีบรรพบุรุษได้ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา หรือในกรณีพิธีการเสนต์ตัว เพื่อเรียกขวัญที่หนีออกจากร่างให้กลับมาเข้าร่างดั้งเดิม ก็ล้วนแต่เป็นพิธีกรรมที่สอดคล้องอยู่กับความเชื่อ

พิธีเสนต์ตัวเป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาอย่างช้านาน การประกอบพิธีเสนต์ตัวเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวโชนงคิดว่า สามารถเรียกขวัญให้กลับมาเข้าร่างกายของผู้ป่วยได้ เป็นการแสดงความอ่อนน้อมนับถือต่อแถนและผีบรรพบุรุษ การใช้เครื่องดนตรีควบคู่กับการขับลำนำของหมอลำ ด้วยเสียงของปี่ยาว-ปี่สั้นเพื่อบำรุงบำเรอ นั้น จึงมีความสำคัญมากและเชื่อกันว่า แถนและผีบรรพบุรุษได้รับรู้โดยสมบูรณ์แล้ว ก็จะช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาชาวโชนง ให้อยู่อย่างผาสุกสืบไป

1.3.2 วิธีการศึกษาและการถ่ายทอดการเล่นดนตรี

การศึกษาและการถ่ายทอดการเล่นดนตรีประกอบพิธีเสนต์ตัวนั้น ไม่มีแบบแผนชัดเจน เนื่องจาก คนที่เป่าปี่ยาว-ปี่สั้นในพิธีเสนต์ตัว ก็อาศัยการฟังหรือครูพักลักจำเป็นส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกโน้ตเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็เป็นการบอกทำนองต่อ ๆ กันมาด้วยปาก หรือ “มุขปาฐะ” จึงทำให้มีความคลาดเคลื่อนและสูญหาย ส่วนกระบวนการสืบทอดของหมอลำ มี 2 ลักษณะ คือ สืบทอดจากบรรพบุรุษของตนเองที่เป็นหมอลำ กับการสืบทอดจากคนนอกตระกูลแต่มีความสนใจจึงมาฝากตัวเป็นศิษย์กับหมอลำแต่จะต้องทำพิธียกครูเสียก่อน

หมอลำ การถ่ายทอดในการเป็นหมอลำ เพื่อจะไปเป็นผู้ประกอบพิธีให้เจ้าเลื้อได้จะต้องผ่านการยกครูมอบตัวเป็นศิษย์กับหมอลำเสียก่อน การยกครูมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ยกครูใน หมายถึง จะต้องทำพิธียกครูฝากตัวเป็นศิษย์รับมอบการทำพิธีเสน จากหมอเสนที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้ที่ทำพิธีนั้นจะต้องเป็นหมอมด(หมอมด คือ ผู้ที่ทำพิธีเสนขณะที่ยังเป็น มนุษย์เมื่อตายไปจะเรียกผีมด)

2) ยกครูนอก หมายถึง ผู้ที่จะเป็นหมอเสนจะต้องทำพิธียกครูฝากตัวเป็นศิษย์ กับผีมด

หมอสะ การฝึกหัด และกระบวนการถ่ายทอดจะต้องจำเรียน จดจำ สังเกตและ เข้าใจในขั้นตอนของพิธีเสนตัวเป็นอย่างดี จากผู้ที่เป็นหมอเสนและหมอสะ

คนเป่าปี่ยาว การฝึกหัดมี 2 ลักษณะ คือ ครูพักลักจำและไปจำเรียนโดยตรงจาก ผู้เป่าปี่ใหญ่

คนเป่าปี่สั้น การฝึกหัดมี 2 ลักษณะ คือ ครูพักลักจำและไปจำเรียนโดยตรงจากผู้ เป่าปี่สั้น

1.4 เพลงที่ใช้ประกอบ

บทเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตัวของคณะหมอเสน นายจัน หยอดทองดีเท่าที่ปรากฏ มี 3 เพลง มีความหมายและความสำคัญและลำดับของบทเพลง ดังนี้

1.4.1 เพลงเดี่ยวทาง (เพลงไหว้ครู)

เป็นเพลงลำดับที่หนึ่ง ที่ใช้ในพิธีเสนตัวและมีความหมายว่าเป็นการบูชาครู และเชิญครู(ผีมด ผีมนต์) ให้มาร่วมในพิธีเสนตัวครั้งนี้ เป็นการช่วยปิดเป่าภัยหรืออันตรายใดที่จะเกิด กับเจ้าเสื่อให้หายไป จากนั้นหมอเสนก็จะขับลำนำพรรณนาถึงเมืองฟ้าเมืองสวรรค์อันเป็นที่สถิตของ เหล่าหมู่เทวดาทั้งมวล เพื่อให้เหล่าเทวดาในแต่ละชั้นฟ้าได้รับทราบและเป็นการเล่าถึงการกำเนิดของ มนุษย์เป็นภาษาไซ่ง โดยมีแกนเป็นผู้ดูแลและดลบันดาลในสิ่งต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วง และกล่าว สรรเสริญครูบาอาจารย์ ดังนี้ไปเรื่อย ๆ

1.4.2 เพลงหาขวัญ

เป็นเพลงลำดับที่สอง ที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงเดี่ยวทาง ให้แกน(เทวดา)หรือครู (ผีมด ผีมนต์) ช่วยตามหาขวัญของเจ้าเสื่อซึ่งจะกล่าวเป็นภาษาไซ่งลาลองไปพร้อมกับทำนองของปี มีเนื้อความในการตามหาขวัญในที่ต่าง ๆ เช่น ในบ้านในเรือน วัดวาอาราม ป่าเขาลำนำไพร และอีก หลายสถานที่ให้พบและนำขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าเสื่อ อีกทั้งเป็นเพลงที่หมอเสนใช้สำหรับถาม ทางแก่ผีมดผีมนต์ ให้ช่วยบอกทางในการตามหาขวัญของเจ้าเสื่อให้พบโดยเร็ว ขั้นตอนนี้อาจจะต้องใช้ ระยะเวลาานพอสมควร ซึ่งทำตามขวัญกลับมาเข้าร่างไม่ได้ผู้ป่วยก็อาจจะเสียชีวิตลงในที่สุด

1.4.3 เพลงนำขวัญ

เป็นเพลงลำดับที่สาม ที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงหาขวัญ เมื่อเจอขวัญแล้ว หมอเสนก็จะทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าเสื้อและหมอสะก็จะทำการเสี่ยงทายนับเมล็ดข้าว และเก็บเมล็ดข้าว ให้ได้จำนวนเป็นมงคล ถ้าเจ้าเสื้อเป็นผู้ชายต้องนับให้ได้จำนวนคู่ 3 ครั้งติดต่อกัน ถ้าเจ้าเสื้อเป็นผู้หญิงต้องนับให้ได้จำนวนคู่ 4 ครั้งติดต่อกัน เมื่อได้ตามที่ต้องการ ก็จะบรรเลงเพลงนี้ พร้อมหมอเสนขับลำนำ อวยพรเพื่อนำขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าเสื้อดั้งเดิม

1.5 เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว

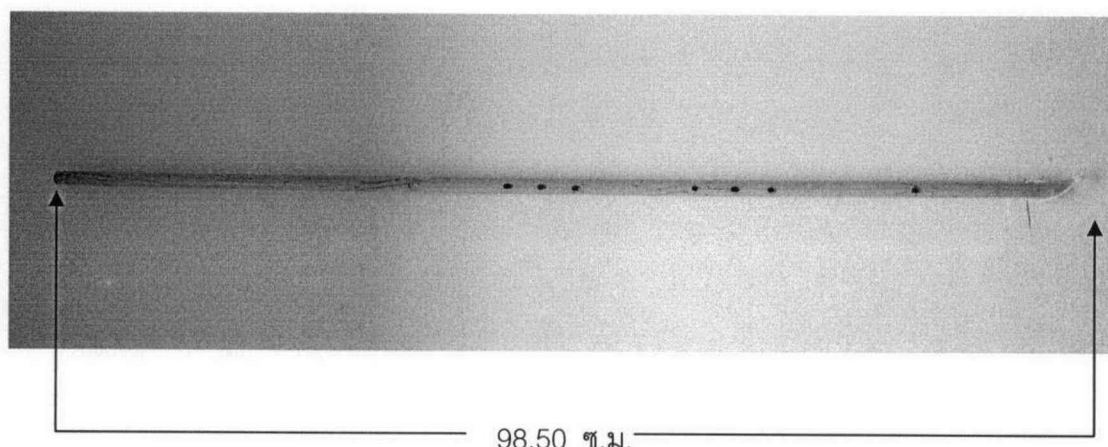
จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ บ้านดอนมะเกลือ ในการประกอบ พิธีเสนตัวของคณะหมอเสน นายจัน หยอดทองดี พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว มี 1 ชนิด เรียกว่า ปี่ไม้แมน มี 2 ขนาด ดังนี้

1.5.1 ลักษณะของเครื่องดนตรี

เครื่องดนตรีในพิธีเสนตัว มี 1 ชนิด เรียกว่า “ปี่เสน” มี 2 ขนาด ขนาดใหญ่ เรียกว่า “ปี่ยาว” ความยาวโดยประมาณ 98.50 ซม. ขนาดเล็ก เรียกว่า “ปี่สั้น” ความยาว โดยประมาณ 60 ซม. เป็นเครื่องดนตรีที่ผลิตจากภูมิปัญญาของชาวไท และสืบทอดมาอย่าง ยาวนานไม่สามารถระบุระยะเวลาได้ ทำมาจากไม้เหี้ยะซึ่งเป็นไม้ที่ใช้ทำแคนของชาวอีสาน(ลักษณะ คล้ายกับไม้้อ) เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น

1. ส่วนประกอบของปี่ยาว

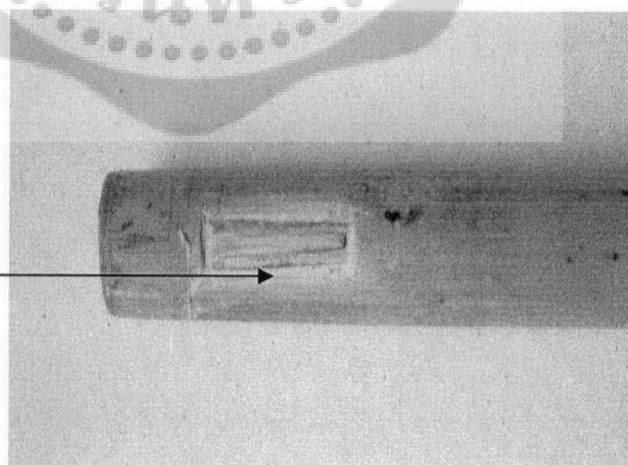
1) ท่อลมปี่(ตัวปี่) ทำมาจากไม้เหี้ยะ ที่มีข้อห่างแล้วทะลุปล้องให้ตลอด หัว - ท้าย การคัดเลือกไม้ที่นำมาทำตัวปี่ยาว จะต้องคัดเลือกไม้เหี้ยะ (ลักษณะคล้ายไม้้อ)ที่มีลักษณะ ตรง ลำปล้องจะต้องมีขนาดใหญ่ และบางพอประมาณ โดยมีความกว้างของท่อปี่เส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 1.80 ซม. และยาว 98.50 ซม.(ท่อลม) ทั้งนี้ต้องการให้เกิดเสียงดังก้องกังวาน โดยจะต้อง เจาะรูที่ท่อลมของตัวปี่ให้ได้ขนาด และสัดส่วน ตามความต้องการ เอาไว้สำหรับให้นิ้วมือปิด-เปิด เรียกว่า รูปิด-เปิดนิ้ว เพื่อบังคับระดับเสียงของปี่ยาว

ภาพประกอบ 1 ท่อลมของเปียว

2) ลิ้นเปียว คล้ายกับลิ้นของแคนทำมาจากโลหะทองเหลืองหรือเงิน มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้าและมีขนาดบาง ลิ้นของเปียว กว้าง 0.5 ซม. และยาว 2.30 ซม. นำมาตีให้บาง ตัดแต่งให้เข้ารูปตามความต้องการ ลิ้นปีที่ตีเมื่อเป่าลมเข้าไปกระทบ จะต้องเกิดการสั่นสะเทือนได้ดี ถ้ามีความหนาเกินไปการสั่นสะเทือนจะไม่ดี ซึ่งส่งผลต่อการเกิดของเสียงปีให้มีระดับเสียงต่ำ แต่ลิ้นปีมีความบางหรืออ่อนจนเกินไป จะทำให้ลิ้นปีหักได้ง่ายเมื่อเกิดการสั่นสะเทือนอย่างแรงและนาน ดังนั้นผู้ที่ทำจะต้องมีความชำนาญในการทำลิ้นปีมากพอสมควรจึงจะได้ลิ้นปีที่ตีมีคุณภาพ

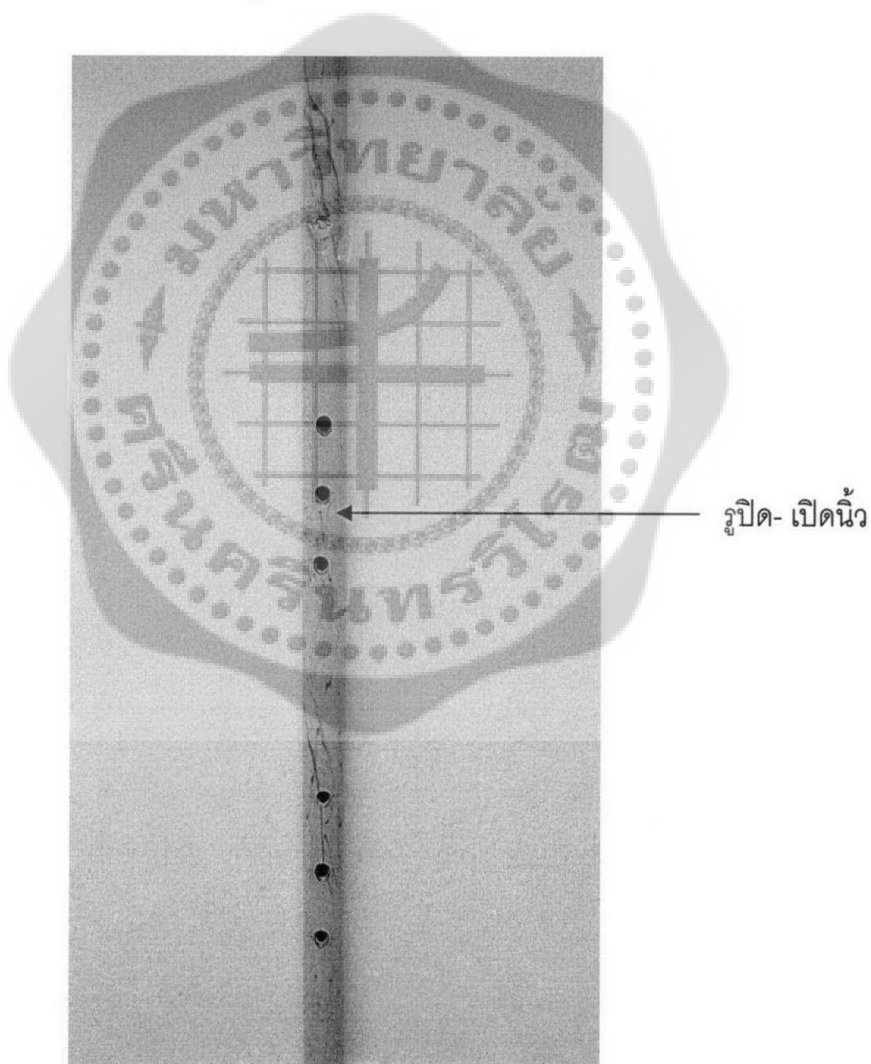
ลิ้นโลหะทองเหลือง

ภาพประกอบ 2 แผ่นโลหะทองเหลือง(ลิ้น)ของเปียว

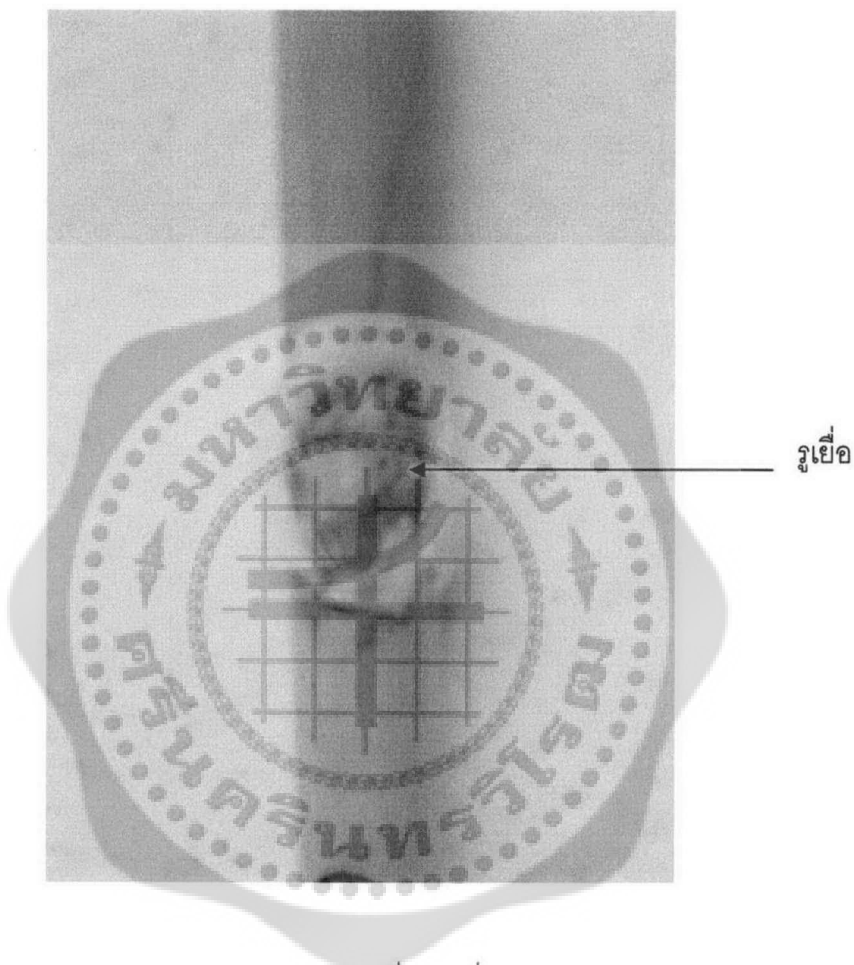
3) เยื่อไม้ เยื่อไม้ที่ดี เหมาะสำหรับการนำมาปิดไว้ตรงรูเยื่อของปียาว จะต้องเป็นเยื่อไม้ป่า เนื่องจากมีความบางแต่มีความเหนียว และทนทานต่อการใช้งานในระยะเวลานาน นอกจากนี้ยังสามารถทำให้เสียงของปีเกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากปัจจุบันหาไม้ไม่ได้ยาก จึงต้องใช้ถุงพลาสติกแทนเยื่อไม้ในบางครั้ง ซึ่งสามารถทดแทนกันได้แต่คุณภาพเสียงจะลดลงด้วยเช่นกันเดียวกัน เนื่องจากการสัมผัสที่อ่อนนุ่มน้อยกว่าเยื่อไม้ซึ่งเป็นวัสดุทางธรรมชาติ

4) รูปิด - เปิดนิ้ว (รูบังคับเสียง) รูปิด - เปิดนิ้ว มีด้วยกัน 7 รู อยู่ด้านบนของตัวปี 6 รู และอีก 1 รู จะอยู่ด้านหลังของตัวปี ที่เรียกว่า "รูนิ้วค้ำ" รูปิด - เปิดนิ้ว จะมีระดับเสียง สูง - ต่ำ ต่างกัน เสียงที่ต่างกันนั้นสามารถทำได้โดยใช้นิ้วมือ ปิด - เปิด ลงบนรูก็จะได้เสียงที่มีระดับเสียงต่างกันไป ตามลักษณะของนิ้วที่ปิดและเปิดลงบนรูของปี

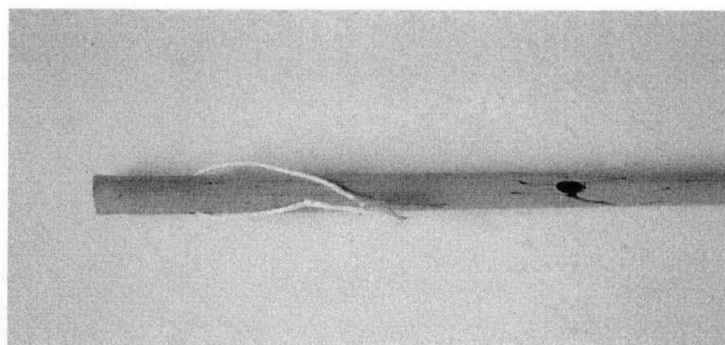

ภาพประกอบ 3 รูปิด - เปิดนิ้ว (รูบังคับเสียง) ของปียาว

5) รุ่ยเยื่อ รุ่ยเยื่อจะมี 1 รุ่ยเยื่อเหนื่อถัดจากรูปัด - เปิดเสียงขึ้นมา ส่วนปลายตอนบนของปีใหญ่ รุ่ยเยื่อนี้จะนำเอาเยื่อไม้ไผ่ปามาปิดทับบนรุ่ยไว้ เพื่อประโยชน์ของการทำให้เสียงปีเกิดความไพเราะยิ่งขึ้นแต่เนื่องจากปัจจุบันหาไม้ไผ่ได้ยาก จึงต้องใช้ถุงพลาสติกแทนเยื่อไผ่ในบางครั้ง ซึ่งสามารถทดแทนกันได้แต่คุณภาพเสียงจะลดลงด้วยเช่นกันเดียวกัน

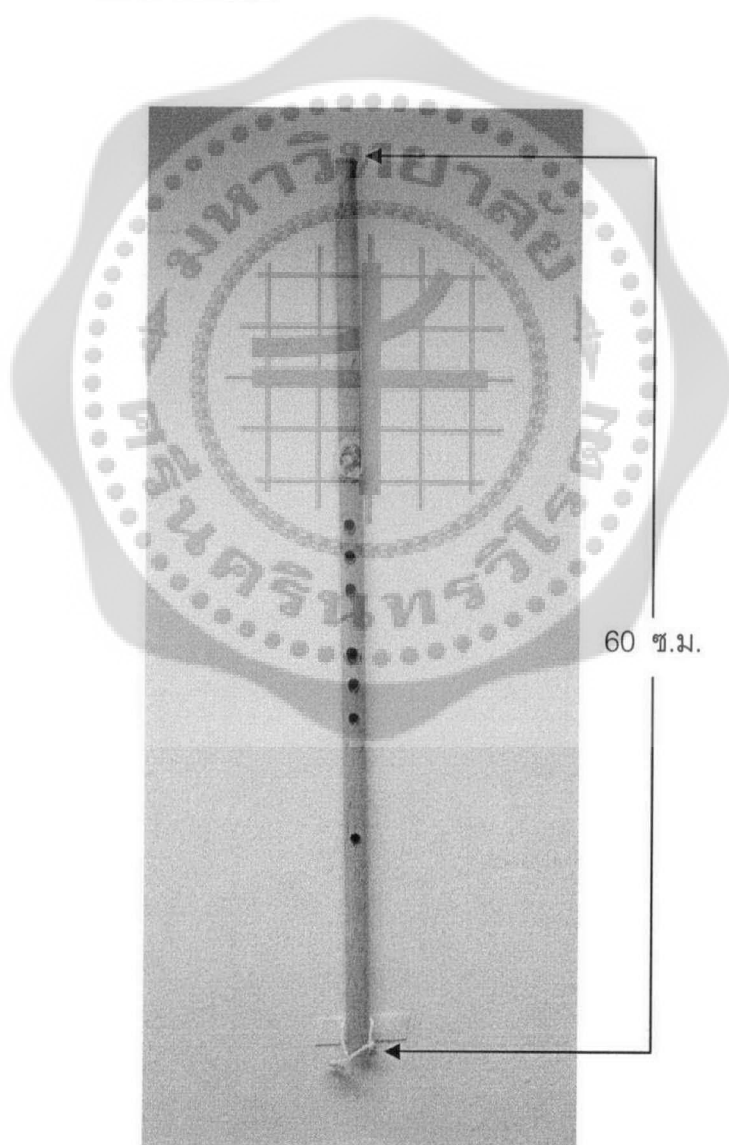
ภาพประกอบ 4 รุ่ยเยื่อของปี่ยาว

ภาพประกอบ 5 รุ่ยร้อยเชือก

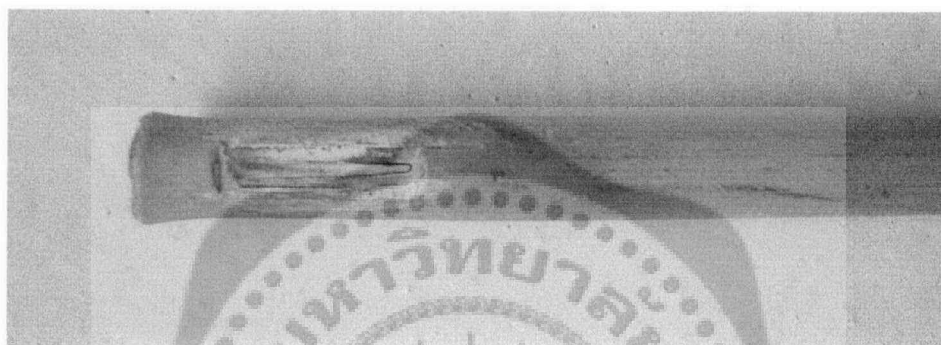
2. ส่วนประกอบของปีสั้น

1) ท่อลมปี(ตัวปี) ท่อของตัวปีทำมาจากไม้เหียะที่มีข้อห่างและทะลุปล้องให้ตลอดหัว - ท้ายการคัดเลือกวัสดุที่นำมาทำตัวปีสั้นจะต้องคัดเลือกไม้เหียะที่มีลักษณะตรง ไม่คด งอ ลำปล้องจะต้องมีขนาดไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไปมีความยาวประมาณ 60 ซม. และลำปล้องของตัวปีจะต้องบางพอประมาณ โดยมีเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.30 เซนติเมตร(ท่อลม) ทั้งนี้ต้องการให้เกิดเสียงดังก้องกังวาน โดยจะต้องเจาะรูที่ท่อลมของตัวปีให้ได้ขนาดและสัดส่วนตามความต้องการเอาไว้สำหรับนิ้วมือปิด - เปิดลงบนรู เพื่อบังคับระดับเสียงของปีเล็กให้เกิดระดับเสียงสูง - ต่ำ เรียกว่า รูปิด - เปิดนิ้ว เพื่อบังคับระดับเสียงของปีสั้น

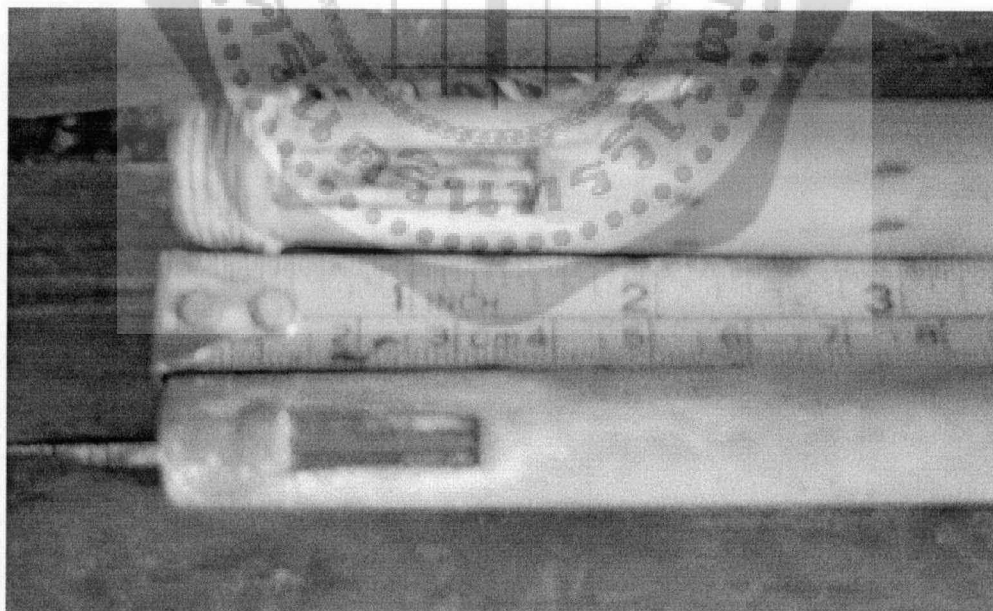

ภาพประกอบ 6 แสดงท่อลมของปีสั้น

2) ลิ่นปีสั้น คล้ายกับลิ่นของแคนทำมาจากโลหะทองเหลือง หรือ เงิน มีรูปร่างเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า และมีขนาดบาง ลิ่นของปีสั้น กว้าง 0.05 ซม. ยาว 2.10 ซม. นำมาติดตั้งแต่งให้เข้ารูปตามความต้องการ ลิ่นปีที่ตีเมื่อเป่าลมเข้าไปกระทบ จะต้องเกิดการสั่นสะเทือนได้ดี ถ้ามีความหนาเกินไปการสั่นสะเทือนจะไม่ได้ ซึ่งส่งผลต่อการเกิดของเสียงปี ทำให้เสียงปีต่ำและกินลมผู้เป่า แต่ถ้าลิ่นปีมีความบางหรืออ่อนจนเกินไป ก็จะทำให้ลิ่นปีหักได้ง่ายเมื่อเกิดจากการสั่นสะเทือนอย่างแรงและนาน ดังนั้นผู้ที่ทำจะต้องมีความชำนาญในการทำลิ่นปีมากพอสมควรจึงจะได้ลิ่นปีที่ดีมีคุณภาพ

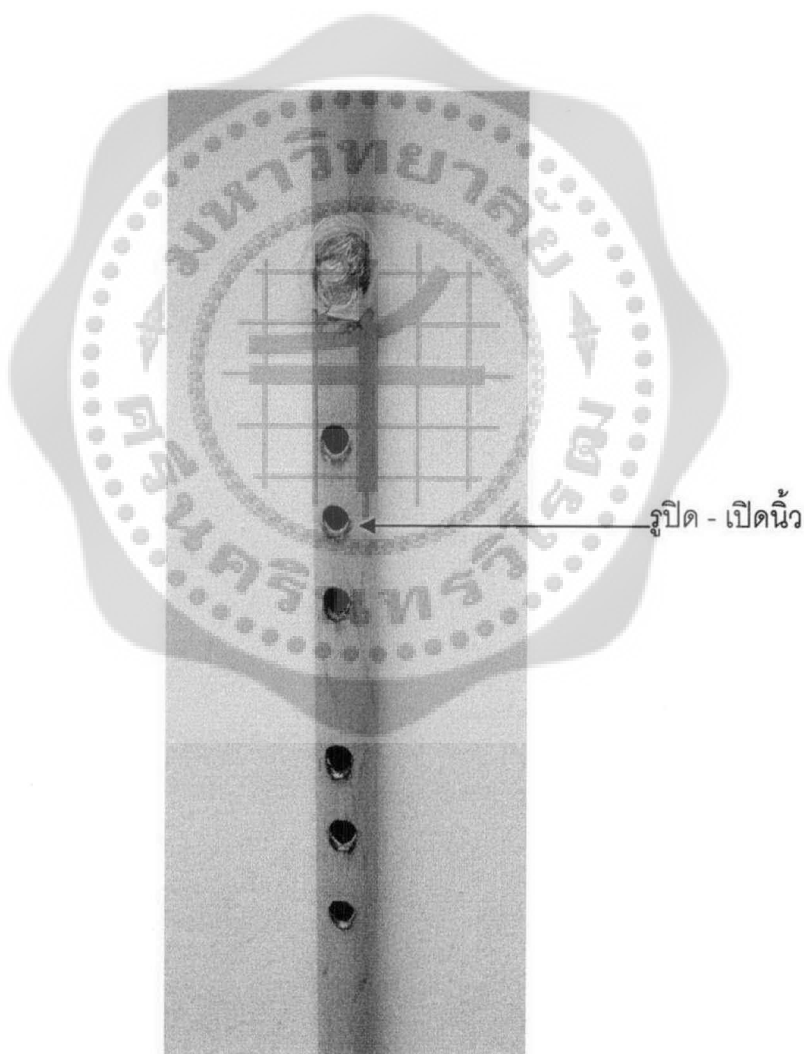
ภาพประกอบ 7 แผ่นโลหะทองเหลือง(ลิ่น)ของปีสั้น

ภาพประกอบ 8 เปรียบเทียบระหว่างลิ่นของปียาวและปีสั้น

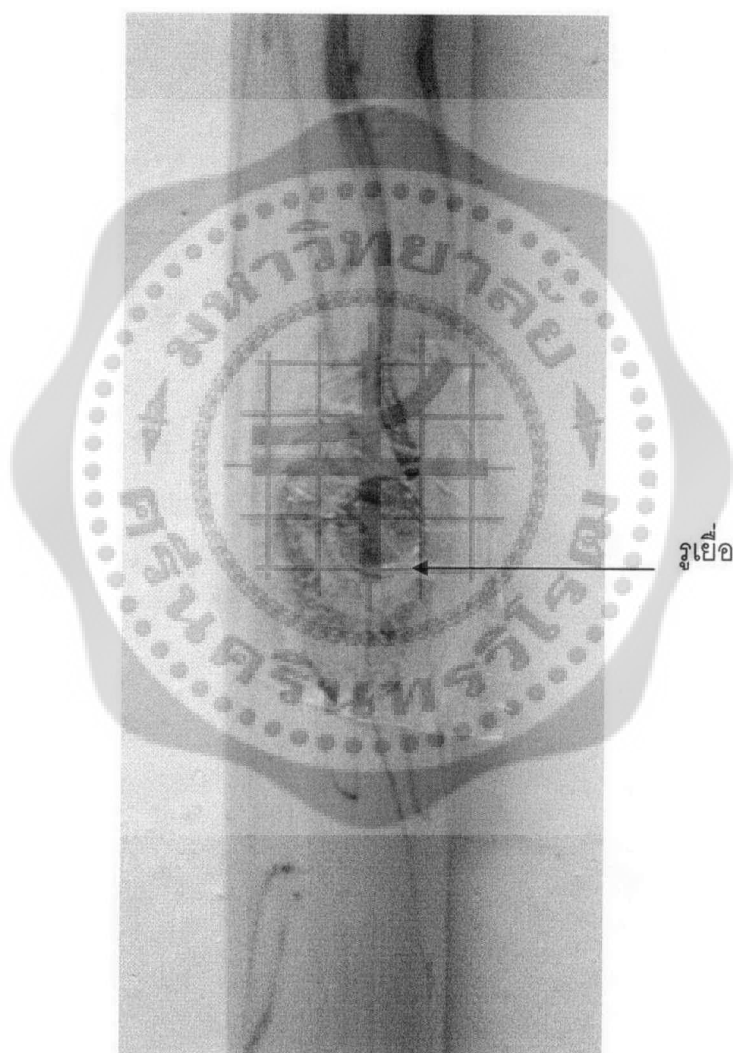
3) เยื่อไม้ เยื่อไม้ที่ดี ในการนำมาปิดไว้ตรงเยื่อของปีเล็กจะต้องเป็นเยื่อไม้ป่า สาเหตุเพราะมีความบางแต่เหนียวและทนทาน สามารถทำให้เสียงของปีเกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากปัจจุบันหาไม้ไม่ได้ยาก จึงต้องใช้ถุงพลาสติกแทนเยื่อไม้ในบางครั้ง ซึ่งสามารถทดแทนกันได้แต่คุณภาพเสียงจะลดลงด้วยเช่นกัน เนื่องจากการสั่นสะเทือนน้อยกว่าเยื่อไม้ซึ่งเป็นวัสดุทางธรรมชาติ

4) รูปิด - เปิดเสียง รูปิด - เปิด เสียง มีด้วยกัน 7 รู โดยอยู่ด้านบนของตัวปี 6 รู และอีก 1 รู จะอยู่ด้านหลังของตัวปี ที่เรียกว่า "รูนิ้วค้ำ" รูปิด - เปิด เสียง จะมีระดับเสียงที่ต่างกันไป เสียงที่ต่างกันั้นสามารถทำได้ โดยใช้นิ้วมือ ปิด - เปิดลงไปบนรูของปี ก็จะได้เสียงที่มีระดับเสียงต่างกันไปตามที่ต้องการ

ภาพประกอบ 9 รูปิด - เปิดนิ้ว(รูบังคับเสียง)ปีสั้น

5) รูเยื่อ รูเยื่อจะมีเพียง 1 รู อยู่เหนือถัดจากรูปิด - เปิดเสียงขึ้นมา ค่อนมาทางส่วนปลายตอนบนของปีสั้น รูเยื่อนี้จะนำเอาเยื่อไม้ไผ่ป่ามาปิดทับบนรูไว้ เพื่อประโยชน์ของการทำให้เสียงที่เกิดความไพเราะยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากปัจจุบันหาไม้ไผ่ได้ยาก จึงต้องใช้ถุงพลาสติกแทนเยื่อไม้ในบางครั้ง ซึ่งสามารถทดแทนกันได้แต่คุณภาพเสียงจะลดลงด้วยเช่นกัน เนื่องจากการสั่นสะเทือนน้อยกว่าเยื่อไม้ซึ่งเป็นวัสดุทางธรรมชาติ

ภาพประกอบ 10 รูเยื่อของปีสั้น

1.5.2 วิธีการบรรเลง

1. วิธีเป่าปี่

1) การเป่าปี่ยาว ต้องให้ผู้บรรเลง 2 คน เนื่องจากปี่มีความยาวมาก โดยวางพาดไปทางด้านหน้าของผู้ประกอบพิธี จะเป็นไหล่ด้านซ้ายหรือด้านขวาก็ได้ตามความถนัดโดยคนที่ 1 จะเป็นผู้เป่าลมเข้าไปในท่อนลมทางด้านข้างของตัวปี่ เรียกว่า "คนเป่าปี่ยาว" และคนที่ 2 จะทำหน้าที่ ปิด-เปิด รูนิ้วของปี่ยาวเพื่อให้เกิดทำนองเพลง คือ "หมอเสน"

ภาพประกอบ 11 ลักษณะทำนองและเป่าปี่ยาวด้านหลังหมอเสน

ภาพประกอบ 12 ลักษณะทำนองและเป่าปี่ยาวด้านข้างหมอเสน

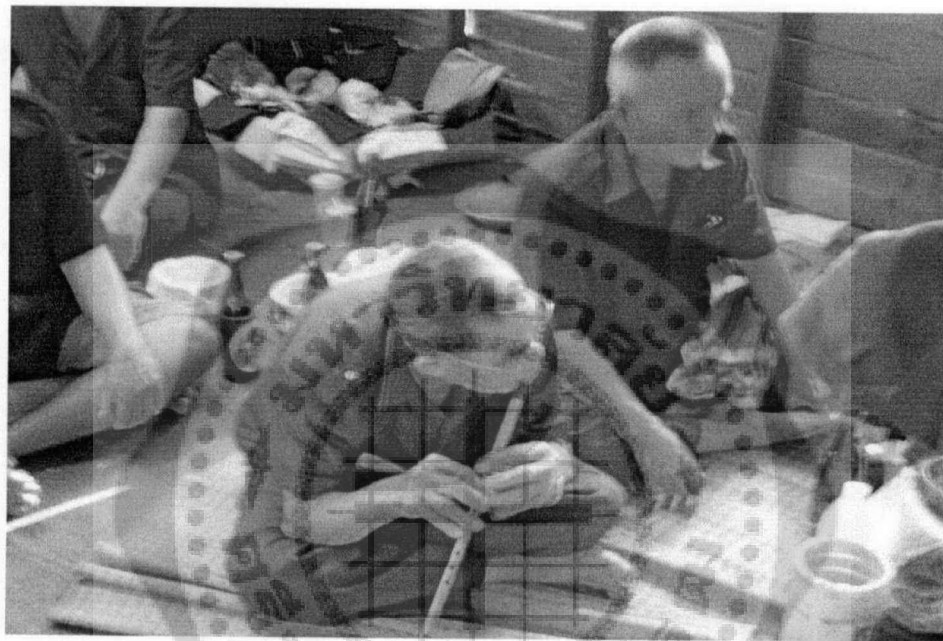
2) การเป่าปี่สั้น การเป่าปี่สั้นสามารถเป่าได้ 2 วิธี

(1) เป่าลมเข้าไปในท่อลมทางด้านข้างของตัวปี่เหมือนกับการเป่าปี่

ยาว

(2) เป่าตรง โดยอมด้านบนของตัวปี่ให้ถึงลิ้นของปี่ เหมือนกับการเป่า

ขลุ่ยไทย

ภาพประกอบ 13 ลักษณะในการนั่งเป่าปี่สั้นด้านข้าง

2. วิธีใช้ลม

1) การเป่าปี่ยาว ผู้เป่าต้องอมลิ้นปี่เข้าไปในกระพุ้งแก้ม แล้วเป่าลมดันเข้า-ดูดออกเช่นเดียวกับวิธีการระบายลม เพราะต้องการเสียงที่ยาวสม่ำเสมอ ให้จังหวะการหายใจเข้าออกสัมพันธ์กับการเป่า อย่างลื่นไหลหายใจ

2) การเป่าปี่สั้น เป่าลมดันเข้าไปในท่อลมให้เสียงมีความเรียบสม่ำเสมอ ทั้งการเป่าด้านตรง และการเป่าด้านข้าง

3. ลักษณะวิธีการบรรเลง

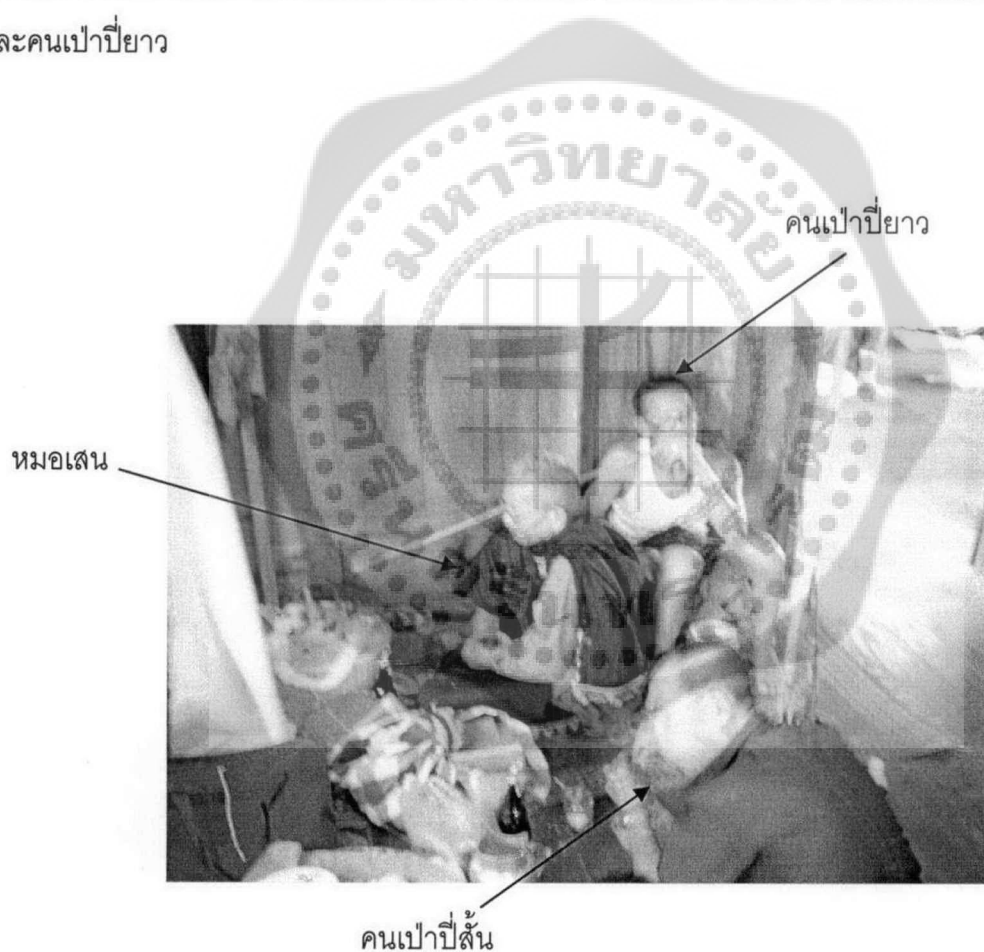
1) ลักษณะวิธีการบรรเลงของปี่ยาวแตกต่างจากปี่สั้น เพราะต้องมีผู้บรรเลง 2 คน โดยมีคนเป่า 1 คนและคน ปิด-เปิด รูนิ้วปี่อีก 1 คน และจะเป่าควบคู่กับปี่สั้นพร้อมกับการขับลำนำของหมอลำ

2) ลักษณะวิธีการบรรเลงของปี่สั้น จะเป่าประสานเสียงกับปี่ยาว และคลอเสียงขับลำนำของหมอลำ

4. ท่าทางในการบรรเลง

1) ท่าทางในการบรรเลงปี่ยาว สามารถที่จะนั่งได้อย่างอิสระ โดยจะนั่งบนเก้าอี้เล็ก ๆ ทางด้านหลังติดกับตัวหมอลำ เพื่อความสะดวกในการวางปี่ยาวพาดไว้บนไหล่ของหมอลำ และจะต้องหันด้านข้างของลำตัวเข้าหาแผ่นหลังของหมอลำ เพื่อความสะดวกในการเป่า สามารถนั่งชันเข่าหรือเหยียดขาได้ตามสบายเพราะต้องใช้ระยะเวลาในการเป่านาน

2) ท่าทางในการบรรเลงปี่สั้น สามารถที่จะนั่งได้อย่างอิสระเช่นเดียวกัน แต่จะไม่นั่งบนเก้าอี้แต่เหมือนการเป่าปี่ยาว แต่จะนั่งกับพื้นในท่าขัดสมาธิ และหันหน้าเข้าหาหมอลำ และคนเป่าปี่ยาว

ภาพประกอบ 14 แสดงลักษณะท่าทางและวิธีการบรรเลงปี่ยาวและปี่สั้น

1.6 สถานที่สำหรับประกอบพิธีเสนต์

จากการสัมภาษณ์ผู้อาวุโสขณะประกอบพิธี ในเรื่องของสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเสนต์ตัวให้กับผู้ป่วย

จุม มุลละออง (2551: สัมภาษณ์) น้องชายของพระครูสุวรรณพัฒนคุณได้บอกเล่าถึงสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเสนต์ตัวว่า “ส่วนใหญ่แล้วชาวโชนโดยส่วนมากมักจะประกอบพิธีต่าง ๆ ที่บ้านของญาติผีเดียวกันหรือบ้านตนเอง เนื่องจากชาวโชนจะมีความรักบ้านเรือนและที่ที่ตนเองเกิดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่ละครอบครัวก็จะมีห้องสำคัญห้องหนึ่ง เรียกว่า กะลื้อห้อง เป็นห้องสำหรับผีบรรพบุรุษ ผู้ที่จะเข้าไปได้จะต้องเป็นญาติหรือนับถือผีตระกูลเดียวกันเท่านั้น นอกจากนี้ก็ยังมีเสาบีบผีเรือน ซึ่งจะ เป็นเสาของผีที่ดูแลและรักษาบ้านเรือนของชาวโชนให้อยู่เย็นเป็นสุข การประกอบพิธีเสนต์ตัวจึงต้องกระทำกันที่บ้านของเจ้าเสื่อหรือบ้านญาติผีเดียวกันเป็นสำคัญ ก่อนวันทำพิธีก็ต้องนำเสื่อตักหรือเสื่อของคนที่เจ็บป่วย ไปฝากไว้กับหมอเสนต์ หลังจากนั้นก็จะนัดหมายวันทำพิธีเสนต์ตัวอีกชั้นหนึ่ง ในช่วงนี้จึงมีเวลา ที่ญาติพี่น้องจะได้เตรียมงานทั้งหมดให้ครบถ้วนสมบูรณ์ เพราะการเตรียมเครื่องเช่นสังเวยให้ถูกต้องตามขั้นตอนต่าง ๆ นั้น ต้องละเอียดถี่ถ้วนจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้เด็ดขาด เพราะถ้าหากพิธีกรรมบกพร่องอาจก่อให้เกิดผลร้ายแก่ผู้ป่วยได้ สิ่งเหล่านี้จึงต้องระวังให้มากที่สุด”

จะเห็นได้ว่า การรักษารูปแบบของประเพณีอย่างเคร่งครัด ในการทำพิธีต่าง ๆ ของชาวโชนนั้น แม้จะถือบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้ว ชาวโชนก็ยังมีความเชื่อว่าการประกอบพิธีเสนต์ตัวก็ยังจะต้องกระทำตามปกติ เพื่อเป็นการต่ออายุหรือต่อเงาหัวให้กับผู้ที่เสนต์ตัว โดยที่จะเริ่มทำพิธีนี้ตั้งแต่อายุ 60 ปีขึ้นไปและสถานที่ที่จะประกอบพิธีเสนต์ตัวก็จะกระทำที่บ้านญาติผีเดียวกัน

ภาพประกอบ 15 มุมประกอบพิธีภายในกะลื้อห้อง

แค เดือนคนรัก (2551: สัมภาษณ์) ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 บ้านบน ต.ดอนมะเกลือ เล่าให้ฟังว่า "สถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธีเสนตัวนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวโชนมีความเชื่อมั่นในเรื่องของภูตผี จิตวิญญาณและแถนว่าจะช่วยดลบันดาลและปกป้องพวกพ้องหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากสิ่งไม่ดีหรือแม้กระทั่งโรคภัยไข้เจ็บ จึงถือเป็นเรื่องธรรมดาว่าถ้าหากมีคนเจ็บป่วยในหมู่บ้าน ย่อมเป็นการกระทำของสิ่งเร้นลับมีพลังเหนือธรรมชาติ จึงต้องมีการรักษาโดยมีความเชื่อว่าจะต้องบำรุงบำเรอให้ผีพอใจ ด้วยเครื่องเซ่นสังเวยและการขับกล่อมด้วยดนตรี เมื่อผีเกิดความพอใจแล้วก็จะปล่อยให้บุคคลนั้นเป็นอิสระ ไม่ทำร้ายเจ้าเสื่อในปีนั้น จึงต้องทำพิธีต่อเนื่องทุก ๆ ปี เพราะชาวโชนของเรารักษาระเบียบประเพณีอย่างเคร่งครัด หากปฏิบัติไม่ถูกต้องตามที่กำหนดไว้แล้ว อาจจะมีผลกลับมาถึงเจ้าเสื่อที่กำลังเจ็บป่วยอยู่ได้ จึงจำเป็นต้องรอบคอบให้มากที่สุด ที่สำคัญก็คือ สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัว ซึ่งจะถูกกำหนดให้ประกอบพิธีที่บ้านของเจ้าเสื่อ"

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ว่าสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัวนั้น จะต้องทำที่บ้านของเจ้าเสื่อเป็นหลัก เพราะมีความผูกพันกับสถานที่มาตั้งแต่ดั้งเดิม ชาวโชนจึงมีความเชื่อว่ามีจิตวิญญาณหรือขวัญหนีหายออกจากร่างกาย ครั้นเมื่อถึงเวลาต้องเรียกขวัญกลับคืนมา จึงควรใช้สถานที่เดิมที่เจ้าเสื่อมีความผูกพันมาโดยตลอด จึงจะต้องประกอบพิธีเรียกขวัญกลับคืนมาในกะล่อห้องหรือห้องผีบรรพบุรุษของตระกูลตนเองเป็นสำคัญ

ภาพประกอบ 16 หิ้งผีเรือน

สุทัศน์ มูลละออง (2551:สัมภาษณ์) หลานของพระครูสุวรรณพัฒนคุณ ได้บอกเล่าถึง สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัวว่า "ในกรณีที่ผู้เสนตัวเป็นพระสงฆ์นั้น ไม่สามารถที่จะประกอบพิธีภายในวัดได้จึงจำเป็นต้องประกอบพิธีที่บ้านของญาติที่เป็นพี่น้องมีเดียวกัน หรือเป็นบ้านของพ่อ-แม่ ที่เติบโตหรืออาศัยอยู่มาตั้งแต่ก่อนบวชเป็นพระ เนื่องจากในวัดเป็นเขตพุทธาวาส สำหรับประกอบสังฆกรรมของพระสงฆ์ จึงเป็นการไม่สมควรที่จะเข้าไปร้อง เล่น เดินรำ ภายในวัด พิธีการเสนตัวจะต้องมีการร้องรำทำเพลงเหมือนงานรื่นเริงทั่วไป ด้วยความสะดวกสบายหลายอย่างควรจัดพิธีที่บ้านของญาติพี่น้องมีเดียวกันมากที่สุด"

จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัว หลายท่านก็ได้ให้ความเห็นค่อนข้างไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวโขง ยังคงดำเนินรูปแบบตามที่บรรพชนได้วางหลักเกณฑ์เอาไว้มีความชัดเจน เหนียวแน่น ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดรูปธรรมและความมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน ความสมัครสมานสามัคคีจึงจะเกิดทำให้เอกลักษณ์ของกลุ่มชนไม่สูญหาย แต่ยังคงดำเนินมาหลายชั่วอายุคนและคงความเข้มแข็งตลอดมา ส่งผลให้พิธีกรรมของชาวโขงกลืนหายไปตามกระแสสังคมปัจจุบัน

2. ขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว

ชาวโขงมีความเชื่อว่า ขวัญเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากขวัญที่อยู่ในตัวทุกคนเสมือนตั้งเทวดารักษาประจำตัว บางครั้งบางคราวดวงชะตาตกอับหรือการตกใจอย่างมาก ทำให้ขวัญหนีออกจากร่างกายไปได้ เป็นเหตุทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยได้ จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญกลับคืน เรียกในภาษาชาวโขงว่า "เสนตัว" ถ้าขวัญกลับมาเข้าร่างไม่ได้ก็หมายความว่าผู้ป่วยจะต้องเสียชีวิต พิธีเสนตัวจึงเป็นพิธีกรรมที่ทำเพื่อเรียกขวัญ ให้มีอายุมั่นขวัญเย็นเป็นการต่ออายุ ต่อเงาหัว ให้กับผู้เสนตัว เรียกขวัญกลับคืนให้แก่เจ้าของขวัญที่เกิดไม่สบาย คล้ายคลึงกับการประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ และต่อดวงชะตาของคนไทยซึ่งนิยมทำกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ

ชาวโขงมีปฏิทิน(ตามลักษณะเดือนไทย)ที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์การประกอบพิธีต่าง ๆ ในรอบปี โดยจะระบุเดือนในการประกอบพิธีมงคลและอวมงคลเอาไว้อย่างชัดเจน ชาวโขงทุกคนจะต้องถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หากพลาดพลั้งไปก็จะถือว่าเป็นการกระทำผิดต่อแดนและผีอย่างร้ายแรง ซึ่งจะส่งผลร้ายมายังครอบครัวและเชื้อสายของวงศ์ตระกูลได้ รอบปีในการประกอบพิธีต่าง ๆ ของชาวโขงระบุไว้ในแต่ละเดือน ดังนี้

เดือนอ้าย	เป็นเดือนไม่ดี ไม่ให้ตั้งบ้านเรือน ไม่ให้เสนเรือน
เดือนยี่	เป็นเดือนดี ให้ประกอบพิธีเสนเรือนได้
เดือน 3	เป็นเดือนดี ให้หนุ่มสาวที่รักกันกำหนดฤกษ์แต่งงานได้
เดือน 4	เป็นเดือนดี เป็นมงคล ให้ประกอบพิธีเสนเรือนได้

เดือน 5	เป็นเดือนไม่ดี ไม่ให้ประกอบพิธีใด
เดือน 6	เป็นเดือนดี ให้ประกอบพิธีได้ทุกอย่าง
เดือน 7	เป็นเดือนไม่ดี
เดือน 8	เป็นเดือนค่อนข้างดี
เดือน 9	เป็นเดือนไม่ดี
เดือน 10	เป็นเดือนดี ให้ประกอบพิธีได้ทุกอย่าง
เดือน 11	เป็นเดือนดี ให้ประกอบพิธีได้ทุกอย่าง
เดือน 12	เป็นเดือนดี ให้ประกอบพิธีได้ทุกอย่าง

ตามประเพณีของชาวโชนัม พิธีเสนตัวมักจะทำกันในเดือน 4, 6, 7, 8 (เดือน 8 จะทำก่อนเข้าพรรษา) และเดือน 12 เพราะเป็นเดือนที่ว่างจากการทำนา และจะไม่นิยมทำกันในเดือนอ้าย, ยี่, 3, 5 ซึ่งเดือนต่าง ๆ เหล่านี้ ชาวโชนัมมีความเชื่อว่าเป็นเดือนที่ไม่ดี เช่น เดือน 5 เป็นเดือนร้อน นอกจากนี้วันที่เป็นข้างแรมก็จะทำพิธีไม่ได้ ต้องทำพิธีในวันข้างขึ้นเท่านั้น เพราะถือว่าเป็นวันดี ในการทำพิธีเสนตัว ถ้าเป็นวันที่พ่อแม่ตาย หรือญาติตระกูลเดียวกันเสียชีวิต ก็ทำพิธีไม่ได้เช่นกัน เพราะเป็น วันไม่ดี วันอัปมงคล สาเหตุของการทำพิธีเสนตัว มีด้วยกันหลายสาเหตุ

ประการแรก เนื่องจากเจ้าเลื้อนอนหลับไปแล้วฝันไม่ดีฝันว่าได้ไปพบบรรพบุรุษที่เสียชีวิตไปแล้ว และมีบรรพบุรุษเหล่านั้นได้ชักชวนให้ไปอยู่ด้วยกัน (เคราะห์ไม่ดี)

ประการที่สอง เนื่องจากเจ้าเลื้อเจ็บป่วยไม่สบายเป็นระยะเวลานาน รักษาเท่าไรก็ไม่หายจึงไปหาหมอเยื้องให้ช่วยดูว่าเจ็บป่วยเพราะอะไร ถ้าหมอเยื้องดูแล้วว่ามีเคราะห์ต้องทำพิธีแก้เคราะห์ และต่อเงาหัว โดยให้ญาตินำเสื้อผ้าผู้ป่วยไปขึ้นไว้กับหมอนเสนจนกว่าจะถึงวันทำพิธี

ประการที่สาม ไม่มีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วยหรือฝันไม่ดี แต่เจ้าเลื้อต้องการทำบุญต่ออายุ หรือทำบุญเสริมความเป็นสิริมงคลให้กับตนเองไว้ในชาตินี้ เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะได้ไปอยู่และมีกินมีใช้ในเมืองฟ้า

ชาวโชนัมจะจัดพิธีเสนตัวให้แก่ผู้เจ็บป่วย เพื่อเรียกขวัญกลับคืนมา โดยก่อนวันทำพิธีจะต้องนำเสื้อตัก (คือที่ใส่อยู่เป็นประจำยามปกติ) ไปให้หมอเสนก่อนเพื่อกำหนดวันที่จะทำพิธีเสนตัวซึ่งจะได้วันดี ไม่ให้ตรงกับวันที่พ่อตายหรือวันเผา เช่น พ่อตายวันจันทร์และเผาในวันเสาร์หมอเสนก็จะไม่ทำพิธีในวันจันทร์และวันเสาร์เป็นเด็ดขาด การทำพิธีเสนตัวจะเริ่มทำตั้งแต่เข้าไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเสร็จพิธี ในตอนเย็นหรือดึก บางทีก็สว่างของวันรุ่งขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเสี่ยงทาย (เก็บข้าว) ของหมอเสนในแต่ละชั้นตอนว่าได้เลขมงคลหรือไม่ และปัจจัยอีกประการหนึ่งในการเสนตัวแต่ละครั้งก็ต้องขึ้นอยู่กับปาง(ชั้น)ของการเสนตัวว่าเป็นปางใด เพราะแต่ละปางจะใช้ระยะเวลาของการเสนที่ไม่เท่ากัน การเสน

ตัวของชาวไทแต่ละครั้ง จะมีขั้นตอนในการประกอบพิธีค่อนข้างมาก เพื่อให้ถูกต้องตามแบบแผนที่ ยึดถือและปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงต้องมีการเตรียมเครื่องเช่นสังเวดต่าง ๆ ให้ครบถ้วน

จากการติดตามสังเกตขั้นตอนในการประกอบพิธีเสนตัว เมื่อวันที่ 8 พ.ค.2551 ของ พระครูสุวรรณพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม ณ บ้านเลขที่ 65 ม.4 ต.สระยายโสม อ.คูทของ จ.สุพรรณบุรี โดยมีคณะหมอลำจัน หยอดทองดี เป็นผู้ประกอบพิธีเสนตัว พบว่าการประกอบพิธีเสนตัวครั้งนี้ มีเครื่องเช่นสังเวดที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ดังนี้

ในพิธีเสนตัวนี้ จะจัดเครื่องเช่นสังเวดจำนวน 2 ชุด สำหรับครู 1 ชุด และสำหรับ ผู้เสนตัว 1 ชุด

เครื่องเช่นสำหรับครู ประกอบด้วย

1) กระจับปี่ 1 คู่ (เป็นกระจับปี่ของหมอลำ ลักษณะเป็นกระจับปี่ มีไม้ไม่เป็นตอกมัดแล้วทำเป็นหูหิ้ว 2 ข้าง เรียกว่า กระจับปี่ขำขำ)

2) ข้าวสาร 1 ขาม (สำหรับใส่ข้าวสารตั้งบูชาครู)

3) ไก่ต้ม 8 ตัว

4) ห่อเสื้อผ้าของเจ้าเสื้อ

5) ไช้ไก่ดิบ 1 ฟอง(เป็นไช้ใหม่ เรียก ไช้อ้อ)

6) ด้ายดิบ 1 ใจ(ทำจากฝ้ายสีขาว ใช้สำหรับเคียนศิระของหมอลำ)

7) กำไลเงิน 1 อัน

8) หมากพลู 6 คำ

9) เหล้าขาว 1 ขวด

10) เทียนไข 2 เล่ม

11) เงิน 6 บาท

12) ปานเผื่อนสำหรับใส่เครื่องเช่นให้กับผีบรรพบุรุษ

13) ข้าวต้มมัด

14) เผือก มัน อ้อย ผลไม้อื่น ๆ ตามฤดูกาล

เครื่องเช่นสำหรับผู้เสนตัว ประกอบด้วย

1) นำกระจับปี่มา 1 ใบ ฟูใบตองลงภายในกระจับปี่ เรียก "ซ่าไก่"ไถ"

2) ไก่ต้ม 1 ตัว

3) ส้มโอ 1 ผล

4) มะพร้าว 1 ผล

5) เผือก มัน ผลไม้อื่น ๆ

6) นูหวาย 2 หู (เป็นลักษณะนูหิ้ว ข้ามจากข้างหนึ่งมาอีกข้างหนึ่ง)

7) เงิน 2 บาท

เครื่องใช้ในการต่อชะตา

1) หลักมัน-หลักยี่น ทำด้วยลำไม้ไผ่ขนาดเล็กยาว 250 ซม. ปักเป็นหลักอยู่บนแท่นไม้กระดานที่ปลายหลักเป็นซี่เล็ก ๆ ยาว 180 ซม. ขวางไว้ ลักษณะเหมือนกึ่งไม้มีไว้สำหรับปักเทียนเวลาเวียนเทียน

2) หมวกสานด้วยไม้ไผ่ มีลักษณะเป็นหมวกปีกกว้างตกแต่งด้วยดอกไม้สดสีต่าง ๆ และผ้าขาวผ้าแดง

3) ผ้าขาวผ้าแดงยาว 150 ซม. กว้าง 90 ซม. สำหรับใช้ในพิธีบังแดดให้เกิดร่มเงาที่หัวของเจ้าเลื้อย

4) ขอบกระดิ่งทำด้วยไม้ไผ่เหลาแล้วขัดเป็นวงกลมเหมือนขอบกระดิ่ง มีเส้นผ่านศูนย์กลางตั้งแต่ประมาณ 75 ซม.ขึ้นไป เพื่อให้เจ้าเลื้อยตัดให้ขาด เสมือนผู้ป่วยหลุดออกจากขอบเขตหรือความเจ็บป่วยที่กำลังเผชิญอยู่

เครื่องใช้ในการแห่ขวัญจากบ้านเกิด

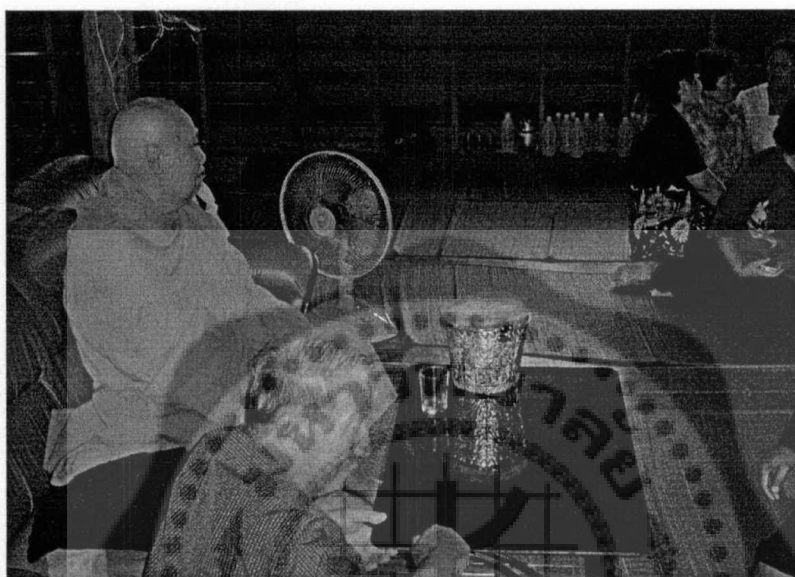
1) ปานขวัญ 3 ปาน หรือตามจำนวนที่ต้องการ ประกอบด้วย เหล้า ไก่ต้ม ขนมผลไม้ บรรจุลงในกระเจาดาบมีผ้าคลุมปิดมิดชิด

2) หน่อกล้วยสำหรับปลุกเสี่ยงท่ายช่วงท้ายของพิธี

ภาพประกอบ 17 เครื่องหมายแสดงขวัญและการผ่านพิธีเส็น

จากการออกภาคสนาม โดยการติดตามสังเกตขั้นตอนในการประกอบพิธีเสนตัว เมื่อวันที่ 8 พ.ค.2551 ของ พระครูสุวรรณพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม ณ บ้านเลขที่ 65 ม.4 ต.สระยายโสม อ.คู์ทอง จ.สุพรรณบุรี โดยมีคณะหมอสเณรนายจัน หยอดทองดี เป็นผู้ประกอบพิธีเสนตัว ในการประกอบพิธีเสนตัวครั้งนี้ มีขั้นตอนทั้งหมด 6 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพประกอบ 18 พระครูสุวรรณพัฒนคุณ เจ้าอาวาสวัดสระยายโสม

ภาพประกอบ 19 ชาวไซ่งที่เข้าร่วมพิธีเสนตัว

2.1 แพเคราะห์

นำก้านกล้วย 3 - 4 ก้าน มาทำเป็นแพเล็ก ๆ เย็บกระทงด้วยใบตองใส่ผม เล็บมือ เล็บเท้าของผู้ที่จะเสน พร้อมทั้งหมากพลูให้ผู้เสนตัวเคี้ยวแล้วคายออกใส่กระทงไว้ หุ่นแม่นาง ปั้นด้วย ดิน 1 ตัว เทียนสีเหลืองขนาดเล็ก 4 เล่ม สานตอกไม้ไผ่เป็นรูปแพะ 1 ตัว รูปวัว 1 ตัว แจวเรือเล็กทำด้วย ไม้ไผ่ 1 อัน

ภาพประกอบ 20 แพเคราะห์

เมื่อนำแพเคราะห์มาแล้ว ในขั้นตอนนี้หมอเสนาจะเริ่มทำพิธีบูชาครุ กล่าวคำบูชา ครุเสร็จแล้วจึงจะเริ่มพิธีสวดอ้อนวอนต่อแถนหรือเทวดาด้วยภาษาไซ่ง โดยมีแพเคราะห์เป็นเครื่อง ประกอบพิธีและหมอเสนาจะเป็นผู้บอกกล่าวเป็นพยานให้แถนรับรู้ในการทำพิธีครั้งนี้

2.2 ปานหย่อง

นำเสื่อใหม่ 1 ตัว ผ้าชีนใหม่ 1 ตัว ผ้าขาวม้าใหม่ 1 ผืน เครื่องหอม กระเจ๊กเงา แหวน เครื่องประดับทองคำแท้ ไก่ต้ม 1 ตัว เหล้าที่ไม่ใช่ยวเท่ากันจำนวน 1 กำ ให้เจ้าเสื่อกำไม้ไผ่ให้หัวแม่ มือโผล่ออกมา ใช้ปอหรือเชือกกล้วยมัดปิดไปทางซ้าย 1 ใจ ปิดไปทางขวา 1 ใจ ไม้ขอบกระดิ่งยาว ๆ 1 อัน เหล้าขนาดเท่าตะเกียบ สำหรับวงกลมล้อมรอบผู้เสนตัวให้วงกว้างมากเท่าไรได้ยิ่งดี ต้นกล้วย 1 ต้น ให้มีทั้งต้น ก้าน และใบ สมบูรณ์ทั้งหมด ห้ามมีรอยตัดเป็นอันขาด ต้นไผ่ 1 ต้น ยาว 1 วา หน่อต้น อ้อยพร้อมต้นยาว 1-2 ศอก หน่อต้นช่ายาว 1-2 ศอก ต้นหม่อนยาว 1 นิ้ว 1 อัน เหล้าปลายให้แหลม นำต้นหม่อนและหลักไม้แก่นดังกล่าวมาผูกท่อนบนให้ติดกัน เหลือด้านปลายแหลมไว้สำหรับปักลงใน ขามข้าวสาร

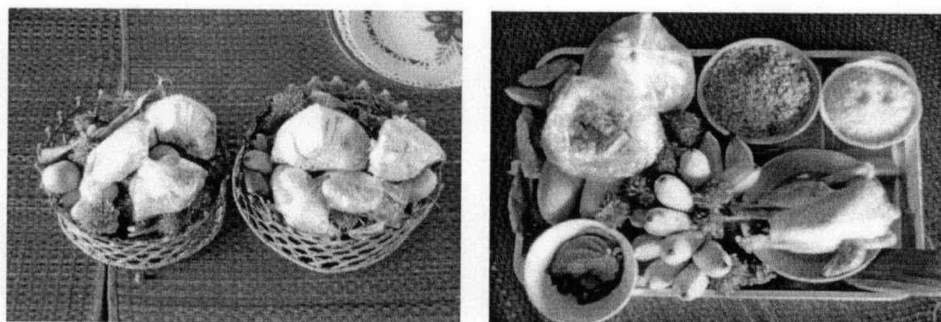

ภาพประกอบ 21 ปานหย่อง

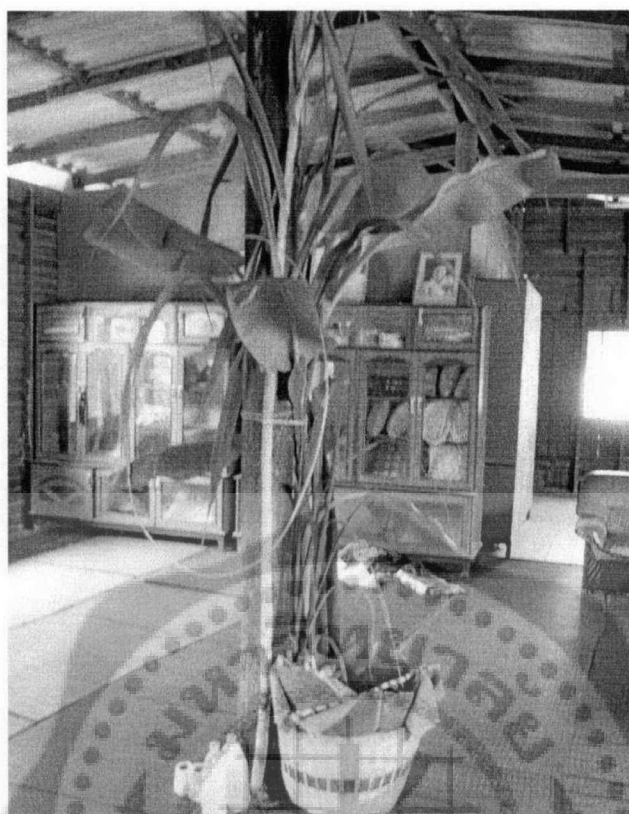
จากนั้นหมอเสนาจะเริ่มทำพิธี สวดอ้อนวอนต่อแถนหรือเทวดาด้วยภาษาโขนอย่าง
เดิม โดยจะกล่าวถึงว่าเจ้าเสื้อเจ้าเสนาอาจจะทำการไม่ถูกต้อง เป็นเหตุให้เจ็บป่วยจึงต้องทำพิธีเพื่อขอ
ขมา ให้งดโทษด้วยการกระทำที่พลั้งพลาดไปโดยไม่มีเจตนา

2.3 ปานเบ้า

นำเบ้าดินเผา 2 เบ้า หุ่นแมนางปั้นด้วยดิน 1 ตัว หุ่นเจ้าของเสนาปั้นด้วยดิน
1 ตัว หุ่นรูปร่างเรือปั้นจากดิน 1 อัน ไก่ต้ม 1 ตัว หมูต้ม 1 ชิ้น น้ำทั้งหมดใส่ลงใน“ตบช้อน” ซึ่ง
เป็นภาชนะสานตาโป่งลายชะลอม รูปร่างคล้ายโตกของทางภาคเหนือ จากนั้นหมอเสนาจะเริ่มทำพิธี
ต่อไปเช่นเดิม

ภาพประกอบ 22 ปานเบ้า

ภาพประกอบ 23 เครื่องพิธีต้นกล้วย - ต้นอ้อย

2.4 งามต

นำไก่ต้ม 5 ตัว ไสลงในปานเผื่อน แล้วนำไก่อต้มอีก 1 ตัว มาทำเป็นไก่ช้อง ซึ่งในพิธีเรียกว่า งามต นำไก่อบ้านที่ยังมีชีวิตอยู่มา 3 ตัว ตัวผู้ 2 ตัว ตัวเมีย 1 ตัว ไก่ตัวผู้จะเป็นสำหรับตามขวัญ เรียกว่า “เดมาไก่แก่” ในกรณีพิธีเสนตัวผู้ชาย ไก่ตัวผู้จะต้องนำมาจากบ้านผู้เสนเอง ส่วนตัวเมีย นำมาจากบ้านคนอื่นได้ เรียกว่า “เปือกจวง” ถ้าเป็นพิธีเสนตัวผู้หญิง ไก่ตัวเมียจะต้องนำมาจากบ้านของผู้เสนตัวเอง ส่วนไก่ตัวผู้ นำมาจากบ้านคนอื่นได้ นำไก่ตัวผู้และตัวเมียมารวม 2 ตัว ชั่งลงในช่งใบเดียวกัน ส่วนตัวผู้อีกตัวหนึ่ง ชั่งในช่งอีกใบหนึ่งแยกกัน เมื่อเตรียมเครื่องเช่นเสร็จเรียบร้อยแล้วจะไปตามหมอลงมาเพื่อเริ่มทำพิธี พิธีจะเริ่มด้วยการยกครุ มีเครื่องเช่นสำหรับพิธียกครุ ผู้ช่วยหมอลงจะยกไก่ช้องมาบอกยกให้หมอลงก่อน จากนั้นหมอลงจะทำพิธีแล้วทำนายบอกกล่าวถึงเจ้าของเสื้อที่เจ็บป่วย ไม่สบายอยู่นั้นว่าสุขภาพ อากาศจะดีขึ้นหรือไม่ดี ถ้าไม่ดีก็จะให้หมอลงทำพิธีช่วยให้ดีขึ้น เมื่อเสร็จพิธีหมอลงก็จะกินข้าวก่อน จากนั้นก็จะเริ่มพิธีในขั้นต่อไป โดยผู้จะมีร่วมพิธีเพิ่มมากขึ้น คือคนเป่าปี่ยาว 1 คน คนเป่าปี่สั้น 1 คน และหมอลง 1 คน เจ้าบ้านจะเชิญคณะหมอลงทุกคนให้กินอาหารพร้อมกัน ก่อนจะทำพิธีอื่น ๆ ต่อไป

ภาพประกอบ 24 ไข่ดิบและใจใหม่สำหรับบุษาครุ

ภาพประกอบ 25 เครื่องเซ่นสังเวียงแสดงความอุดมสมบูรณ์

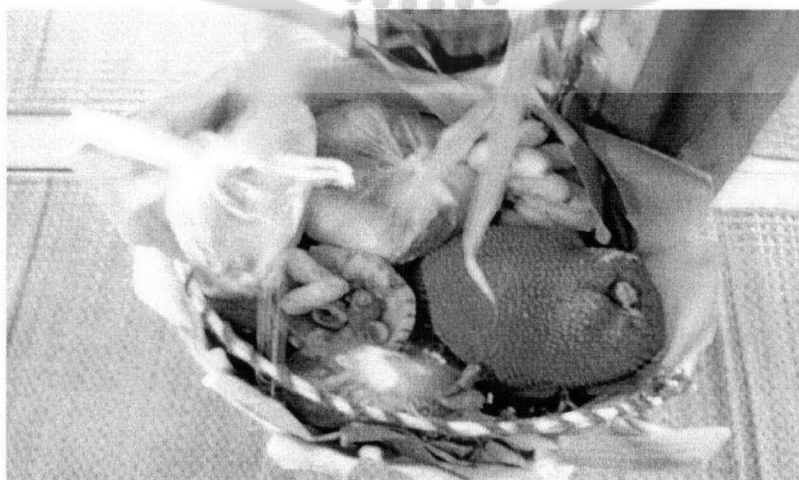
2.4.1 พิธีแก้เคราะห์

ในขั้นนี้หมอเสนจะทำพิธีเสียงทาย นับจำนวนเม็ดข้าวสารจำนวนคู่ซึ่งถือกันว่า ถ้านับได้จำนวนคู่จึงจะเป็นคำทำนายที่ดี ถ้าได้จำนวนคี่จะทำนายที่ไม่ดี คำถามนี้ส่วนใหญ่ที่ถามกัน ได้แก่ “คนที่มาแก้เคราะห์วันนี้จะอยู่เย็นเป็นสุขหรือไม่” ก็เสียงทายนับเม็ดข้าวสารถ้าได้จำนวนคู่ คำตอบที่ได้ คือ ดี จะอยู่เย็นเป็นสุข แต่ถ้าได้จำนวนคี่คำตอบที่ได้คือ ไม่ดี ฉะนั้นต้องแก้เคราะห์ให้ดีขึ้น โดยการนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาทำพิธีแก้เคราะห์ เช่น ผม เศษเล็บ ของคนที่มาแก้เคราะห์นั้นแล้วทำพิธีต่อไป

ภาพประกอบ 26 เครื่องเซ่นสังเวยของผู้เส่นตัว

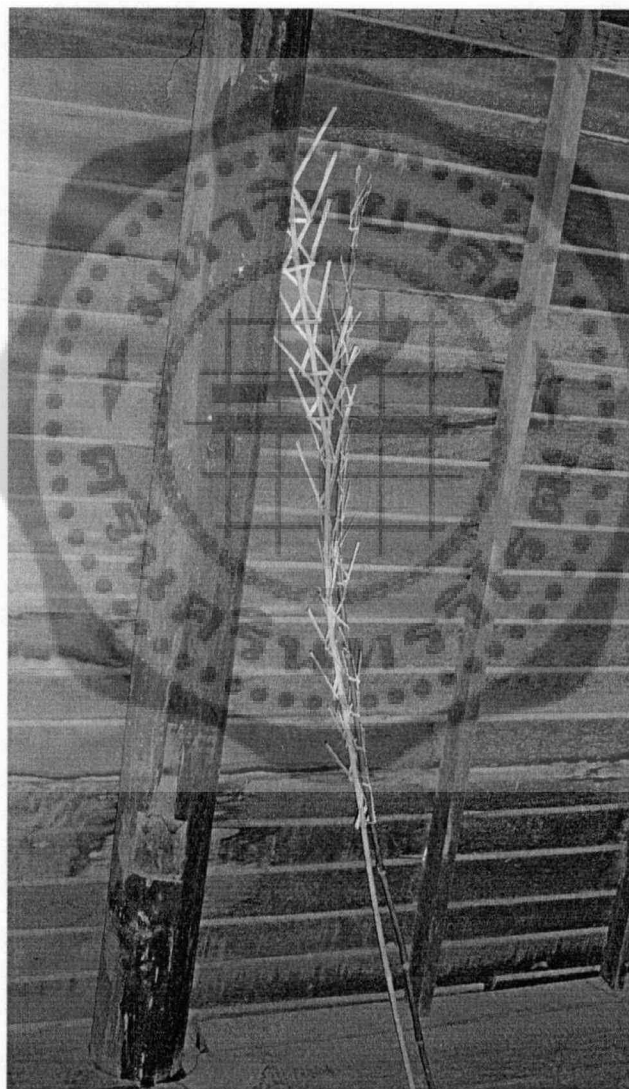
โดยที่ขั้นนี้จะมีการบรรเลงปี่ยาว-ปี่ลั่น เพลงเดี่ยวทาง ซึ่งเป็นเพลงที่ 1 ประกอบการขับลำนำของหมอเส่นเพื่อบูชาครู หมอเส่นจะเสียดายถามถามกันว่า ขวัญของผู้ป่วยนี้ ไปตกอยู่ที่ใด ในห้วย นอนง คลอง บึง ป่าเขาถ้ำเนาไพร ยิ่งไงก็ขอให้ผีปล่อยตัวกลับมาซึ่งหมอสะจะเป็นผู้เสียดายเก็บเมล็ดข้าว หากตั้งไว้เป็นคู่ต้องนับได้คู่ และถ้าไม่ได้ตั้งนี้แสดงว่าผีไม่ยอมคืนขวัญให้ ต้องตั้งค้นหาเครื่องเซ่นสังเวยมาตั้งต้นเริ่มทำพิธีใหม่ ค้นหาขวัญตั้งแต่บนพื้นดินถึงเมืองฟ้า ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องใช้เวลาถึง 1 วัน 1 คืน ก็อาจเป็นไปได้

ภาพประกอบ 27 กระจับจ่าลองพีซพันธุ์ัญญาหาร

2.4.2 พิธีต่ออายุ

วิธีการต่ออายุ เรียกว่า “ต่อไม้วา” โดยตัดไม้ไผ่สดจากต้นยาว 1 วา ให้ผู้ที่
 เสนตัวต่ออายุกางแขนยาว 1 วา แล้วตัดไม้ไผ่ตามความยาวของแขนนั้น หมอเสนจะทำพิธี เสี่ยงทาย
 นับจำนวนเม็ดข้าวสาร ถ้าผู้ต่ออายุเป็นเพศชาย ต้องนับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนคู่ติดต่อกัน
 3 ครั้ง แล้วนำไม้ไผ่นั้นมาให้ผู้ต่ออายุวัดวาอีกครั้งหนึ่ง ถ้าอายุมันขวัญเย็น ปรากฏว่าไม้ไผ่จะมีความ
 ยาวเพิ่มขึ้นจากเดิมนิดหน่อย ถ้าผู้ต่ออายุเป็นเพศหญิงต้องนับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนคู่
 ติดต่อกัน 4 ครั้ง แล้วนำไม้ไผ่มาให้ผู้ต่ออายุวัดดังเช่นผู้ชายทุกประการ

ภาพประกอบ 28 ไม้ไผ่ในพิธี

2.4.3 ต่อเงาหัว

ใช้ไหมสีแดง 1 ผืน ผ้าธรรมดาสีขาว 1 ผืน วางซ้อนทับกัน ให้ผ้าสีขาวอยู่ด้านล่าง ผ้าสีแดงอยู่ด้านบน มีผู้หญิงโขนยืนจับปลายทั้ง 2 ข้าง ไว้แล้วดึงผ้าให้ตึง จากนั้นให้ผู้ที่มีเคราะห์สวมหมวกที่พันรอบด้วยไหมสีแดง ที่วงล้อมทับด้วยสายสิญจน์อีกชั้นหนึ่ง เข้าไปนั่งอยู่ใต้ผ้าที่ซึ่งตึงไว้ นั่น จากนั้นหมอเสนาจะใช้ใบพลูจุ่มน้ำมันงา หรือใช้น้ำละลายกับงาแทนก็ได้ทำการประพรมลงบนหมวก 3 ครั้ง หมอเสนาจะท่องมนต์ไปเรื่อย ๆ เพื่อเป็นการต่อเงาหัวให้แก่ผู้มีเคราะห์

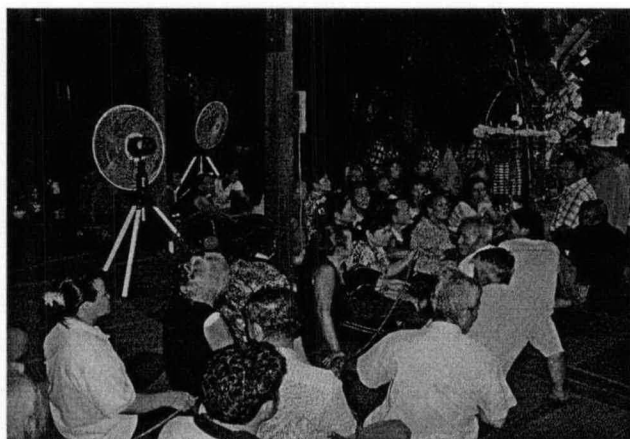

ภาพประกอบ 29 หมวกสำหรับพิธีต่อเงาหัว

ผ้าแดง-ผ้าขาว

ภาพประกอบ 30 หลักขวัญเวียนเทียน

ภาพประกอบ 31 ชาวบ้านดิ่งผ้าบังแดด

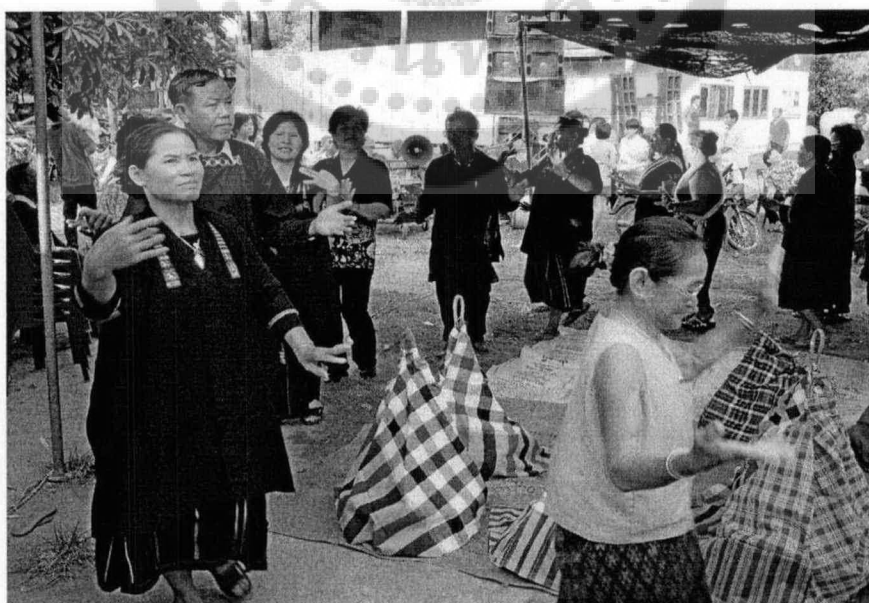

ภาพประกอบ 32 เจ้าเลื้อจุดเทียนชัยที่หลักขวัญ

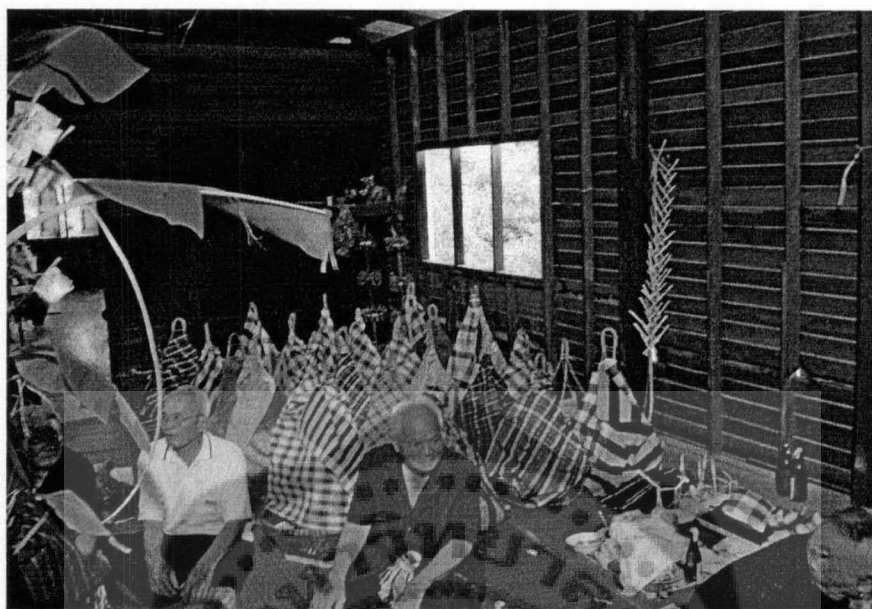
หลังจากพิธีการต่อเงาหัว และจุดเทียนชัยที่หลักขวัญแล้ว ขั้นตอนต่อไปจะมีพิธีแห่ขวัญของเจ้าเสือ ด้วยหม้อขวัญทำพิธีอ่อนนวยต่อเทวดา และตามหาขวัญอยู่แต่ขวัญยังไม่กลับมา บรรดาลูกหลานจะช่วยเหลือเจ้าเสืออีกทางหนึ่ง โดยจะมีที่แห่ขวัญจากบ้านเกิดของเจ้าเสือมาให้ เพื่อที่จะให้เจ้าเสือนำขวัญขึ้นมาใหม่ให้ได้ ลูกหลานจะหาบกระจาดที่หุ้มด้วยผ้าสีต่าง ๆ พร้อมต้นกล้วย สมบูรณ์ที่สุด 1 ต้น มาวนรอบบ้านและจะแห่เฉพาะเจ้าเสือที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป

ภาพประกอบ 33 ขบวนแห่ปานขวัญเจ้าเสือ

ภาพประกอบ 34 ลูกหลาน รำวงฉลองรอบปานขวัญเจ้าเสือ

ภาพประกอบ 35 แท่นพานขวัญขึ้นสู่บ้าน

ภาพประกอบ 36 ปานขวัญ

2.5 สงเคราะห์ปานหย่อง

เป็นพิธีเสียงทายนับจำนวนเม็ดข้าวสาร ตามผีเรือน พ่อ แม่ ย่า ตา ยาย ว่าเหล่าบรรพบุรุษน่าจะพอใจยินดีรับเครื่องเซ่นสังเวทที่ถูกหลานจัดหามาให้หรือไม่ ถ้านับจำนวนเม็ดข้าวสารได้จำนวนเม็ดคู่ แสดงว่าผีเรือนยินดีและพอใจที่จะรับเครื่องเซ่นนั้น คำตอบเป็นที่ยอมรับและผู้ทำการเสียงทายพอใจในคำตอบ เป็นอันจบพิธีในขั้นตอนนี้

ภาพประกอบ 37 หมอสะ เก็บเมล็ดข้าวเสียงทาย

2.6 เสียงตั้งบ้าน

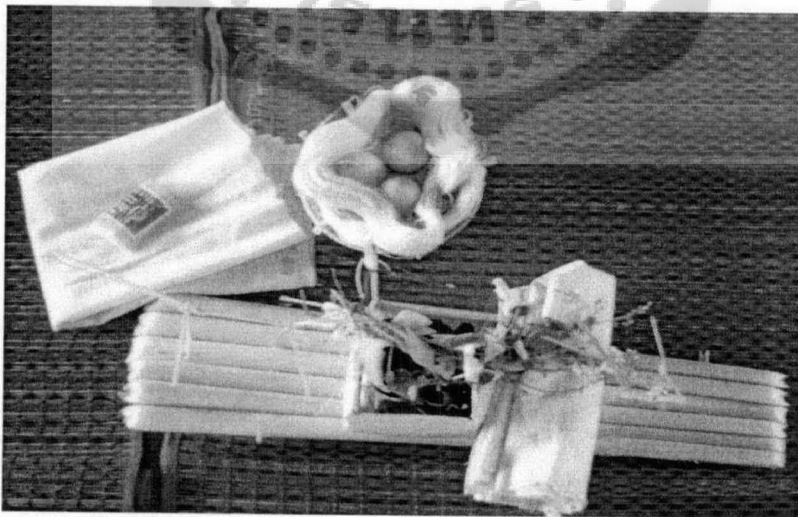
เป็นพิธีเสียงทายนับจำนวนเม็ดข้าวสารว่าจะตั้งบ้านดินเผาตรงไหนดี ตั้งไว้ตรงหน้าต่างดีไหม ก็จะทำให้การนับเม็ดข้าวสาร ถ้าได้จำนวนเม็ดคู่ก็แปลว่าดี เป็นการยอมรับให้ตั้งไว้ที่เสียงทายได้ ถ้าได้จำนวนคี่ก็แปลว่าไม่ดี เป็นคำตอบที่ไม่น่าพอใจและยอมรับไม่ได้ การเสียงทายที่เรียกว่า "เสียงตั้งบ้าน" จะทำโดยการนับข้าวสารเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ถ้าได้คำตอบที่ไม่ได้ก็ให้ย้ายบ้านไปตั้งที่อื่นใหม่ เช่น ตั้งที่ใต้ถุน หรือบนบ้านหรือในห้อง เป็นต้น การเปลี่ยนที่ตั้งแต่ละครั้งต้องทำการเสียงทายนับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนเม็ดคู่ และนับจำนวนเพียงครั้งเดียวเท่านั้นทุกครั้ง ที่สำคัญที่สุด ถ้าผู้เสียงทายเป็นผู้หญิงต้องให้ผู้ชายเป็นผู้นำบ้านไปตั้งให้ดังกล่าว

2.6.1 พิธีส่งแพเคราะห์

เป็นพิธีหาขวัญเพื่อไปให้ถึงเมืองแกนเซอ(เมืองที่เป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษของชาวไซ่งในประเทเวียดนาม)ซึ่งชาวไซ่งสมมุติให้เป็นเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ หมอเสนจะเริ่มทำพิธีพูดตามหา

ขวัญ เช่น ขวัญไปตกอยู่ที่ใด พ่อ-แม่ จะมารับเอาขวัญไปอยู่ด้วยใหม่ แล้วถ้าส่งขวัญคืนมา จะอยู่กับเนื้อกับตัวเหมือนเดิมหรือไม่ ในช่วงนี้จะมีการบรรเลง ปี่ยาว-ปี่สั้น เพลงหาขวัญ เป็นเพลงลำดับที่ 2 แล้วจะทำพิธีส่งแพเคราะห์ไปเมืองแถนเซอ(เมืองแถน) จึงต้องให้ชาวโชนที่เป็นเพศชาย 2 คน นำแพเคราะห์ไปวางที่ทางสามแพร่ง บางครั้งอาจจะเป็นเวลาตี 2 หรือ ตี 3 ในขณะที่เดียวกันหมอเสนจะนำขอบกระดังมาครอบตัวผู้ที่มีเคราะห์ ซึ่งยืนอยู่ตรงกลางขอบกระดังและจะกล่าวคำในพิธีให้ลูกตากล่าวตาม ลูกตาคือ ชาวโชนเพศชายมีศักดิ์เป็นปู่ ลุง อาผู้ชาย พี่เมียหรือน้องเมียก็ได้ จะเป็นผู้กระทำหน้าที่เป็นผู้ตัดขอบกระดังให้ขาดออกจากกัน เมื่อลูกตากล่าวคำในพิธีตามและผู้ช่วยหมอเสนกล่าวนำจนเสร็จแล้ว ก็จะนำเขียงมารองขอบกระดังไว้ ผู้ช่วยหมอเสนจะสั่งให้ ลูกตาดัดขอบกระดังได้ ลูกตาคจะนั่งลงแล้วใช้มีด ที่มีความคมมาก ๆ มาตัดขอบกระดังอย่างแรงเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ให้ขอบกระดังขาดออกจากกันทันที ในเวลาเดียวกันนั้นญาติ ๆ ก็จะรีบเข้ามาช่วยกันดึงผู้แก้เคราะห์ให้พ้นออกจากวงขอบกระดัง แล้วพาตัวไปให้เข้าไปอยู่ในห้อง โดยมีธรรมเนียมว่าถ้าเป็นเพศชายจะถูกดึงเข้าไปอยู่ในห้องเปล่ง ถ้าเป็นเพศหญิงจะถูกดึงเข้าไปในห้องกะล้อห้องทันที

ในส่วนการทำพิธีของหมอเสน จะเริ่มทำพิธีตามหาขวัญ โดยจะเริ่มกล่าวคำตามหาขวัญเช่น ขวัญไปตกอยู่ที่ใด พ่อ-แม่ จะมารับเอาขวัญไปอยู่ด้วยใหม่ แล้วถ้าส่งขวัญคืนมาจะอยู่กับเนื้อกับตัวเหมือนเดิมหรือไม่ เป็นต้นจากนั้นจะทำการเสี่ยงทายจากการนับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนคู่ถึง 5 ครั้ง ติดต่อกันตลอด ถือว่าตามหาขวัญ ส่งแพเคราะห์สำเร็จ แต่ถ้าการนับเม็ดข้าวสารได้จำนวนคู่บ้างคี่บ้างสลับกันก็ถือว่าพิธียังไม่สำเร็จต้องเริ่มนับใหม่ให้ได้จำนวนคู่หรือคี่ก็ได้ 5 ครั้งติดต่อกันเท่านั้นจึงถือว่าพิธีสำเร็จตามประสงค์ ขวัญจะกลับมาอยู่กับตัวหายเจ็บหายไข้และมีอายุยืนยาว

ภาพประกอบ 38 แพเคราะห์ในการหาขวัญ

2.6.2 พิธีอาบขวัญ

เป็นพิธีเสียงทนายตามขวัญที่กลับมาอยู่กับเจ้าตัวแล้วว่าขวัญแห้งดีหรือไม่ หมายถึง มีสุขภาพดีแข็งแรงดี มีสภาพดีปกติสมบูรณ์ทุกประการหรือไม่ ในช่วงนี้จะมีการบรรเลง ปี่ยาว-ปี่สั้น เพลงนำขวัญ เป็นเพลงลำดับที่ 3 โดยหมอเสนาจะทำพิธีเสียงทนายด้วยการนับเม็ดข้าวให้ได้ จำนวนคู่ เมื่อได้จำนวนคู่ ก็เป็นการยืนยันยอมรับคำตอบเป็นจริงตามที่ถามหรือเสียงทนาย จากนั้นหมอเสนา ก็จะกล่าวอวยพรให้กับเจ้าลื้อเป็นภาษาไซง และจะบอกญาติของเจ้าลื้อว่าการพิธีในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์โดยไม่มีอุปสรรค ขอให้เจ้าลื้ออายุมั่นขวัญเย็น เป็นอันจบพิธีกรรม

ภาพประกอบ 39 เครื่องพิธีในการอาบขวัญ

เมื่อจบพิธีกรรมเสียงทนายตามหาขวัญ แก้วเคราะห์ต่าง ๆ ทั้งหมดแล้ว จากนั้นญาติจะนำต้นกล้วยไปปลูก และจะคอยดูว่า ต้นกล้วยเจริญงอกงามดีหรือไม่ ถ้าต้นกล้วยเจริญงอกงามดีก็แสดงว่าผู้แก้วเคราะห์ จะมีสุขภาพดีอายุยืนยาวนาน เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีเสนาตัวเพื่อเรียกขวัญ

3. วิเคราะห์เพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเสนาตัว

3.1 เพลงเดี่ยวทาง

ทำนองเพลงเดี่ยวทาง ของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี จากการบรรเลงทำนองของปี่ยาว-ปี่สั้น ในช่วงประกอบพิธีเสนาตัว มีความยาวทั้งสิ้น 32 ห้องเพลง แนวทำนองมีลักษณะ ซ้ำ ๆ กัน เป็นท่วงทำนองสั้น ๆ บรรเลงกลับไปกลับมา โดยบรรเลงไปพร้อมกับการขับลำนำของหมอลำ บางครั้งอาจไม่มีทำนอง มีแต่เสียงหลักโน้ตตัวใดตัวหนึ่งยาวหลายห้องเพลง ทำนองเพลงเดี่ยวทาง มีดังนี้

เพลง เดี่ยวทาง

--- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
- ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ท - ซ
--- ซ	----	-----	-----	----- ซ	-----	-----	-----
--- ซ	----	-----	-----	----- ซ	----- ซ	----- ซ	- ซ ซ ซ

จากการศึกษาเพลงเดี่ยวทาง ข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า

1) กลุ่มเสียง

เพลงเดี่ยวทางนี้ เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 3 เสียงทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองของบทเพลงทั้งเพลง ประกอบด้วยโน้ตจำนวน 3 เสียงหลัก คือ เสียง ฟา, ซอล, ที ไม่ปรากฏว่ามีเสียงอื่น ๆ เข้ามาดำเนินทำนองในบทเพลงนี้เลย

2) วรรคเพลงและลูกตก

การศึกษา วรรคเพลงและลูกตกของเพลงเดี่ยวทาง ได้ดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

--- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ
-------	--------	---------	--------

วรรคเพลงที่ 1 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 ตกที่เสียง ซอล เช่นเดียวกัน

วรรคเพลงที่ 2

ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
---------	--------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 2 ขึ้นต้นด้วยเสียง ที และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล แตกต่างจากในห้องแรก

วรรคเพลงที่ 3

- ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ
---------	--------	---------	--------

วรรคเพลงที่ 3 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล แตกต่างจากในห้องแรก

วรรคเพลงที่ 4

ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ท - ซ
---------	--------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 4 ขึ้นต้นด้วยเสียง ที และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล แตกต่างจากในห้องแรก

วรรคเพลงที่ 5

--- ซ	----	----	----
-------	------	------	------

วรรคเพลงที่ 5 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 ไม่ปรากฏว่าพบลูกตก

วรรคเพลงที่ 6

--- ซ	----	----	----
-------	------	------	------

วรรคเพลงที่ 6 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 ไม่ปรากฏว่าพบลูกตก

วรรคเพลงที่ 7

--- ซ	----	----	----
-------	------	------	------

วรรคเพลงที่ 7 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 ไม่ปรากฏว่าพบลูกตก

วรรคเพลงที่ 8

--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ ซ (ซ)
-------	-------	-------	-----------

วรรคเพลงที่ 8 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล เช่นเดียวกับวรรคเพลงที่ 1

เมื่อได้แบ่งทำนองเพลงเดี่ยวทาง ออกเป็นวรรคเพลงแล้ว ทำให้เห็นถึงลูกตกในแต่ละวรรคเพลง ตั้งแต่วรรคที่ 1-3 จะได้ลูกตกเสียง ซอล ส่วนตั้งแต่วรรคที่ 4-7 ไม่ปรากฏลูกตก แต่พบโน้ตเสียง ซอล อยู่ในห้องที่ 1 ของวรรคเพลง และวรรคเพลงที่ 8 ก็ได้ลูกตกเสียง ซอล เช่นเดียวกัน ลูกตกจึงปรากฏเป็นเสียง ซอล มากที่สุด โดยทำหน้าที่เป็นลูกตกในพยางค์สุดท้ายของห้องในบทเพลง และไม่พบเสียงอื่นเข้ามาทำหน้าที่ลูกตกในห้องเพลงเลย

3) รูปแบบของจังหวะ

การศึกษารูปแบบของจังหวะ ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ในเพลงเดี่ยวทาง ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของจังหวะ มีหลายแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1	--- X	-- X X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 2	X X X X	-- X X	พบว่ามีจำนวน 4 แห่ง
รูปแบบที่ 3	- X X X	- X X X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 4	- X X X	-- X X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 5	--- X	----	พบว่ามีจำนวน 3 แห่ง
รูปแบบที่ 6	X X X X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 7	--- X	--- X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 8	--- X	- X X X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 1 ---X --XX พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 1 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

-- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ
------	--------	---------	--------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 2 XXXX --XX พบว่ามีจำนวน 4 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 1 และวรรคเพลงที่ 3 ส่วนที่พบอยู่ใน 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 2 และวรรคเพลงที่ 4 มีทำนองเพลงดังนี้

ส่วนที่พบใน 2 ห้องหลัง

วรรคเพลงที่ 1

--- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ
-------	--------	---------	--------

วรรคเพลงที่ 3

- ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ
---------	--------	---------	--------

ส่วนที่พบอยู่ใน 2 ห้องแรก

วรรคเพลงที่ 2

ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
---------	--------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 4

ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ท - ซ
---------	--------	---------	---------

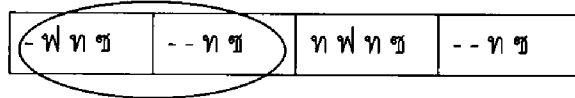
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 3 -XXX -XXX พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 2 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 2

ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
---------	--------	---------	---------

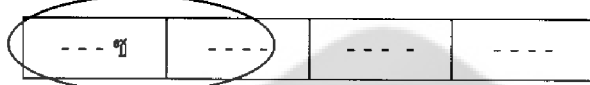
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 4 - X X X -- X X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 3 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 3

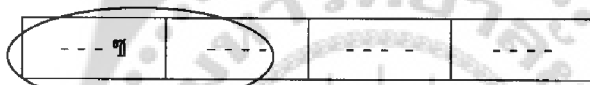

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 5 --- X ---- พบว่ามีจำนวน 3 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 5 วรรคเพลงที่ 6 และวรรคเพลงที่ 7 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 5

วรรคเพลงที่ 6

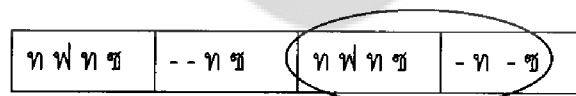

วรรคเพลงที่ 7

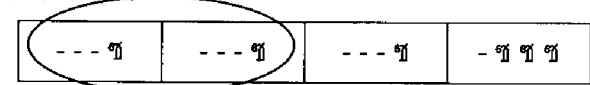
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 6 X X X X - X - X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 4 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 4

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 7 --- X --- X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 8 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 8

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 8 --- X - XXX พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 8 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 8

--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ ซ ซ
-------	-------	-------	---------

จะเห็นได้ว่า เมื่อแสดงลักษณะของวรรคเพลง รูปแบบของจังหวะในเพลงเดี่ยวทาง มีถึง 8 รูปแบบด้วยกัน มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันไปตามลักษณะของทำนองเพลง ภายใน วรรคเพลงในแต่ละวรรคมีอัตราความสั้น-ยาวของโน้ตแต่ละเสียงสั้น-ยาวไม่เท่ากัน ทำให้ทำนองเพลงในแต่ละห้องและวรรคเกิดความแตกต่างกัน

4) รูปแบบของทำนอง

การศึกษารูปแบบของทำนอง ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ใน เพลงเดี่ยวทาง ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 1 มีดังนี้

--- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
- ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ท - ซ
--- ซ	----	----	----	--- ซ	----	----	----
--- ซ	----	----	----	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ ซ ซ

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลมนั้นเป็นส่วนสำคัญหลักในเพลง ที่มี ลักษณะเหมือนกัน และพบเจอมากที่สุด ใน 2 ห้องเพลง ประกอบด้วยโน้ต 6 ตัว โดยที่โน้ตแต่ละตัวมี ลักษณะทิศทางเคลื่อนที่เหมือนกัน มีการจัดเรียงตัวเป็นหมวดหมู่ในลักษณะเดียวกันและซ้ำไปมามี รูปแบบคล้ายสลับฟันปลา สูงขึ้น - ต่ำลง

รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 2 มีดังนี้

--- ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ฟ ท ซ
- ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	-- ท ซ	ท ฟ ท ซ	- ท - ซ
--- ซ	----	----	----	--- ซ	----	----	----
--- ซ	----	----	----	--- ซ	--- ซ	--- ซ	- ซ ซ ซ

รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 2 ที่อยู่ในวงกลมพบว่า ทำนองเพลงเดี่ยวทางในช่วง หลัง นั้น เป็นลักษณะการยืนเสียงให้ยาวด้วยโน้ตเพียงเสียงเดียว คือ เสียง ซอล ลักษณะของการดำเนิน ทำนองเป็นแบบยืนพื้นเสียงเดียว โดยไม่มีโน้ตตัวอื่นเข้ามาแทรกเพื่อเปลี่ยนอารมณ์ของเพลง ดังนั้น การเคลื่อนที่ของทำนองในช่วงหลัง จึงมีลักษณะที่ราบเรียบแตกต่างจากช่วงแรกอย่างเห็นได้ชัด

ในกลุ่มทำนองนี้ จะพบลักษณะโน้ตแบบเสียงเดี่ยวซ้ำกันหลายห้องเพลง และเป็นผลมา จากการคลอไปพร้อมกับเสียงร้องของหมอลำ

สรุปผลการศึกษาเพลงเดี่ยวทาง

1. เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 3 เสียงทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองเพลง คือ ฟา ,ซอล, ที
2. มีวรรคเพลง ทั้งหมด 8 วรรคเพลง มี 3 วรรคเพลงที่ไม่มีลูกตก แต่ขึ้นต้นเสียง แรกของวรรคเป็นเสียง ซอล ส่วน 5 วรรคเพลงที่เหลือมีลูกตกเสียง ซอล สรุปได้ว่าเพลงนี้มีลูกตก เสียง ซอล เป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เพลงค่อนข้างมีทำนองดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน
3. มีรูปแบบจังหวะทั้งหมด 8 รูปแบบด้วยกัน มีผลทำให้ท่วงทำนองแตกต่างกัน ออกไป
4. รูปแบบของทำนอง
 - 1) พบรูปแบบของทำนองที่ซ้ำไปซ้ำมา โดยมีการเรียงเสียงแบบสลับพื้นปลา
 - 2) กลุ่มของทำนองมีลักษณะใกล้เคียงกัน
 - 3) มีโน้ตเสียงซ้ำเป็นทำนองยืนพื้นเสียงเดียว

3.2 เพลงหาขวัญ

ทำนองเพลงหาขวัญ ของคณะหมอลำ นายจั้น หยอดทองดี จากการบรรเลงทำนองของปี่ยาว - ปี่สั้น ในช่วงประกอบพิธีเสนตัว มีความยาวทั้งสิ้น 20 ห้องเพลง แนวทำนองมีลักษณะ ซ้ำ ๆ กัน เป็นท่วงทำนองสั้น ๆ บรรเลงกลับไปกลับมา โดยบรรเลงไปพร้อมกับการขับลำนำของ หมอลำ ทำนองเพลงหาขวัญ มีดังนี้

เพลงหาขวัญ

-- (ซ)	-- (ล)	--- ซ	--- ล	(พ) ซ ล	-- ซ ล	พ ซ ล ซ	---
----	พ ร - พ	----	-- (ร)	(ด) - พ	---	พ ซ ล ซ	---
- ด ด พ	- ซ - ล	---	พ	- ล - ซ			

จากการศึกษาเพลงหาขวัญ ข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า

1) กลุ่มเสียง

เพลงหาขวัญ เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 5 เสียง ทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองของบทเพลงทั้งเพลง ประกอบด้วยโน้ตจำนวน 5 เสียงหลัก คือ เสียง ฟา, ซอล, ลา, โด, เร เข้ามาดำเนินทำนองในบทเพลงนี้ เป็นผลให้ทำนองเพลงมีความสมบูรณ์

2) วรรคเพลงและลูกตก

การศึกษาวรรคเพลงและลูกตกของเพลงหาขวัญ ได้ดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

---	ซ	---	ล	---	ซ	---	(ล)
-----	---	-----	---	-----	---	-----	-----

วรรคเพลงที่ 1 ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล และลูกตกของวรรคเพลงในช่องที่ 4 ตกที่เสียง ลา

วรรคเพลงที่ 2

-	พ	ซ	ล	--	ซ	ล	ซ	--	(ซ)
---	---	---	---	----	---	---	---	----	-----

วรรคเพลงที่ 2 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4
ตกที่เสียง ซอล

วรรคเพลงที่ 3

----	ฟ ร - ฟ	----	-- (ร)
------	---------	------	--------

วรรคเพลงที่ 3 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา ในห้องที่ 2 และลูกตกของวรรคเพลง ใน
ห้องที่ 4 ตกที่เสียง เร

วรรคเพลงที่ 4

- ด - ฟ	--- ร	ฟ ซ ล ซ	--- (ซ)
---------	-------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 4 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด ในห้องแรก และลูกตกของวรรคเพลง ใน
ห้องที่ 4 ตกที่เสียง ซอล

วรรคเพลงที่ 5

- ด ด ฟ	- ซ - ล	--- ฟ	- ล - (ซ)
---------	---------	-------	-----------

วรรคเพลงที่ 5 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด ในห้องแรก และลูกตกของวรรคเพลง ใน
ห้องที่ 4 ตกที่เสียง ซอล

เมื่อได้แบ่งทำนองเพลงหาขวัญ ออกเป็นวรรคเพลง ทำให้เห็นถึงลูกตกในแต่ละ
วรรคเพลง ดังนี้

วรรคที่ 1	ขึ้นต้นด้วยเสียง ซอล	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง ลา
วรรคที่ 2	ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล
วรรคที่ 3	ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง เร
วรรคที่ 4	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล
วรรคที่ 5	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง ซอล

ลูกตกที่พบในเพลงหาขวัญ มีการกระจายของตัวโน้ตหลายเสียงด้วยกัน สังเกตได้
โดยพิจารณาจากลูกตกของวรรคเพลงที่ 1, 2 และวรรคเพลงที่ 3 นั้น ลูกตกเป็นคนละเสียงกัน ทำให้
เกิดความหลากหลายของทำนองและลีลาของเพลง สำหรับวรรคเพลงที่ 4 และ วรรคเพลงที่ 5 นั้น มี

ลักษณะของการขึ้นต้นด้วยเสียงเดียวกัน และลูกตกก็เป็นเสียงเดียวกัน ทำให้รูปแบบของทั้ง 2 วรรคเพลงนี้มีความคล้ายคลึงกัน

3) รูปแบบของจังหวะ

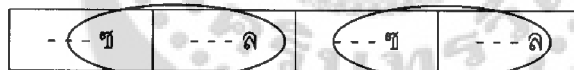
การศึกษารูปแบบของจังหวะ ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ใน เพลงหาขวัญ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของจังหวะ มีหลายแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1	--- X	--- X	พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง
รูปแบบที่ 2	- X X X	-- X X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 3	X X X X	--- X	พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง
รูปแบบที่ 4	- X - X	-- X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 5	----	--- X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 6	----	X X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 7	- X X X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 8	--- X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง

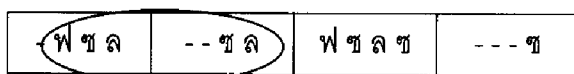
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 1 --- X --- X พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกและ 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 1 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

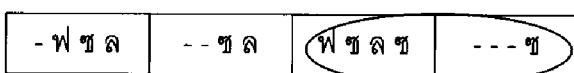
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 2 - X X X -- X X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 2 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 2

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 3 X X X X --- X พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 2 และ 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 4 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 2

วรรคเพลงที่ 4

- ด - ฟ	--- ร	ฟ ช ล ช	--- ช
---------	-------	---------	-------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 4 - X - X - - - X พบว่ามีจำนวน 1 แห่งส่วนที่พบจะอยู่ ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 4 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 4

- ด - ฟ	--- ร	ฟ ช ล ช	--- ช
---------	-------	---------	-------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 5 - - - - - X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 3 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 3

---	ฟ ร - ฟ	---	--- ร
-----	---------	-----	-------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 6 - - - - X X - X พบว่ามีจำนวน 1 แห่งส่วนที่พบจะอยู่ ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 3 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 3

---	ฟ ร - ฟ	---	--- ร
-----	---------	-----	-------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 7 - X X X - X - X พบว่ามีจำนวน 1 แห่งส่วนที่พบจะอยู่ ใน 2 ห้องแรก ของวรรคเพลงที่ 5 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 5

- ด ด ฟ	- ช - ล	--- ฟ	- ล - ช
---------	---------	-------	---------

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 8 ---X -X-X พบว่ามีจำนวน 1 แห่งส่วนที่พบจะอยู่ ใน 2 ห้องหลัง ของวรรคเพลงที่ 5 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 5

- ด ด ฟ	- ช - ล	- - ฟ	- ล - ช
---------	---------	-------	---------

4) รูปแบบของทำนอง

การศึกษารูปแบบของทำนอง ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ใน เพลงหาขวัญ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 1 มีดังนี้

---ช	---ล	---ช	---ล	- ฟ ช ล	--ช ล	ฟ ช ล ช	---ช
----	ฟ ร - ฟ	----	---ร	- ด - ฟ	---ร	ฟ ช ล ช	---ช
- ด ด ฟ	- ช - ล	---ฟ	- ล - ช				

จะเห็นว่า รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลมนั้น เป็นรูปแบบของทำนองที่มีโครงสร้างเหมือนกัน แต่ละรูปแบบมีโน้ต 2 ตัว มีความราบเรียบของทำนอง มีทิศทางการเคลื่อนที่ของทำนอง จากต่ำไปสูง

รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 2 มีดังนี้

---ช	---ล	---ช	---ล	- ฟ ช ล	--ช ล	ฟ ช ล ช	---ช
----	ฟ ร - ฟ	----	---ร	- ด - ฟ	---ร	ฟ ช ล ช	---ช
- ด ด ฟ	- ช - ล	---ฟ	- ล - ช				

รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลมนั้น เป็นรูปแบบของทำนองที่มีโครงสร้างเหมือนกัน แต่ละรูปแบบมีโน้ต 5 ตัว ซึ่งจัดวางอยู่ในตำแหน่งเดียวกัน

รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 3 มีดังนี้

---ช	---ล	---ช	---ล	ฟชล	--ชล	ฟชลช	---ช
----	ฟร-ฟ	----	---ร	-ด-ฟ	---ร	ฟชลช	---ช
-ด-ด-ฟ	-ช-ล	---ฟ	-ล-ช				

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลม นั้น เป็นรูปแบบของทำนองที่มีโครงสร้างในห้องแรกเหมือนกัน แต่ในห้องที่ 2 การวางโน้ตต่างกันเป็นการเพิ่มความกระชับให้กับทำนองเพลง รูปแบบของทำนองลักษณะที่ 4 มีดังนี้

---ช	---ล	---ช	---ล	-ฟชล	--ชล	ฟชลช	---ช
----	ฟร-ฟ	----	---ร	-ด-ฟ	---ร	ฟชลช	---ช
-ด-ด-ฟ	-ช-ล	---ฟ	-ล-ช				

รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลม นั้น เป็นรูปแบบของทำนองที่มีโครงสร้างแตกต่างกันออกไป ไม่สามารถที่จะจัดให้หมวดหมู่เดียวกันได้ แต่ก็เป็นการช่วยเติมสีสันและลีลาให้กับเพลง

สรุปผลการศึกษาเพลงหาขวัญ

1. เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 5 เสียงทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองเพลง คือ ฟา ซอล, ลา, โด, เร
2. มีวรรคเพลง ทั้งหมด 5 วรรคเพลง วรรคเพลงที่ 1, 2 และ 3 เป็นวรรคเพลงที่มีลูกตกเสียงแตกต่างกัน แต่ในส่วนของวรรคที่ 4 , 5 มีลูกตกเหมือนกัน สรุปได้ว่าเพลงนี้มีลูกตกหลายเสียงเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เพลงมีทำนองหลากหลายมากกว่าซ้ำไปซ้ำมา
3. มีรูปแบบจังหวะทั้งหมด 8 รูปแบบด้วยกัน มีผลทำให้ท่วงทำนองแตกต่างกันออกไป
4. รูปแบบของทำนอง มีทั้งหมด 4 รูปแบบด้วยกัน ทำให้ปรากฏกลุ่มของทำนองที่แตกต่างกันหลายกลุ่ม แม้เป็นเพลงที่มีทำนองท่อนเดียวสั้น ๆ แต่อารมณ์ของเพลงค่อนข้างกระชับ สนุกสนาน

3.3 เพลงนำขวัญ

ทำนองเพลงนำขวัญ ของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี จากการบรรเลงทำนองของปี่ยาว - ปี่สั้น ในช่วงประกอบพิธีเสนตัว มีความยาวทั้งสิ้น 32 ห้องเพลง แนวทำนองมีลักษณะ ซ้ำ ๆ กัน เป็นท่วงทำนองสั้น ๆ บรรเลงกลับไปกลับมา โดยบรรเลงไปพร้อมกับการขับลำนำของ หมอลำ ทำนองเพลงนำขวัญ มีดังนี้

เพลงนำขวัญ

- (ม) ท	(พ) - ท	-- ด (ช)	- พ (ด)	- ด พ ม	- พ - ด	- ด พ ด	- ด พ ด
- พ - ด	- พ - ด	--- ด	--- ด	----	- พ - ด	- ด พ ด	- ด พ ด
- พ - ด	- พ - ด	- พ - ด	- พ - ด	- ด พ ด	- ด พ ด	- ด พ ด	- ด พ ด
--- ด	--- ด	- ด - ด	--- ด	--- ด	- พ - ด	--- ด	- พ - ด

จากการศึกษาเพลงนำขวัญ ข้างต้น ผลการศึกษาพบว่า

1) กลุ่มเสียง

เพลงนำขวัญนี้ เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 4 เสียงทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองของบทเพลงทั้งเพลง ประกอบด้วยโน้ตจำนวน 4 เสียงหลัก คือ เสียง มี, ฟา, ซอล, โด ไม่ปรากฏว่ามีเสียงอื่น ๆ เข้ามาดำเนินทำนองในบทเพลงนี้เลย

2) วรรคเพลงและลูกตก

การศึกษา วรรคเพลงและลูกตกของเพลงนำขวัญ ได้ดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

-- ม ท	- พ - ท	-- ด ช	- พ (ด)
--------	---------	--------	---------

วรรคเพลงที่ 1 ขึ้นต้นด้วยเสียง มี และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 2

- ด พ ม	- พ - ด	- ด พ ด	- ด พ (ด)
---------	---------	---------	-----------

วรรคเพลงที่ 2 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 3

- ฟ - ด	- ฟ - ด	--- ด	--- ด
---------	---------	-------	-------

วรรคเพลงที่ 3 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 4

----	- ฟ - ด	- ด ฟ ด	- ด ฟ ด
------	---------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 4 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา ในห้องที่ 2 และลูกตกของวรรคเพลงในห้อง

ที่ 4 คือเสียง โด

วรรคเพลงที่ 5

- ฟ - ด	- ฟ - ด	- ฟ - ด	- ฟ - ด
---------	---------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 5 ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 6

- ด ฟ ด	- ด ฟ ด	- ด ฟ ด	- ด ฟ ด
---------	---------	---------	---------

วรรคเพลงที่ 6 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 7

--- ด	--- ด	- ด - ด	-- ด
-------	-------	---------	------

วรรคเพลงที่ 7 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง

โด

วรรคเพลงที่ 8

--- ค	- ฟ - ค	--- ค	- ฟ - ค
-------	---------	-------	---------

วรรคเพลงที่ 8 ขึ้นต้นด้วยเสียง โด และลูกตกของวรรคเพลงในห้องที่ 4 คือเสียง โด

เมื่อได้แบ่งทำนองเพลงนำขวัญ ออกเป็นวรรคเพลง ทำให้เห็นถึงลูกตกในแต่ละวรรคเพลง ดังนี้

วรรคที่ 1	ขึ้นต้นด้วยเสียง มี	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 2	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 3	ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 4	ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 5	ขึ้นต้นด้วยเสียง ฟา	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 6	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 7	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด
วรรคที่ 8	ขึ้นต้นด้วยเสียง โด	ลูกตกของวรรคในห้องที่ 4 คือเสียง โด

ลูกตกที่พบในเพลงนำขวัญ โดยส่วนใหญ่จะพบลูกตกเสียง โด ทำหน้าที่เป็นลูกตกในพยางค์สุดท้ายของห้องเพลงมากที่สุด จึงทำให้ทำนองส่วนใหญ่ของเพลงมีลักษณะที่ซ้ำกันมาก

3) รูปแบบของจังหวะ

การศึกษารูปแบบของจังหวะ ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิสุทธิแพทย์ ในเพลงนำขวัญ มีดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของจังหวะ มีหลายแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1	-- X X	-- X X	พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง
รูปแบบที่ 2	- X X X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 3	- X X X	- X X X	พบว่ามีจำนวน 4 แห่ง
รูปแบบที่ 4	- X - X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 3 แห่ง
รูปแบบที่ 5	--- X	--- x	พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง
รูปแบบที่ 6	--- X	- X - X	พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง
รูปแบบที่ 7	- X - X	--- X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง
รูปแบบที่ 8	----	- X - X	พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง

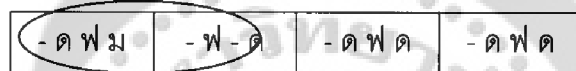
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 1 -- XX -X- X พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกและ 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 1 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 1

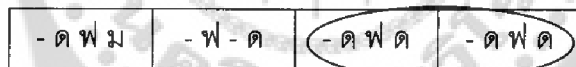
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 2 - XXX - X- X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 2 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 2

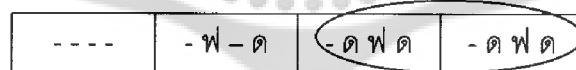

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 3 - XXX - XXX พบว่ามีจำนวน 4 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 2, 4 และ 4 ห้องของวรรคเพลงที่ 6 มีทำนองเพลงดังนี้

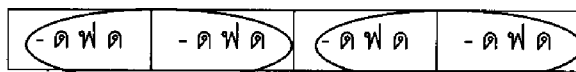
วรรคเพลงที่ 2

วรรคเพลงที่ 4

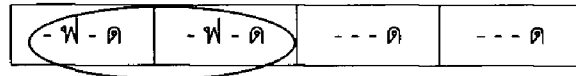

วรรคเพลงที่ 6

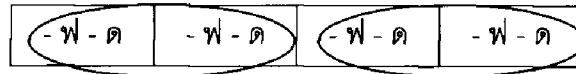

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 4 - X- X - X- X พบว่ามีจำนวน 3 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 3 และ 4 ห้องของวรรคเพลงที่ 5 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 3

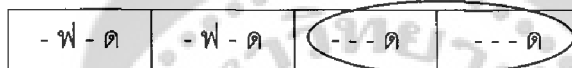

วรรคเพลงที่ 5

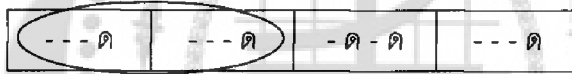

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 5 --- X --- X พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 3 และ 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 7 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 3

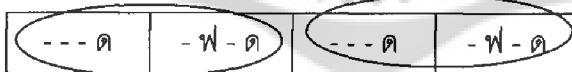

วรรคเพลงที่ 7

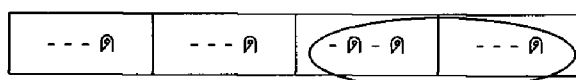
รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 6 --- X - X - X พบว่ามีจำนวน 2 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 3 และ 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 7 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 8

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 7 - X - X --- X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องหลังของวรรคเพลงที่ 7 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 7

รูปแบบของจังหวะ แบบที่ 8 ---- -X-X พบว่ามีจำนวน 1 แห่ง ส่วนที่พบจะอยู่ใน 2 ห้องแรกของวรรคเพลงที่ 4 มีทำนองเพลงดังนี้

วรรคเพลงที่ 4

----	- ฟ - ด	- ด ฟ ด	- ด ฟ ด
------	---------	---------	---------

จะเห็นได้ว่า เมื่อแสดงลักษณะของวรรคเพลง รูปแบบของจังหวะในเพลงนำขวัญ มีถึง 8 รูปแบบด้วยกัน มีทั้งที่เหมือนและแตกต่างกันไปตามลักษณะของทำนองเพลง ทำให้ทำนองเพลงเกมีท่วงทำนองที่ค่อนข้างซ้ำกันอยู่ค่อนข้างมาก

4) รูปแบบของทำนอง

การศึกษารูปแบบของทำนอง ตามแนวทางของ รศ.ดร.มานพ วิชาญทิพย์ ในเพลงนำขวัญ ดังนี้

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของทำนอง มีดังนี้

-- ม ท	- ฟ - ท	-- ด ช	- ฟ - ด	- ด ฟ ม	- ฟ - ด	ด ฟ ด	- ด ฟ ด
ฟ - ด	- ฟ - ด	---	---	---	- ฟ - ด	ด ฟ ด	- ด ฟ ด
- ฟ - ด	- ฟ - ด	- ฟ - ด	- ฟ - ด	- ด ฟ ด	- ด ฟ ด	ด ฟ ด	- ด ฟ ด
---	---	- ด - ด	---	---	- ฟ - ด	---	- ฟ - ด

จะเห็นได้ว่า รูปแบบของทำนองที่อยู่ในวงกลม นั้น เป็นรูปแบบของทำนองที่มีโครงสร้างเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ รูปแบบของทำนองจึงปรากฏออกมาในลักษณะการซ้ำกันของทำนอง และเมื่อมีลูกตกเสียงเดียวกัน รูปแบบของทำนองเพลงจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ส่วนทำนองเพลงที่อยู่นอกวงกลมนั้น ส่วนใหญ่ก็มีลูกตกเสียง โด เช่นเดียวกัน แต่มีการจัดเรียงโน้ตต่างกัน

สรุปผลการศึกษาเพลงนำขวัญ

1. เป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลัก 4 เสียงทำหน้าที่ในการดำเนินทำนองเพลง คือ มี, ฟา, ซอล, โด
2. มีวรรคเพลง ทั้งหมด 8 วรรคเพลง ลูกตกในแต่ละวรรค ส่วนมากมีลูกตกเหมือนกัน คือ เสียง โด สรุปได้ว่าเพลงนี้มีลูกตกซ้ำเสียงเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้เพลงมีทำนองค่อนข้างซ้ำไปซ้ำมา
3. มีรูปแบบจังหวะทั้งหมด 8 รูปแบบ

4. รูปแบบของทำนอง มีลักษณะที่ซ้ำกัน ทำให้ปรากฏกลุ่มของทำนองที่ซ้ำกันมาก หลายกลุ่ม และมีการซ้ำเสียงค่อนข้างมาก

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาดนตรี ในการประกอบพิธีเสนตัวของชาวไท บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรีในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาดนตรีในพิธีเสนตัวของ ชาวไทบ้านดอนมะเกลือ คณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อต้องการทราบถึงพิธีเสนตัว วัฒนธรรมทางดนตรีในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมา สถานที่ประกอบพิธีเสนตัว บุคคลที่เกี่ยวข้อง เครื่องเช่นสังเวย เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว การบันทึกโน้ตเพลง การถ่ายทอด การสืบทอด ศึกษาเพลงในพิธีเสนตัว ซึ่งในการดำเนินการวิจัยได้จำแนกข้อมูลเป็นส่วนต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัว ของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว คณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
3. เพื่อบันทึกและศึกษาแนวทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงในการประกอบพิธีเสนตัว คณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี ที่บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาดนตรีในพิธีเสนตัว ของชาวไทบ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้ เป็นการวิจัยทางมานุษยวิทยา โดยรวบรวมข้อมูลจากงานวิจัย ตำรา หนังสือทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารและวารสารต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนาม ด้วยการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเครื่องดนตรี พิธีกรรมการเสนตัว การเก็บข้อมูลด้วยวิธีสังเกต การสัมภาษณ์ การบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียงและกล้อง วีดิทัศน์ รวมถึงการบรรเลงจริงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องจากผู้ประกอบพิธี จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้รวบรวมไว้ทั้งหมดนำมาศึกษาและวิเคราะห์ เรียบเรียงในรูปแบบเชิงพรรณนาวิเคราะห์เป็น ความเรียง นำเสนอข้อมูลสรุป อภิปรายผล โดยใช้โน้ตไทยในเชิงการอธิบาย ได้ผลการศึกษาดังนี้

ความสำคัญของพิธีเสนตัว ปัจจัยและวัฒนธรรมทางดนตรี ที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัว ของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือ

1. วัฒนธรรมทางดนตรีในพิธีเสนตัว

1.1 ประวัติความเป็นมาของพิธีเสนตัว

พิธีเสนตัวของชาวโชนเป็นประเพณีที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวโชนมีความเชื่อ เรื่องขวัญ ว่าขวัญเป็นสิ่งสำคัญอยู่ที่ตัวคนทุกคนเสมือนดังเทวดาประจำตัวบางครั้งอาจหนีออกไปได้ จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยจำเป็นต้องประกอบพิธีเรียกขวัญกลับมา ถ้าขวัญกลับมาไม่ได้ก็หมายถึงว่าผู้ป่วยจะต้องเสียชีวิต พิธีเสนตัวจึงเป็นพิธีกรรมที่สำคัญมากของชาวโชน จำเป็นต้องทำพิธีเพื่อให้มีอายุมันขวัญยืน เป็นการต่ออายุ ต่อเงาหัวและเรียกขวัญกลับมาให้แก่ผู้ป่วย ซึ่งชาวโชนยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีเสนตัวของชาวโชน บ้านดอนมะเกลือ อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี ไม่ปรากฏระบุหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดขึ้นตั้งแต่เมื่อใด เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกมีเพียงการเล่าขานต่อ ๆ กันมาหลายช่วงอายุคน โดยพิธีดังกล่าวเกิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อของชาวโชน ในเรื่อง แถน,ผี,ขวัญ ว่าถ้าเมื่อใดร่างกายเจ็บป่วยทำการรักษาอย่างไรก็ไม่หายจะต้องมีการเสนตัว โดยมีหมอเสนเป็นผู้ทำพิธีให้ เปรียบเสมือนเป็นผู้ที่เป็นสื่อกลางการติดต่อระหว่างมนุษย์กับผีและแถน

1.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องในพิธีเสนตัว

พิธีเสนตัวของชาวโชน บ้านดอนมะเกลือ ในการประกอบพิธีเสนตัวจะต้องประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ดังนี้

ผู้เสนตัว หมายถึง ผู้ที่เป็นเจ้าของเสนตัว ซึ่งหมายถึงบุคคลที่ทำการเสนตัว โดยมีสาเหตุมาจากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เช่น เกิดการเจ็บป่วย เคราะห์ไม่ตี เสริมดวงชะตาหรือ เสริมความสิริมงคลให้กับตนเอง(ต้องมีอายุ 60 ปีขึ้นไป)

คนเฝ้าเสน หมายถึง ผู้ที่เป็นบุตร-หลาน-เขย-สะใภ้ ตลอดจนญาติผีตระกูลเดียวกันและเพื่อนบ้านที่มีความรักใคร่ ชอบพอกัน

คณะของผู้ประกอบพิธีเสนตัว ได้แก่ (หมอเสน,ผู้ช่วยหมอ,หมอสะและคนเป่าปี่ยาวและปี่สั้น)

หมอเสน หมายถึง ผู้ที่มีความรู้ความชำนาญและได้ผ่านการยกครู ในการเป็นหมอเสนเป็นผู้ดำเนินการทำพิธีเสนตัว ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นตัวแทนสื่อระหว่างคนกับผี จะทำหน้าที่ขับลำนำเป็นภาษาโชน และปิด-เปิด นิ้วของปี่ใหญ่ให้เป็นทำนองเพลง

หมอสะ หมายถึง ผู้ที่เก็บข้าวเสียงทายเมล็ดข้าวสารในพิธีเสนตัว โดยจะต้องมีความรู้ความชำนาญ ขั้นตอนของการเสียงทาย ในพิธีเสนตัว

คนเป่าปี่ยาว หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป่าลมเข้าไปท่อลมของปี่ยาวเพียงอย่างเดียวในการทำพิธีเสนตัว โดยจะต้องไม่ทำให้เสียงของปี่ขาดหายไปในขณะที่ดำเนินการทำพิธีเสนตัวของหมอเสน ดังนั้นผู้ที่เป่าปี่ยาวจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถระบายนลมได้

คนเป่าปี่สั้น หมายถึง ผู้ที่ทำหน้าที่เป่าปี่สั้นควบคู่ไปกับปี่ยาวในขณะที่ประกอบพิธีเสนตัว

1.3 การสืบทอดดนตรี

ดนตรีเป็นสิ่งที่ช่วยนำพาจิตใจของมนุษย์ให้มีความเบิกบาน สามารถจัดความเหงาให้หมดไปและทดแทนด้วยความสุข พร้อมกันนี้ดนตรียังคงแสดงความเป็นมิตรกับมนุษย์ในทุกสภาวะจิตใจ ในกาลเวลาที่ผ่านไป ดนตรียังบ่งบอกร่องรอยความเจริญแห่งอารยธรรมอันสูงค่าที่ต้องสั่งสมมาช้านาน ในแต่ละภูมิภาคดนตรีก็จะมี ความแตกต่างกันออกไป ด้วยความเชื่อที่และศรัทธาที่แตกต่างกัน มนุษย์จึงมีความเกี่ยวข้องกับดนตรีในด้านต่าง ๆ

1.3.1 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับดนตรีในพิธีเสนตัว

ความเชื่อ คือ การยึดถือว่าเป็นความจริง ถูกต้อง ซึ่งความเชื่ออาจสืบต่อกันมาช้านาน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่มนุษย์มาตั้งแต่โบราณ และสมัยนั้นยังไม่มีความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ จึงยังไม่มี การพิสูจน์ความจริง

ความเชื่อ ส่งอิทธิพลสู่สังคมของชาวไทเช่นเดียวกับหลายพื้นที่ ชาวไทมีระเบียบปฏิบัติที่เคร่งครัด จึงเปรียบเสมือนกำแพงสูงใหญ่แข็งแรง ที่หล่อหลอมคนทุกชนชั้นเข้าด้วยกัน ชาวไทมีความเชื่อในเรื่องของ แถน ผีและขวัญมาช้านาน โดยเฉพาะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วอย่างยิ่ง เพราะเชื่อว่าคนที่ล่วงลับไปแล้วยังคงส่งผลต่อการดำรงชีวิตของลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่และต้องทำมาหากิน ชาวไททุกหลังคาเรือนจึงต้องมีหิ้งผีบรรพบุรุษไว้สำหรับกราบไหว้ และขอให้คุ้มครองลูกหลาน ญาติมิตรให้มีความอยู่เย็นเป็นสุขเสมอกัน ด้วยเหตุนี้เมื่อถึงเดือนที่สามารถประกอบพิธีมงคลได้ ชาวไทก็จะจัดพิธีต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเป็นการแสดงความเคารพต่อบรรพบุรุษ เช่น พิธีเสนเรือนที่หมายถึงการทำบุญประจำปีให้กับผีบรรพบุรุษ เป็นการตอบแทนที่ผีบรรพบุรุษได้ดูแลลูกหลานให้อยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา หรือในกรณีพิธีการเสนตัว เพื่อเรียกขวัญที่หนีออกจากร่างให้กลับมาเข้าร่างดังเดิม ก็ล้วนแต่เป็นพิธีกรรมที่สอดคล้องอยู่กับความเชื่อ

พิธีเสนตัวเป็นพิธีกรรมที่สืบเนื่องมาอย่างช้านาน การประกอบพิธีเสนตัวเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชาวไทคิดว่า สามารถเรียกขวัญให้กลับมาเข้าร่างกายของผู้ป่วยได้ เป็นการแสดงความอ่อนน้อมนับถือต่อแถนและผีบรรพบุรุษ การใช้เครื่องดนตรีควบคู่กับการขับลำนำของหมอเสน ด้วยเสียงของปี่ยาว-ปี่สั้นเพื่อบำรุงบำเรอ นั้น จึงมีความสำคัญมากและเชื่อ

กันว่า แณและผีบรรพบุรุษได้รับรู้โดยสมบูรณ์แล้ว ก็จะช่วยคุ้มครองปกป้องรักษาชาวไทให้อยู่อย่างผาสุกสืบไป

1.3.2 วิธีการศึกษาและการถ่ายทอดการเล่นดนตรี

การศึกษาและการถ่ายทอดการเล่นดนตรีประกอบพิธีเสนตัวนั้น ไม่มีแบบแผนชัดเจน เนื่องจาก คนที่เป่าปี่ยาว-ปี่สั้นในพิธีเสนตัว ก็อาศัยการฟังหรือครูพักลักจำเป็นส่วนใหญ่ไม่มีการบันทึกโน้ตเป็นลายลักษณ์อักษร หรือบางครั้งก็เป็นการบอกทำนองต่อ ๆ กันมาด้วยปากหรือ “มุขปาฐะ” จึงทำให้มีความคลาดเคลื่อนและสูญหาย ส่วนกระบวนการ สืบทอดของหมอลำเสน มี 2 ลักษณะ คือ สืบทอดจากบรรพบุรุษของตนเองที่เป็นหมอลำเสน กับการสืบทอดจากคนนอกตระกูล แต่มีความสนใจจึงมาฝากตัวเป็นศิษย์กับหมอลำเสนแต่จะต้องทำพิธียกครูเสียก่อน

หมอลำเสน การถ่ายทอดในการเป็นหมอลำเสน เพื่อจะไปเป็นผู้ประกอบพิธีให้เจ้าเสื่อได้จะต้องผ่านการยกครูมอบตัวเป็นศิษย์กับหมอลำเสนเสียก่อน การยกครูมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ยกครูใน หมายถึง จะต้องทำพิธียกครูฝากตัวเป็นศิษย์รับมอบการทำพิธีเสนจากหมอลำเสนที่ยังมีชีวิตอยู่และผู้ที่ทำพิธีนั้นจะต้องเป็นหมอลำ (หมอลำ คือ ผู้ที่ทำพิธีเสนขณะที่ยังเป็นมนุษย์เมื่อตายไปจะเรียกผีมด)

2) ยกครูนอก หมายถึง ผู้ที่จะเป็นหมอลำเสนจะต้องทำพิธียกครูฝากตัวเป็นศิษย์กับผีมด

หมอลำสะ การฝึกหัด และกระบวนการถ่ายทอดจะต้องรำเรียน จดจำ สังเกต และเข้าใจในขั้นตอนของพิธีเสนตัวเป็นอย่างดี จากผู้ที่เป็นหมอลำเสนและหมอลำสะ

คนเป่าปี่ยาว การฝึกหัดมี 2 ลักษณะ คือ ครูพักลักจำและไปรำเรียนโดยตรงจากผู้เป่าปี่ใหญ่

คนเป่าปี่สั้น การฝึกหัดมี 2 ลักษณะ คือ ครูพักลักจำและไปรำเรียนโดยตรงจากผู้เป่าปี่สั้น

1.4 เพลงที่ใช้ประกอบ

บทเพลงที่ใช้ในพิธีเสนตัวของคณะหมอลำเสน นายจัน หยอดทองดี เท้าที่ปรากฏมี 3 เพลง มีความหมายและความสำคัญและลำดับของบทเพลง ดังนี้

1.4.1 เพลงเดี่ยวทาง (เพลงไหว้ครู)

เป็นเพลงลำดับที่หนึ่ง ที่ใช้ในพิธีเสนตัวและมีความหมายว่าเป็นการบูชาครูและเชิญครู (ผีมด ผีมนต์) ให้มาร่วมในพิธีเสนตัวครั้งนี้ เป็นการช่วยปิดเป่าภัยหรืออันตรายใดที่จะเกิดกับเจ้าเสื่อให้หายไป จากนั้นหมอลำเสนก็จะขับลำนำพรรณนาถึงเมืองฟ้า เมืองสวรรค์อันเป็นที่สถิตของเหล่าหมู่เทวดาทั้งมวล เพื่อให้เหล่าเทวดาในแต่ละชั้นฟ้าได้รับทราบและเป็นการเล่าถึงการกำเนิดของ

มนุษย์เป็นภาษาโชนง โดยมีแถนเป็นผู่ดูแลและดลบันดาลในลิ่งต่าง ๆ ให้ล่ำสำเร็จลู่วง และกล่าวสรรเสริญครูบาอาจารย์ ดั่งนี้ไปเรื่อย ๆ

1.4.2 เพลงหาขวัญ

เป็นเพลงลำดับที่สอง ที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงเดี่ยวทาง ให้แถน(เทวดา) หรือครู(ผีมด ผีมนต์)ช่วยตามหาขวัญของเจ้าลื้อซึ่งจะกล่าวเป็นภาษาโชนงล่ำลอง ไปพร้อมกับทำนองของปี มีเนื้อความในการตามหาขวัญในที่ต่าง ๆ เช่น ในบ้านในเรือน วดวอาาราม ป่าเขาลำนำไพร และอีกหลายสถานที่ให้พบและนำขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าลื้อ อีกทั้งเป็นเพลงที่หมอลำใช้ล่ำรับถามทางแก่ผีมดผีมนต์ ให้ช่วยบอกทางในการตามหาขวัญของเจ้าลื้อให้พบโดยเร็ว ขึ้นตอนนี้อาจจะต้องใช้ระยะเวลาานพอสมควร ซึ่งถ้าตามขวัญกลับมาเข้าร่างไม่ได้ผู่ป่วยก็อาจจะเสียชีวิตลงในที่สุด

1.4.3 เพลงนำขวัญ

เป็นเพลงลำดับที่สาม ที่ใช้บรรเลงต่อจากเพลงหาขวัญ เมื่อเจอขวัญแล้วหมอลำก็จะทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าลื้อ และหมอลำก็จะทำการเสีงทายนั้บเมล็ดข้าวให้ได้จำนวนเป็นมงคล ถ้าเจ้าลื้อเป็นผู้ชายต้องนั้บให้ได้จำนวนคู่ 3 ครั้งติดต่อกัน ถ้าเจ้าลื้อเป็นผู้หญิงต้องนั้บให้ได้จำนวนคู่ 4 ครั้งติดต่อกัน เมื่อได้ตามที่ต้องการ ก็จะบรรเลงเพลงนี้พร้อมหมอลำขับล่ำนำ อวยพรเพื่อนำขวัญกลับเข้าสู่ร่างกายของเจ้าลื้อดั่งเดิม

1.5 เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว

จากการลงเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ บ้านดอนมะเกลือ ในการประกอบพิธีเสนตัวของคณะหมอลำ นายจัน หยอดทองดี พบว่า เครื่องดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัว มี 1 ชนิด เรียกว่า ปีไม้แมน มี 2 ขนาด ดั่งนี้

1.5.1 ลักษณะของเครื่องดนตรี

1) ปียาว มีความยาวโดยประมาณ 98.50 ซม. เป็นเครื่องดนตรีที่ผลิตจากภูมิปัญญาของชาวโชนง และสืบทอดมาอย่างยาวนานไม่สามารถระบุระยะเวลาได้ ทำมาจากไม้เฮียะซึ่งเป็นไม้ที่ใช้ทำแคนของชาวอีสาน(ลักษณะคล้ายกับไม้้อ) เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่น ที่มีข้อห่างแล้วทะลุปล้องให้ตลอด หัว - ท้าย การคัดเลือกไม้ที่นำมาทำตัวปียาว จะต้องคัดเลือกไม้เฮียะ(ลักษณะคล้ายไม้้อ)ที่มีลักษณะตรง ลำปล้องจะต้องมีขนาดใหญ่ และบางพอประมาณ โดยมีความกว้างของท่อปีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 1.80 ซม. และยาว 98.50 ซม.(ท่อลม) ทั้งนี้ต้องการให้เกิดเสียงดังก้องกังวาน โดยจะต้องเจาะรูที่ท่อลมของตัวปีให้ได้ขนาด และสัดส่วน ตามความต้องการ เอาไว้สำหรับให้นิ้วมือปิด-เปิด เรียกว่า รูปิด-เปิดนิ้ว เพื่อบังคับระดับเสียงของปียาว

2) ปีสั้น มีความยาวโดยประมาณ 60 ซม. เป็นเครื่องดนตรีที่ผลิตจากภูมิปัญญาของชาวไซ่ง และสืบทอดมาอย่างยาวนานไม่สามารถระบุระยะเวลาได้ ทำมาจากไม้เหียะซึ่งเป็นไม้ที่ใช้ทำแคนของชาวอีสาน(ลักษณะคล้ายกับไม้ซ้อ) เป็นวัสดุที่หาง่ายในท้องถิ่นที่มีข้อหางแล้วทะลุปล้องให้ตลอด หัว - ท้าย การคัดเลือกไม้ที่นำมาทำตัวเปี๊ยะ จะต้องคัดเลือกไม้เหียะ (ลักษณะคล้ายไม้ซ้อ) ที่มีลักษณะตรง ถ้าปล้องจะต้องมีขนาดใหญ่ และบางพอประมาณ โดยมีความกว้างของท่อปีเส้นผ่าศูนย์กลาง ประมาณ 1.60 ซม. และยาว 60 ซม.(ทอลม) ทั้งนี้ต้องการให้เกิดเสียงดังก้องกังวาน โดยจะต้องเจาะรูที่ทอลมของตัวปีให้ได้ขนาด และสัดส่วนตามความต้องการ เอาไว้สำหรับให้นิ้วมือปิด-เปิด เรียกว่า รูปิด-เปิดนิ้ว เพื่อบังคับระดับเสียงของปีสั้น

1.5.2 วิธีการบรรเลง

1. วิธีเป่าปี

1) การเป่าเปี๊ยะยาว ต้องใช้ผู้บรรเลง 2 คน เนื่องจากปีมีความยาวมาก โดยวางพาดไปทางด้านหน้าของผู้ประกอบพิธี จะเป็นไหล่ด้านซ้ายหรือด้านขวาก็ได้ตามความถนัดโดยคนที่ 1 จะเป็นผู้เป่าลมเข้าไปในทอลมทางด้านข้างของตัวปี เรียกว่า "คนเป่าเปี๊ยะยาว" และคนที่ 2 จะทำหน้าที่ ปิด-เปิด รูนิ้วของเปี๊ยะยาวเพื่อให้เกิดทำนองเพลง คือ "หมอลำ"

2) การเป่าปีสั้น การเป่าปีสั้นสามารถเป่าได้ 2 วิธี

(1) เป่าลมเข้าไปในทอลมทางด้านข้างของตัวปีเหมือนกับการเป่าเปี๊ยะยาว

(2) เป่าตรง โดยอมด้านบนของตัวปีให้ถึงลิ้นของปี เหมือนกับการเป่าขลุ่ยไทย

2. วิธีใช้ลม

1) การเป่าเปี๊ยะยาว ผู้เป่าต้องอมลิ้นปีเข้าไปในกระพุ้งแก้ม แล้วเป่าลมดันเข้า-ดูดออกเช่นเดียวกับวิธีการระบายลม เพราะต้องการเสียงที่ยาวสม่ำเสมอ ให้จังหวะการหายใจเข้าออกสัมพันธ์กับการเป่า อย่างลื่นไหล

2) การเป่าปีสั้น เป่าลมดันเข้าไปในทอลมให้เสียงมีความเรียบสม่ำเสมอ ทั้งการเป่าด้านตรง และการเป่าด้านข้าง

3. ลักษณะวิธีการบรรเลง

1) ลักษณะวิธีการบรรเลงของเปี๊ยะยาวแตกต่างจากปีสั้น เพราะต้องมีผู้บรรเลง 2 คน โดยมีคนเป่า 1 คนและคน ปิด-เปิด รูนิ้วปีอีก 1 คน และจะเป่าควบคู่กับปีสั้นพร้อมกับการขับลำนำของหมอลำ

2) ลักษณะวิธีการบรรเลงของปี่ลั่น จะเป่าประสานเสียงกับปี่ยาว และ คลอเสียงขับลำนำของหมอลำ

4. ท่าทางในการบรรเลง

1) ท่าทางในการบรรเลงปี่ยาว สามารถที่จะนั่งได้อย่างอิสระ โดยจะนั่งบนเก้าอี้เล็ก ๆ ทางด้านหลังติดกับตัวหมอลำ เพื่อความสะดวกในการวางปี่ยาวพาดไว้บนไหล่ของหมอลำ และจะต้องหันด้านข้างของลำตัวเข้าหาแผ่นหลังของหมอลำ เพื่อความสะดวกในการเป่า สามารถนั่งชันเข่าหรือเหยียดขาได้ตามสบายเพราะต้องใช้ระยะเวลาในการเป่านาน

2) ท่าทางในการบรรเลงปี่ลั่น สามารถที่จะนั่งได้อย่างอิสระ เช่นเดียวกัน แต่จะไม่นั่งบนเก้าอี้แต่เหมือนการเป่าปี่ยาว แต่จะนั่งกับพื้นในท่าขัดสมาธิ และหันหน้าเข้าหาหมอลำและคนเป่าปี่ยาว

1.6 สถานที่สำหรับประกอบพิธีเสนตัว

การประกอบพิธีเสนตัวของชาวโซ่งจะต้องทำที่บ้านของเจ้าเสื่อเป็นหลัก เพราะว่ามีความผูกพันกับสถานที่มาตั้งแต่ดั้งเดิม ชาวโซ่งจึงมีความเชื่อว่ามีจิตวิญญาณหรือขวัญหนีหายออกจากร่างกาย ครั้นเมื่อถึงเวลาต้องเรียกขวัญกลับคืนมา จึงควรใช้สถานที่เดิมที่เจ้าเสื่อมีความผูกพันมาโดยตลอด และจะต้องประกอบพิธีเรียกขวัญกลับคืนมา ในกะล้อห้องหรือห้องผีบรรพบุรุษของตระกูลตนเองเป็นสำคัญ ส่วนใหญ่แล้วชาวโซ่งโดยส่วนมากมักจะประกอบพิธีต่าง ๆ ที่บ้านของญาติพี่น้องเดียวกันหรือบ้านตนเอง เนื่องจากชาวโซ่งจะมีความรักบ้านเรือนและที่ที่ตนเองเกิดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแต่ละครอบครัวก็มีห้องสำคัญห้องหนึ่ง เรียกว่า กะล้อห้อง เป็นห้องสำหรับผีบรรพบุรุษ ผู้ที่จะเข้าไปได้ จะต้องเป็นญาติหรือนับถือผีตระกูลเดียวกันเท่านั้น

2. ขั้นตอนการประกอบพิธีเสนตัว

2.1 นำแพเคราะห์ที่ภายในใส่ของส่วนตัวของผู้เสนมาแล้ว หมอลำก็จะเริ่มทำพิธีบูชาครู กล่าวคำบูชาครูเสร็จแล้วจึงจะเริ่มพิธีสวดอ้อนวอนต่อแถนหรือเทวดาด้วยภาษาโซ่ง

2.2 เรียก"ปานหย่อง"นำเครื่องใช้ส่วนตัวของผู้เสนมา นำไม้ขอบกระดิ่งยาว 1 อัน เหลาขนาดเท่าตะเกียบ สำหรับวงกลมล้อมรอบผู้เสนตัว จากนั้นหมอลำจะเริ่มทำพิธี สวดอ้อนวอนต่อแถนหรือเทวดาด้วยภาษาโซ่งอย่างเดิม โดยจะกล่าวถึงเจ้าเสื่อเจ้าเสนอาจจะทำการไม่ถูกต้องเป็นเหตุให้เจ็บป่วยจึงต้องทำพิธีเพื่อขอขมา

2.3 เรียก"ปานเบ้า"นำเบ้าดินเผา 2 เบ้า หุ่นแม่นางปั้นด้วยดิน 1 ตัว หุ่นเจ้าของเสนปั้นด้วยดิน 1 ตัว หุ่นรูปร่างเรือปั้นจากดิน 1 อัน ไก่ต้ม 1 ตัว หมูต้ม 1 ชิ้น นำทั้งหมดใส่ลงใน"ตบฮ้อน" ซึ่งเป็นภาชนะสานตาโป่งลายชะลอม รูปร่างคล้ายโตกของทางภาคเหนือ จากนั้นหมอลำจะเริ่มทำพิธีเพื่อเลี้ยงตั้งเบ้า

2.4 เรียก"งายมด"หมอเสนจะทำพิธีแล้วทำนายบอกกล่าวถึงเจ้าของเสื้อที่เจ็บป่วยไม่สบายอยู่นั้นว่าสุขภาพ อากาศจะดีขึ้นหรือไม่ ถ้าไม่ดีก็จะให้หมอเสนทำพิธีช่วยให้ดีขึ้น เมื่อเสร็จพิธีหมอเสนก็จะกินข้าวก่อน จากนั้นก็จะเริ่มพิธี

1) พิธีแก้เคราะห์ ในขั้นนี้หมอเสนจะทำพิธีเสี่ยงทาย นับจำนวนเม็ดข้าวสารให้ได้จำนวนคู่จึงจะเป็นคำทำนายที่ดี ถ้าได้จำนวนคี่จะทำนายที่ไม่ดี ฉะนั้นต้อง แก้เคราะห์ให้ดีขึ้นโดยการนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มาทำพิธีแก้เคราะห์ เช่น ผม เศษเล็บ ของคนที่มาแก้เคราะห์นั้นแล้วทำพิธีต่อไป โดยที่ขั้นนี้จะมีการบรลงปียาว-ปีสั้น เพลงเดียวทาง ซึ่งเป็น เพลงที่ 1 ประกอบการขับลำนำของหมอเสนเพื่อบูชาครู หมอเสนจะเสี่ยงทายถามถาม ว่าขวัญของผู้ป่วยนี้ไปตกอยู่ที่ใดในห้วย หนอง คลอง บึง ป่าเขาลำเนาไพร ยังไงก็ขอให้ผีปล่อยตัวกลับมาซึ่งหมอสะจะเป็นผู้เสี่ยงทายเก็บเมล็ดข้าว หากตั้งไว้เป็นคู่ต้องนับได้คู่ ถ้าไม่ได้ตั้งนี้แสดงว่าผีไม่ยอมคืน

2) วิธีการต่ออายุ เรียกว่า "ต่อไม้วา" โดยตัดไม้ไผ่สดจากต้นยาว 1 วา ให้ผู้ต้องการต่ออายุกางแขนยาว 1 วา แล้วตัดไม้ไผ่ตามความยาวของแขนนั้น หมอเสนจะทำพิธีเสี่ยงทาย หากนำไม้ไผ่มาทาบแขนอีกครั้งมีความยาวเพิ่มขึ้นแสดงว่าจะมีอายุยืน เมื่อเก็บข้าวสารได้จำนวนคู่ 3 ครั้งจะเป็นมงคล

3) วิธีการต่อเงาหัว ให้ผู้ที่มีเคราะห์สุมหมวกที่พันรอบด้วยไหม สีแดงที่วงล้อมทับด้วยสายสิญจน์อีกชั้นหนึ่ง เข้าไปนั่งอยู่ใต้ผ้าที่ซึ่งตั้งไว้เพื่อบังเงาหัว จากนั้นหมอเสนจะใช้ใบพลูจุ่มน้ำมันงาประพรมลงบนหมวก 3 ครั้ง หมอเสนจะท่องมนต์ไปเรื่อย ๆ เพื่อเป็นการต่อเงาหัวให้แก่ผู้มีเคราะห์นั้น

2.5 เป็นพิธีเสี่ยงทายนับจำนวนเม็ดข้าวสาร ถามผีเรือน พ่อ แม่ ยา ตา ยาย ว่าเหล่าบรรพบุรุษน่าจะพอใจยินดีรับเครื่องเช่นสิ่งของที่ลูกหลานจัดหามาให้หรือไม่ ถ้านับจำนวนเม็ดข้าวสารได้จำนวนเม็ดคู่ แสดงว่าผีเรือนยินดีและพอใจที่จะรับเครื่องเช่นนั้น คำตอบเป็นที่ยอมรับและผู้ทำการเสี่ยงทายพอใจในคำตอบ เป็นอันจบพิธีในขั้นตอนนี้

2.6 เป็นพิธีเสี่ยงทายนับจำนวนเม็ดข้าวสารว่าจะตั้งบ้านดินเผาตรงไหนดี ตั้งไว้ตรงหน้าต่าดีใหม่ ก็จะทำให้การนับเม็ดข้าวสาร ถ้าได้จำนวนเม็ดคู่ก็แปลว่าดี เป็นการยอมรับให้ตั้งไว้ที่เสี่ยงทายได้ ถ้าได้จำนวนคี่ก็แปลว่าไม่ดี เป็นคำตอบที่ไม่น่าพอใจและยอมรับไม่ได้ การเสี่ยงทายที่เรียกว่า "เสี่ยงตั้งบ้าน" จะทำโดยการนับข้าวสารเพียงครั้งเดียวเท่านั้น

1) เป็นพิธีหาขวัญเพื่อไปให้ถึงเมืองแกนเช่า(เมืองที่เป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษของชาวไทในประเทศเวียดนาม)ซึ่งชาวไทสมมุติให้เป็นเมืองฟ้าเมืองสวรรค์ หมอเสนจะเริ่มทำพิธีพูดตามหาขวัญ เช่น ขวัญไปตกอยู่ที่ใด พ่อ-แม่ จะมารับเอาขวัญไปอยู่ด้วยไหม แล้วถ้าส่งขวัญคืนมาจะ

อยู่กับเนื้อกับตัวเหมือนเดิมหรือไม่ ในช่วงนี้จะมีการบรรเลง ปี่ยาว-ปี่สั้น เพลงหาขวัญ เป็นเพลงลำดับที่ 2 แล้วจะทำพิธีส่งแปเคราะห์ไปเมืองแกนเซอ(เมืองแกน)

2) เป็นพิธีเสี่ยงทายถามขวัญที่กลับมาอยู่กับเจ้าตัวแล้วว่า มีสภาพดีปกติ สมบูรณ์ทุกประการหรือไม่ ในช่วงนี้จะมีการบรรเลง ปี่ยาว-ปี่สั้น เพลงนำขวัญ เป็นเพลง ลำดับที่ 3 โดยหมอเสนาจะทำพิธีเสี่ยงทายด้วยการนับเม็ดข้าวให้ได้จำนวนคู่ เมื่อได้จำนวนคู่ ก็เป็นการยืนยันยอมรับคำตอบเป็นจริงตามที่ถามหรือเสี่ยงทาย จากนั้นหมอเสนาก็จะกล่าวอวยพรให้กับเจ้าเสือเป็นภาษาไซ่ง และจะบอกญาติของเจ้าเสือว่าการพิธีในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์โดยไม่มีอุปสรรค ขอให้เจ้าเสืออายุมันขวัญยืน เป็นอันจบพิธีกรรม

3. บันทึกลงและศึกษาแนวทำนองดนตรี

สรุปการศึกษาบทเพลงที่ใช้ในพิธีเสนาตัว

1. บันไดเสียงที่ปรากฏในบทเพลงที่ใช้ในพิธีเสนาตัว ไม่สามารถจัดเข้าอยู่ในบันไดเสียงใดได้ เนื่องจากเป็นดนตรีชาติพันธุ์เฉพาะของกลุ่มชาวไซ่ง แต่จัดเป็นเพลงที่ใช้กลุ่มเสียงหลักในการดำเนินทำนองของเพลงเท่านั้น ปรากฏผลดังนี้

- 1) เพลงเดี่ยวทาง ใช้กลุ่มเสียง 3 เสียง ประกอบด้วยโน้ต ฟา ซอล ที
- 2) เพลงหาขวัญ ใช้กลุ่มเสียง 5 เสียง ประกอบด้วยโน้ต ฟา ซอล ลา
- 3) เพลงนำขวัญ ใช้กลุ่มเสียง 4 เสียง ประกอบด้วยโน้ต มี ฟา ซอล

โด เร

โด

2. วรรคเพลงและลูกตกที่พบในแต่ละบทเพลง ส่วนใหญ่ลูกตกของวรรคเพลงจะเป็นเสียงที่ซ้ำ ๆ กัน มากที่สุด ไม่ปรากฏลูกตกหลาย ๆ เสียงในเพลงเดียวกัน

3. รูปแบบของจังหวะ ของทั้ง 3 เพลง ถึงจะเป็นเพลงที่มีเนื้อความสั้น ๆ แต่มีความหลากหลายในเรื่องของรูปแบบของจังหวะ มีทั้งแบบที่มีความกระชับ แบบที่มีการทอดเสียงและไปรยเสียงในบางวรรค และในบางวรรคก็มีการลากเสียงยาวของโน้ต และส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบที่ใช้หากการจัดเรียงของตัวโน้ตในแต่ละวรรคเพลง ที่มีความแตกต่างกันออกไป

4. รูปแบบของทำนอง เพลงทั้ง 3 เพลงนี้ มีลักษณะของทำนองที่บรรเลงซ้ำกัน ไปมาค่อนข้างมาก จึงเป็นสิ่งที่แสดงความเป็นตัวตนของชาวไซ่งอย่างแท้จริง เนื่องจากการเป่าปี่ยาว และ ปี่สั้นนั้น จะต้องเป่าพร้อมกับการขับลำนำของหมอเสนให้สัมพันธ์กับเสียงร้องของหมอเสน

อภิปรายผล

การศึกษาดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวโชน บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุรินทร์ในครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาตามแบบวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อเก็บข้อมูลในด้านต่าง ๆ ทั้ง การศึกษาเอกสาร ตำรา การเก็บข้อมูลจากภาคสนามเพื่อศึกษาขั้นตอน และรูปแบบของพิธีกรรมจริง ตลอดจนการสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนจนครบถ้วน พร้อมทั้งได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ให้เห็นในบทที่ 4 ชัดเจนแล้ว ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแง่มุมต่าง ๆ เป็นการเพิ่มเติมจากนี้ ผู้วิจัยจะขออภิปรายเพิ่มเติม ดังนี้

1. พิธีเสนตัวของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือเป็นพิธีเก่าแก่และทรงคุณค่า ที่ชาวโชนได้ยึดถือปฏิบัติและสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ถึงแม้พิธีกรรมจะมีขั้นตอนในการปฏิบัติยุ่งยาก ซับซ้อน แต่ก็ยังเป็นพิธีกรรมที่มีความเคร่งครัดเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของเครื่องเซ่นสังเวย ขั้นตอนการประกอบพิธีของหมอลิ้น วันเวลาที่จะทำการเสนตัว จึงถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวโชนที่มีความเหนียวแน่นเป็นอย่างยิ่ง มีคุณค่าในด้านจิตใจที่หล่อหลอมสังคมของชาวโชนให้มีจุดมุ่งหมายไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ ทิพย์สุดา ญาณโกมุท (2547: 169) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไทยทรงดำ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี" โดยได้อภิปรายผลสรุปว่า พิธีเสนตัวเป็นพิธีเก่าแก่ของชาวไทยทรงดำ ที่มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคนและได้ปฏิบัติสืบทอดกันมา เป็นพิธีกรรมที่ยังคงเคร่งครัดต่ตัวพิธีกรรมเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งเสน(เครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรม) ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม วันเวลาที่จะทำพิธีเสนตัว ซึ่งรูปแบบและขั้นตอนการประกอบพิธีของชาวไทยทรงดำที่ อ. เขาย้อย จ.เพชรบุรี มีความคล้ายคลึงกับพิธีเสนตัวของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือเป็นอย่างมากจะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ของพิธีกรรม จึงจัดว่าพิธีเสนตัวเป็นพิธีกรรมที่มีคุณค่าของสังคมชาวโชน ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการรังสรรค์มรดกชิ้นเอกแก่แผ่นดิน ทั้งยังเป็นอุปายในการสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยทางอ้อม ถึงแม้จะมีความเจ็บป่วยทางร่างกาย แต่ถ้าหากมีกำลังใจที่ดีก็จะสามารถต่อสู้กับโรคร้ายและอาการที่เป็นอยู่ให้หายขาดได้ เป็นการสร้างศรัทธาความเชื่อให้กับกลุ่มชนของชาวโชน เพื่อความเหนียวแน่นและเป็นการสร้างความสามัคคีของคนทุกวัยในหมู่บ้าน พิธีเสนตัวจึงมีคุณค่าเปรียบเหมือนกับวิถีการดำรงอยู่ของชาวโชน ส่งผลต่อจิตใจในด้านความเชื่อ ความศรัทธา ต่อสิ่งที่นับถือ

พิธีเสนตัวส่งผลด้านจิตใจของชาวโชนบ้านดอนมะเกลือทุกคน คุณค่าของพิธีเสนตัวก็คือเป็นการสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง ถึงแม้รูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมจะต้องใช้เวลาต่อเนื่องยาวนาน ก็เหมือนกับเป็นการพิสูจน์ความอดทน จิตใจที่เข้มแข็งร่วมมือกันกระทำประโยชน์เพื่อคนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันเกิดความสามัคคีปรองดอง และคงไว้ซึ่งประเพณีวัฒนธรรมที่ยั่งยืนสืบทอดไปภายหน้า

2. เครื่องดนตรีที่มีบทบาทสำคัญในพิธีเสนตัวของชาวไทบ้านดอนมะเกลือ เรียกว่า ปี่ยาว และปี่สั้น โดยมีรูปแบบในการบรรเลงบทเพลงเฉพาะการประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ไม่ใช้ในงานรื่นเริง อาจเป็นเพราะว่าปี่ยาวมีขนาดยาวมากเกินไป ไม่สะดวกในการพกพาหรือใช้ความคล่องตัวในการเล่น และวิธีในการบรรเลงที่ต้องใช้ผู้บรรเลง 2 คนด้วยกัน จากการศึกษาจากงานวิจัยของ ทิพย์สุดา ญาณโกมุท (2547: 169) เรื่อง ดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไทยทรงดำ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี พบว่า เครื่องดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไทยทรงดำ อ.เขาย้อย จ.เพชรบุรี ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ ประกอบด้วยปี่ 2 ขนาด ได้แก่ ปี่เล็กและปี่ใหญ่ ซึ่งใช้ประกอบการขับของหมอลำในพิธีเสนตัว มีวิธีการเป่าและการบรรเลงเหมือนกัน อาจจะแตกต่างกันบ้างในเรื่องของชื่อเรียกของปี่ เพราะอาจจะสามารถเรียกได้ตามรูปร่างและลักษณะเด่นของเครื่องดนตรีตามความคุ้นเคยของท้องถิ่นนั้น ๆ ปัจจัยหลักที่เป็นตัวกำหนดให้เกิดความแตกต่างกัน ก็คือ ลักษณะทางสังคม ชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม ประเพณีและวัฒนธรรมของในแต่ละพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ ความศรัทธา ของกลุ่มชนชาวไทให้มีแนวปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน เกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและคงไว้ซึ่งพิธีกรรมที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มชนชาวไทในแต่ละท้องถิ่น

3. บทเพลงเหมาะสำหรับการประกอบพิธีกรรม เพราะท่วงทำนองของบทเพลงเป็นทำนองสั้น ๆ บรรเลงกลับไปกลับมา มีความเรียบง่ายและมีโทนเสียงค่อนข้างต่ำ จึงไม่เหมาะกับงานที่สนุกสนานรื่นเริงหรือมีการเลี้ยงฉลอง เมื่อศึกษาถึงรายละเอียดทำให้ทราบว่า ชาวไท ได้รักษาคงไว้ซึ่งรูปลักษณ์ของปี่ บทเพลง และวิธีการบรรเลงมาช้านาน โดยที่รูปแบบและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมมิได้ผิดเพี้ยนไป แม้ว่าจะผ่านการล่วงเลยของกาลเวลาอย่างยาวนานแล้วก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ส่งผลเห็นว่าชาวไท มีการยึดถือบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่นตลอดหลายชั่วอายุคนที่ผ่านมา

4. การเรียนและการถ่ายทอดดนตรีจะทำได้ยาก เพราะเป็นการถ่ายทอดด้วยปากเปล่าและการจดจำโดยไม่มีโน้ตเพลง ด้วยเหตุนี้ดนตรีที่ใช้ในพิธีเสนตัวจึงปรากฏอยู่กับเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้น จึงมีความเสี่ยงที่จะถดถอยและสูญหายไปกับกาลเวลาและตัวนักดนตรีอาวุโส

5. คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยหันมาสนใจในพิธีเสนตัวมากเท่าที่ควร เพราะเป็นพิธีที่ยุ่งยาก ซับซ้อน และต้องใช้เวลาในการประกอบพิธีกรรมนานทั้งวันทั้งคืน จึงเกิดความเบื่อหน่าย ฉะนั้นจะต้องทำความเข้าใจในพิธีกรรมอย่างละเอียด จึงจะสามารถสืบทอดจากคนรุ่นเก่าต่อไปได้อย่างถูกต้องครบถ้วน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการศึกษาดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไซ่ง บ้านดอนมะเกลือ ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ในครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยพบแนวทางในการต่อยอดเพื่อทำการศึกษาค้นคว้าในเบื้องหน้าต่อไป

1. งานวิจัยดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรมการเล่นตัว หน่วยงานราชการสามารถเก็บรวบรวมจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาชุมชนชาติพันธุ์ชาวไซ่งในประเทศไทย
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบ ดนตรีที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมการเล่นตัวของชาวไซ่งในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศไทย
3. เสนอให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านวัฒนธรรมของภาครัฐ ตระหนักและเห็นความสำคัญในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไซ่ง พร้อมทั้งจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการศึกษา โดยยึดหมู่บ้านของชาวไซ่งเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านดนตรีและพิธีกรรม
4. จัดนิทรรศการเผยแพร่ผลงานวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ดนตรีและพิธีกรรมการเล่นตัวของชาวไซ่ง จัดกิจกรรมเพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของชาติพันธุ์ชาวไซ่งในประเทศไทย โดยศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นในมหาวิทยาลัย สถาบัน และหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิ่งแก้ว อัดถากร. (2519) **ลักษณะพิธีกรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมธิราช.
- กะเหล็บโซ่ง. (2542,มิถุนายน). **วารสารศิลปวัฒนธรรม**. 20(8) : 36 – 37.
- แค เกื้อคนรัก. (2551, 7 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ประยงค์ รื่นณรงค์ ที่บ้านดอนมะเกลือ
งามพิศ สัตย์สงวน. (2545). **สถาบันครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ในกรุงเทพมหานคร**.
“กรณีศึกษาครอบครัวไทยโซ่ง”. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุม มูลละออง. (2551, 8 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ประยงค์ รื่นณรงค์ ที่บ้านสระยายโสม
ฉลาดชาย ระมิตานนท์. (2527). ใฝ่เจ้านาย. กรุงเทพฯ : พายัพออฟเซทพริ้น.
- ชำนาญ รอดเหตุภัย. (2525). **ประเพณีทำขวัญและมงคลพจน์ในการแต่งงาน**. วิทยาลัยครู
นครปฐม. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- ถวิล เกษรราช. (2512). **ประวัติผู้ไทย**. พระนคร : กรุงเทพมหานครพิมพ์.
- ถาวร โกอุดมวิทย์. (2529). **พิธีกรรม.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต.ศิลปศาสตร์(โบราณคดีสมัย
ประวัติศาสตร์)** มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2530). **ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน**. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2542). **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคอีสานเล่มที่12**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรม. ธนาคารไทยพาณิชย์.
- ทิพย์สุดา ญาณโกมุท. (2547). **ดนตรีในพิธีเสนตัวของชาวไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย
จังหวัดเพชรบุรี**. ปริญญาานิพนธ์ ศป.ม.(มานุษยวิทยาราชภัฏวิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- นำพวลย์ กิจรักษ์กุล. (2532). **การศึกษารูปแบบการตั้งถิ่นฐานประชากรเศรษฐกิจและ
วัฒนธรรมลาวโซ่งในเขตจังหวัดนครปฐม**. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิพนธ์ เสนาพิทักษ์. (2523). **สาส์นผู้ไทยโซ่ง**. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต.
- นุกูล ชมภูนิช. (2538). **ประเพณีชาวไทยโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด**. กรุงเทพฯ: เพชรเกษมการพิมพ์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). **ชาวเขาในไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- บุปผา ทวีสุข. (2520). **คติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ : พายัพออฟเซทพริ้นท์.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2520). **คำเรียกขวัญเมืองเหนือ .วัฒนธรรมไทย**. มิถุนายน
- ประเทือง คล้ายสุบรรณ. (2531). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.

- ประมวล ดิคคินสัน. (2521). **คติชาวบ้านการศึกษาในด้านมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แพร่
พิทยาอินเตอร์ เนชั่นแนล หจก.
- ประเวศ วะสี. (2537). **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม,
แห่งชาติ
- พินิตา เย็นสมุทร. (2524). **คำและความหมายในภาษาลาวโซ่ง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาภาษาตะวันออก. มหาวิทยาลัยศิลปากร : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร
นครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- พระยาอนุমানราชชน. (2515). **ชาติศาสนาและวัฒนธรรม**. โดยเสถียรโกเศศ(นามแฝง). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์บรรณาการ.
- พระยาอนุমানราชชน. (ม.ป.ป.). **การศึกษาศิลปะและประเพณี**. โดยเสถียรโกเศศ(นามแฝง).
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บรรณาการ.
- มานิตา เชื้อนันทน์. (2541). **ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นชาวโซ่งบ้านดอน
มะเกลือตำบลดอนมะเกลือ**. อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี. สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2542). **โลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ความเชื่อเรื่องผีของ
ไทยโซ่ง**. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมมิก
จำกัด.
- เรไร สืบสุข. (2533). **วรรณกรรมพื้นบ้านไทยทรงดำ อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี**. รายงานการ
วิจัย. เพชรบุรี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์วิทยาลัยครูเพชรบุรี. ถ่ายเอกสาร.
- วรรณุช ประพิณ. (2538). **การศึกษาเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาลาวโซ่งในจังหวัดนครปฐม ราชบุรี
และเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยศิลปากร. นครปฐม.
- วิวัฒนาการทางวัฒนธรรม. (2550, มิถุนายน). **วารสารศาสนาและวัฒนธรรม**.
- วิศรุต สุวรรณวิเวก. (2524). **ระบบการเขียนโซ่ง**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชา
ภาษาตะวันออก. มหาวิทยาลัยศิลปากร : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร
นครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- สังัด ภูเขาทอง. (2532). **การดนตรีไทยและทางเข้าสู่ดนตรีไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2524). **การเล่นคอนของลาวโซ่งที่บางกุ้ง**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. (2550). **สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ไทยโซ่ง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมมิก

จำกัด.

- सानิตย์ รัศมี. (2547). **พิธีเสนตั้งบั้ง : กรณีศึกษาดนตรีและพิธีกรรมของชาวลาวโซ่งหมู่บ้านเกาะแรด จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์ ศป.ม.(มานุษยดุริยางควิทยา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร
- สาวิตรี แสนสว่าง. (2537). **การศึกษาวิเคราะห์คำภาษาตระกูลไทในไตรภูมิภคของชาว ลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2522). **โลกทัศน์ชาวไทยลานนา**. เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.
- สิริ พึ่งเดช. (2519). **ประวัติลัทธิของผู้ไต่ทรงดำ**. พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สุกัญญา จันทะสุน. (2538). **ภูมิปัญญาชาวบ้านและกระบวนการถ่ายทอดการศึกษา "พิธีเสนเรือน" ของชาวของชาวลาวโซ่ง จังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาจารึกภาษาไทย. มหาวิทยาลัยศิลปากร : บัณฑิตวิทยาลัย. มหาวิทยาลัยศิลปากร นครปฐม. ถ่ายเอกสาร.
- สุทัศน์ มูลละออง.(2551, 8 พฤษภาคม). สัมภาษณ์โดย ประยงค์ รื่นณรงค์ ที่บ้านสระยายโสม
- สุมิตร ปิติพัฒน์และคนอื่นๆ. (2521). **ลาวโซ่ง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2534). **วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ บรรจงศิลป์. (2534). **ความคิดและภูมิปัญญาไทยชุด "ดุริยางคศิลป์"**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

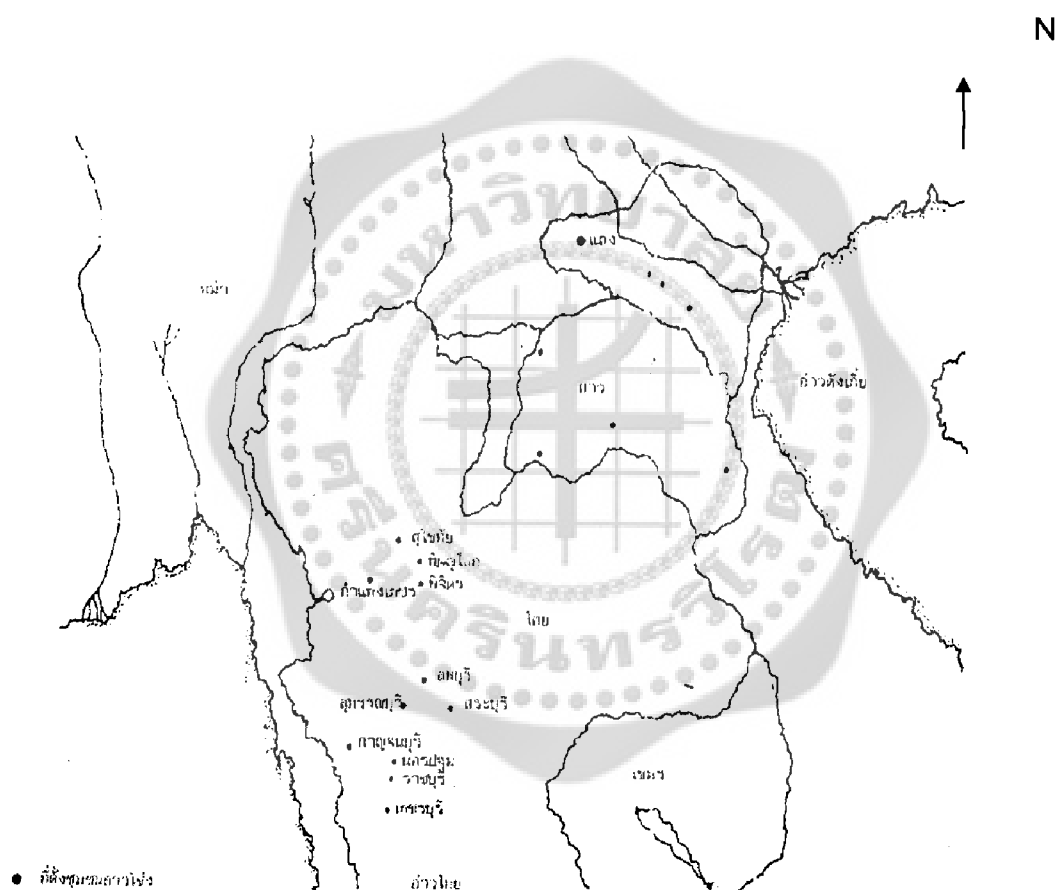

ภาคผนวก ก

ประวัติความเป็นมาของลาวโซ่ง

ประวัติความเป็นมาของชาวไซ่ง

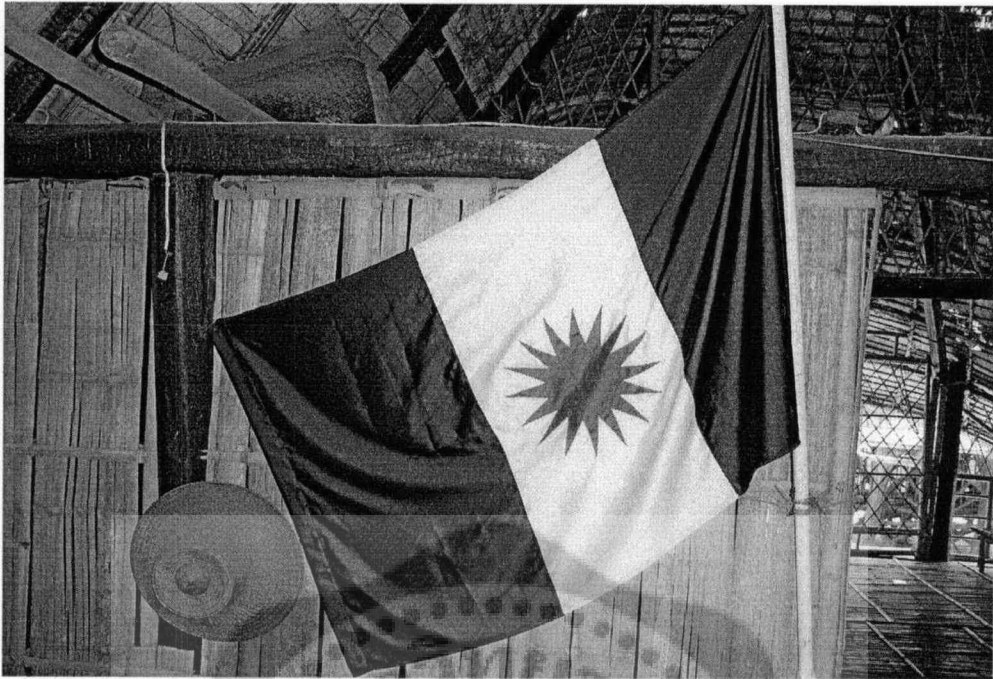
ชาวไซ่ง,ลาวไซ่ง,ไทยไซ่ง,ลาวทรงดำ และ ผู้ไทยดำ นั้นเป็นชื่อเรียกคนไทยภาคกลาง ใช้เรียกชาติพันธุ์กลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่ง ซึ่งอพยพจากเขตสิบสองจุไทย ในประเทศเวียดนามตอนเหนือ คำว่า"ลาว" ในที่นี้ เป็นสรรพนามที่คนไทยแต่โบราณ ใช้เรียกกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทหลายกลุ่มที่อาศัยอยู่ทางตอนเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีได้หมายถึงผู้คนจากประเทศลาวเพียงอย่างเดียวเหมือนในปัจจุบัน ส่วนคำว่า ผู้ไท นั้นเป็นชื่อที่พลเมืองในเขตสิบสองจุไทยของเวียดนามและเขตหัวบ้านของลาวใช้เรียกตัวเองมาแต่โบราณ

แสดงที่ตั้งเมืองแก้วและชุมชนชาวไซ่ง

ที่มา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

ชาวไซ่งบ้านดอนมะเกลือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

ธงชาติของชาวไซ่ง

ลาวไซ่ง หรือ ลาวทรงดำ เป็นชื่อเก่าในสมัยแรกๆที่ชาวสยามใช้เรียกชนกลุ่มนี้อย่างเป็นทางการมาแต่โบราณ โดยมาจากการที่ชาวสยามเห็นว่าเป็นคนที่เดินทางมาจากทางประเทศลาวจึงเข้าใจว่าเป็นชาวลาว ส่วนคำว่า ไซ่ง (หรือทรง) นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับ คำว่า ส้วงก้อม หมายถึง กางเกงขายาวสีดำของผู้ชายชาวไซ่ง ที่มีรูปทรงคล้ายกางเกงของชาวจีนโดยสรุปแล้ว คำว่า ลาวไซ่ง ไทยทรงดำ ลาวทรงดำ เป็นคำที่ใช้เรียกชนกลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างจากชนชาติอื่นๆที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย เช่น การแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำ ทรงผมของสตรีที่เป็นบันเกล้า และความเชื่อประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ

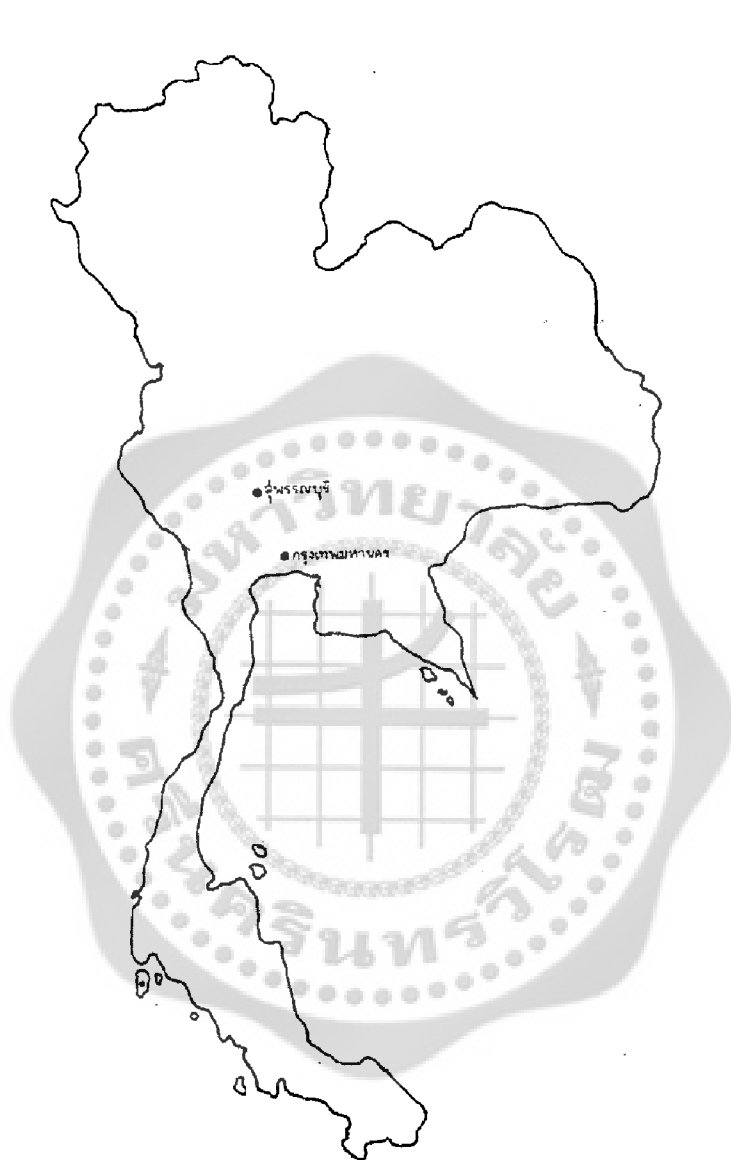
ถิ่นอาศัยดั้งเดิมอยู่ในบริเวณแคว้นสิบสองจุไทย ซึ่งมีอาณาเขตในแถบแม่น้ำดำ แม่น้ำแดงของประเทศเวียดนาม ซึ่งอยู่ติดกับทางตอนเหนือของประเทศลาวและติดต่อกับชายแดนทางใต้ของประเทศจีน ปัจจุบันเป็นเขตของประเทศเวียดนาม แต่เดิมนั้นแคว้นสิบสองจุไทยปกครองตนเองเป็นอิสระ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ได้ตกไปอยู่ในความคุ้มครองของนครหลวงพระบาง จากพงศาวดารเมืองไล ในประชุมพงศาวดารภาคที่ 9 ของกรมศิลปากร กล่าวว่แต่เดิมในเขตสิบสองจุไทยได้แบ่งการปกครองเป็นสิบสองหัวเมืองหลัก ซึ่งต่างเป็นอิสระต่อกันประกอบด้วยหัวเมืองของผู้ไทยขาว 4 เมือง ได้แก่ เมืองไล เมืองเมืองเจียน เมืองมุน เมืองบาง และหัวเมืองของผู้ไทยดำ 8 หัวเมือง ได้แก่ เมืองแฉง เมืองควาย เมืองถุง เมืองม่วย เมืองลา เมืองโมะ เมืองหวัด (ว้าด) และเมืองซาง

ชาวโขงอพยพเข้ามาในประเทศไทยหลายครั้ง จากการถูกกวาดต้อนเป็นเชลยศึกสงคราม เริ่มต้นครั้งแรกในสมัยกรุงธนบุรี ในพ.ศ. 2323 พระเจ้ากรุงธนบุรี ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยามหากษัตริย์ศึกและเจ้าพระยากรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท เป็นแม่ทัพยกทัพไปปราบเมืองเวียงจันทน์และเมืองต่าง ๆ ในอาณาจักรล้านช้างและให้กองทัพหลวงพระบางไปตีเมืองทันต์และเมืองม่วย ซึ่งทั้งสองเมืองมีประชากรเป็นลาวทรงดำ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ได้กวาดต้อนครอบครัวลาวทรงดำมาเป็นจำนวนมาก พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงโปรดให้ลาวทรงดำไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เมืองเพชรบุรี เพราะมีภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา มาก ประกอบด้วย หุบเขา ห้วยลำธาร และเป็นลักษณะพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ ภูมิประเทศของเพชรบุรี ถือได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับถิ่นฐานเดิมของชาวโขงเป็นอย่างมาก ชาวโขงได้อาศัยปลูกสร้างบ้านเรือน เป็นหมู่กระจายกันออกไปพร้อม ๆ กับเป็นกำลังในการผลิตเสบียงส่งส่วยให้แก่กองทัพในภาวะเกิด สงครามและเป็นแรงงานให้แก่ทางราชการในสมัยนั้นด้วย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พ.ศ.2335 เจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้ยกทัพ ไปตีเมืองพวนและเมืองแกง ได้กวาดต้อนชาวโขงหรือลาวทรงดำมาจากเมืองแกงประเทศเวียดนาม ใน พ.ศ.2335 เพื่อมิให้เป็นกำลังสำคัญของประเทศเวียดนามอีกต่อไป ดังนั้นจึงต้องหาที่อยู่ให้แก่ลาวทรงดำ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่ที่เมืองเพชรบุรีกับพวกที่มาอยู่ก่อนแล้ว ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า เจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ.2377 กองทัพสยามได้รับชัยชนะจากการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์แห่งเมือง เวียงจันทน์แล้ว ทั้งกองทัพไทยและกองทัพหลวงพระบางได้ ยกทัพไปตีหัวเมืองบริเวณที่ราบสูง ได้ขับไล่ญวนออกจากเมืองพวนได้เข้าตีเมืองแกงในแคว้นสิบสองจุไทย พร้อมทั้งกวาดต้อนลาวทรงดำจากสิบสองจุไทยเข้ามากรุงเทพฯ ต่อมาในปี พ.ศ.2379 เจ้าอุปราชและเจ้าราชวงศ์ แห่งเมืองหลวงพระบางได้ แต่งตั้งให้ท้าวพระยาคุม กองทัพไปตีเมืองทิม เมืองคอย เมืองควร และกวาดต้อนพวกลาวทรงดำส่งลงมา กรุงเทพฯ และในปี พ.ศ.2381 เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์และเจ้านายทางหลวงพระบางและเวียงจันทน์ เกิดทะเลาะวิวาทกัน เจ้าราชวงศ์หนีลงมากรุงเทพฯ และได้คุมตัวลาวทรงดำมาด้วย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ ตำบลท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ทั้งหมด

ครั้นถึงในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำการปฏิรูปการปกครอง ได้ออกพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารและยกเลิกระบบไพร่ จึงทำให้ชาวโขงพ้นจากฐานะทาสของระบบมูล นาย ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ชาวโขงจึงได้อพยพกระจายออกไปยังจังหวัดใกล้เคียง คือ จังหวัดราชบุรี จังหวัดนครปฐม จังหวัดสุพรรณบุรี และจังหวัดพิจิตร เช่น ในราชหัตถเลขาของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (ยศในขณะนั้น) เมื่อ พ.ศ.2438 ได้กล่าวถึง “ชาวลาวทรงดำ 700 คน ได้อพยพมาจากเมืองเพชรบุรีเพื่อไปหาที่ทำกินใหม่” ส่วนชาวโขงที่อพยพมาตั้งชุมชนอย่างหนาแน่นที่ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ในปัจจุบันนี้ ก็มีประวัติบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า บรรพบุรุษของตนนั้นได้อพยพมาจากเมืองเพชรบุรีเพื่อมาตั้งหลักแหล่งใหม่ที่ทำกินใหม่ ปัจจุบันก็คือที่ตำบลดอนมะเกลือ อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อประมาณราวสามสี่ชั่วอายุคนที่ผ่านมาราว ๆ ปี พ.ศ.2441

แสดงที่ตั้งจังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา ภาษาและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น

ชาวไช้บ้านดอนมะเกลือ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

จากหลักฐานที่กล่าวมานี้ ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่า การขยายตัวของชาวไช้จากเมืองเพชรบุรี คงเกิดขึ้นในรอบศตวรรษที่ผ่านมา ทำให้ชุมชนชาวไช้กระจายอยู่อย่างกว้างขวางในหลาย ๆ จังหวัด เช่น ราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี พิจิตร ซึ่งเราจะสังเกตได้ว่า การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวไช้จะขึ้นเหนือเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ขึ้นเนื่องจากชาวไช้ที่มีความรักในถิ่นฐานเดิมของ

จองที่ดินบริเวณป่าสักที่ยังไม่มีผู้ใดเป็นเจ้าของมาก่อน สำหรับสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเพื่อไม่ให้เป็นปัญหาไปรบกวนหรือแย่งที่ทำกินกับผู้ที่ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินมาก่อนหน้านั้น

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันชาวเชียงใหม่ในเมืองไทยทั้งหมดนั้น ต่างก็ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินเป็นปึกแผ่นอยู่ในผืนแผ่นดินไทย มีที่ทำกินที่อุดมสมบูรณ์มีความสุข มีความร่มเย็น มีความมั่นคงถาวร มีลูกหลานสืบสกุลเป็นชุมชนใหญ่ชุมชนหนึ่งแล้ว จึงไม่มีความคิดที่จะเดินทางกลับบ้านเกิดที่เมืองแกงอีกต่อไปแล้ว ทั้งนี้เขาเหล่านั้นก็คือคนไทย คงเหลือไว้เพียงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์อันทรงคุณค่าของชุมชนของตนไว้สืบทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานต่อไป

ภาคผนวก ข
ประวัติของหมู่บ้านดอนมะเกลือ

ป้ายทางเข้าหมู่บ้านดอนมะเกลือ

ประวัติของหมู่บ้านดอนมะเกลือ

1. ลักษณะทั่วไปของชุมชน

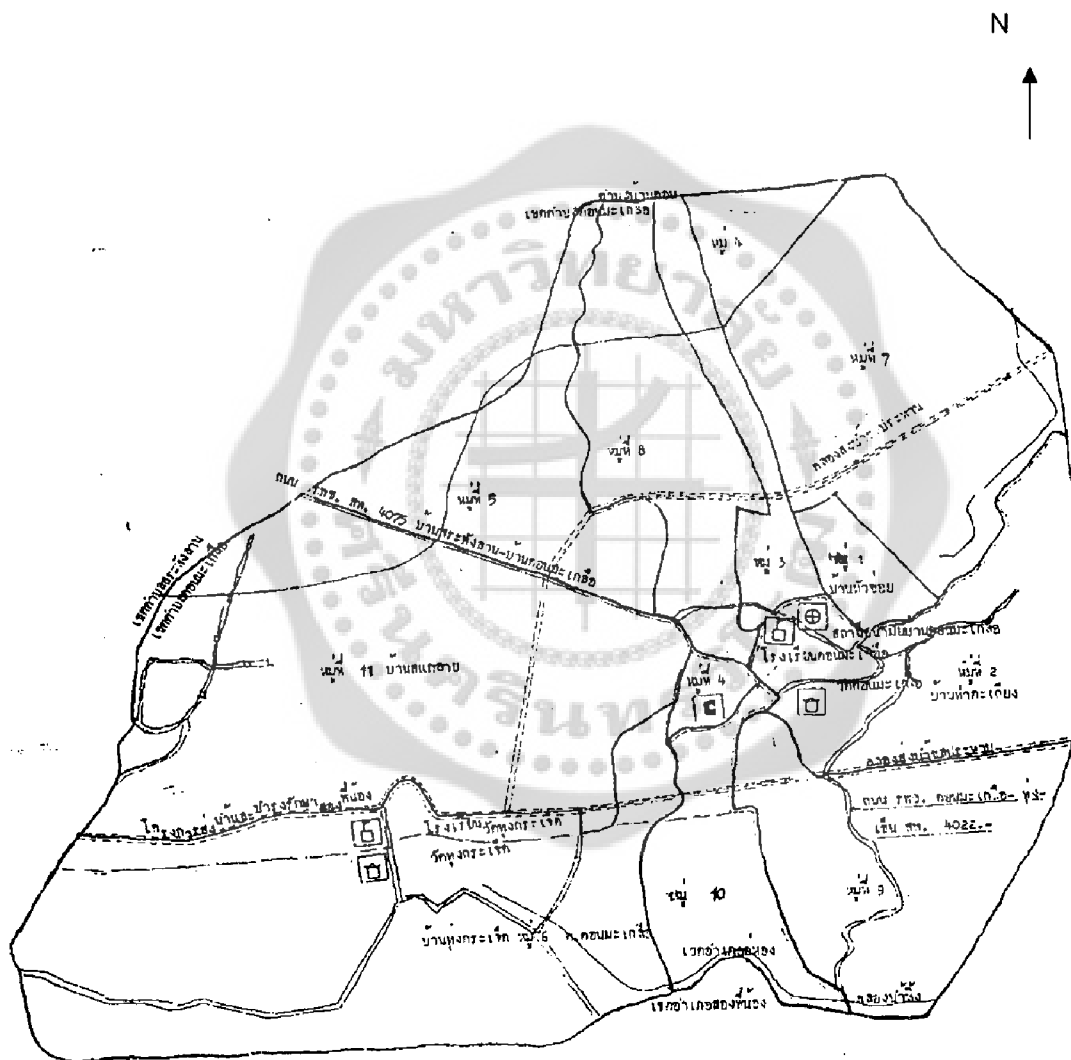
1.1 ประวัติหมู่บ้านดอนมะเกลือ

ชาวโชนที่อาศัยอยู่ในบ้านดอนมะเกลือ อ.อุทอง จ.สุพรรณบุรี กลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่อพยพ ขึ้นมาจากจังหวัดเพชรบุรี มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นที่ดอน (ที่สูง) และรอบบริเวณเป็นที่ลุ่มเหมาะแก่การเพาะปลูกจึงตั้งถิ่นฐานอยู่จนถึงปัจจุบัน เนื่องจากบริเวณนั้นมีต้นมะเกลืออยู่เป็นจำนวนมาก จึงเรียกว่า "บ้านดอนมะเกลือ" ในการเข้ามาครั้งนั้น เพื่อแสวงหาที่ทำกินใหม่ การเข้ามาอาศัยในครั้งแรก ๆ มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ต่อมาภายหลังประสบปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ ถึงแม้จะทำได้มากเท่าไรแต่ก็ไม่คุ้มกับที่ลงทุนไป ประกอบกับผืนดินเสื่อมโทรมลง ชาวโชนจึงหันไปทำไร่เพาะปลูกแตงโม แต่ก็ประสบกับปัญหาดินจืดเร็วจึงต้องย้ายแหล่งที่ทำกรเพาะปลูกใหม่ไปเรื่อย ๆ ปัจจุบันนี้นิยมทำไร่ปลูกแตงโมกันที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนชาวบ้านที่ไม่ประกอบอาชีพทำไร่ หรือคนหนุ่มสาวก็ต้องหัวไปประกอบอาชีพรับจ้างภายนอกหมู่บ้านหรือตามที่ต่าง ๆ ในเมืองหรือจังหวัดต่าง ๆ ในเมือง หรือต่างจังหวัด ผู้คนที่เหลือส่วนมากจะเป็นเด็กและวัยกลางคนขึ้นไปที่ยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ยังคงประกอบอาชีพทำนาเป็นรายได้หลักในการเลี้ยงชีพและครอบครัว

1.2 สภาพทั่วไปของบ้านดอนมะเกลือ

1.2.1 ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลดอนมะเกลือ

ตำบลดอนมะเกลือ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภออุทุมพรพิสัย ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ 24 กิโลเมตร สามารถเดินทางติดต่อได้โดยถนนทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 321 (มาลัยแมน) มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 23.25 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 15,950 ไร่ ลักษณะพื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นที่ดอนและบางส่วนเป็นที่ลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติ คลองชลประทานในการทำการเกษตร ตำบลดอนมะเกลือมีอาณาเขต ดังนี้

ที่ตั้งและอาณาเขตของตำบลดอนมะเกลือ
ที่มา องค์การบริหารส่วนตำบลดอนมะเกลือ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลบ้านดอน
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลศรีสำราญ อำเภอสองพี่น้อง ตำบลหนองบ่อ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลหัวโพธิ์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลสระพังลานและตำบลสระยายโสม

1.2.2 จำนวนหมู่บ้าน

หมู่ที่ 1	บ้านหัวข่อย
หมู่ที่ 2	บ้านหน้าวัด
หมู่ที่ 3	บ้านดอนมะเกลือ
หมู่ที่ 4	บ้านดอนมะเกลือ
หมู่ที่ 5	บ้านบน
หมู่ที่ 6	บ้านทุ่งกระเจ็ด
หมู่ที่ 7	บ้านนอกนา
หมู่ที่ 8	บ้านดอนมะเกลือ
หมู่ที่ 9	บ้านท่าตะเกียง
หมู่ที่ 10	บ้านเลียบราง
หมู่ที่ 11	บ้านสะแกลาย
หมู่ที่ 12	บ้านดอนมะเกลือ

สภาพภูมิศาสตร์ของบ้านดอนมะเกลือ

1.3 จำนวนประชากร

จากข้อมูลและสถิติประชากรตามทะเบียนราษฎร เดือนมกราคม 2551 ตำบลอนมะเกลือ มีจำนวนประชากรรวมทั้งสิ้น 4,508 คน แยกเป็นชาย 2,149 คน หญิง 2,359 คน ความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 195 คน / ตารางกิโลเมตร

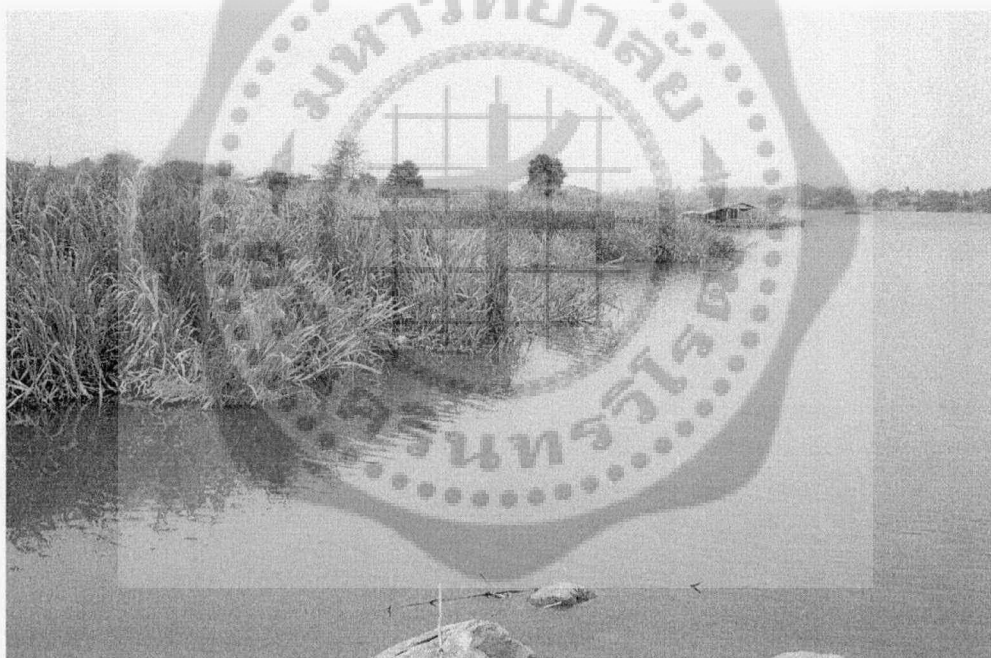
ตารางข้อมูลจำนวนประชากร ตำบลอนมะเกลือ

หมู่บ้าน	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร			ความหนาแน่นของ ประชากรต่อตร.กม.
			ชาย	หญิง	รวม	
หมู่ที่ 1 บ้านข่อย	2.06	106	215	234	449	219
หมู่ที่ 2 บ้านหน้าวัด	1.57	107	223	217	440	284
หมู่ที่ 3 บ้านดอน มะเกลือ	1.28	86	210	288	438	345
หมู่ที่ 4 บ้านดอน มะเกลือ	1.22	55	122	146	258	214
หมู่ที่ 5 บ้านบน	3.68	96	201	224	425	115
หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งกระเจ็ด	3.28	135	249	240	489	146
หมู่ที่ 7 บ้านนอกนา	2.08	92	185	197	378	187
หมู่ที่ 8 บ้านดอน มะเกลือ	0.96	69	158	182	340	357
หมู่ที่ 9 บ้านท่าตะเกียง	2.69	100	184	220	414	152
หมู่ที่ 10 บ้านเลียบราง	1.52	57	144	134	278	187
หมู่ที่ 11 บ้านสะแกลาย	2.11	75	157	183	340	162
หมู่ที่ 12 บ้านดอน มะเกลือ	0.8	63	111	148	259	330
รวม	23.25	1041	2149	2359	4508	195

ตารางแสดงจำนวนประชากรตำบลอนมะเกลือ
ที่มาสำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

1.4 สภาพทางการเกษตร

หมู่บ้านดอนมะเกลือ อำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวอำเภออุทุมพร จังหวัดสุพรรณบุรี มีถนนมาลัยแมนตัดผ่านจากจังหวัดนครปฐม ผ่านอำเภอ อุทุมพร ไปยังตัวจังหวัดสุพรรณบุรี พื้นที่เป็นเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำจะระเข้สามพัน สภาพพื้นดินเป็นดินร่วนเหมาะแก่การทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ ชาวโชน่งบ้านดอนมะเกลือจึงมีอาชีพทำการเกษตรและการทำนา เป็นอาชีพหลัก และมีการทำการเพาะปลูกพืชผัก ทำไร้แดงโม ในระยะต่อมา พื้นที่รอบนอก ของหมู่บ้าน มีคลองชลประทานไหลผ่าน มีน้ำบริสุทธิ์สามารถทำนาได้ตลอดปี จากถนนมาลัยแมนจะมีถนนลาดยางตัดเป็นทางสัญจรเข้าหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร ตลอดสองข้างทางถนนเข้าหมู่บ้าน และบริเวณโดยรอบส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ทำนา และพื้นที่ส่วนน้อยจะทำไร้แดงโมและไร้ร้อนบ้าง ส่วนบริเวณที่อยู่อาศัยจะอยู่รวมกันเป็นชุมชนรวม 12 หมู่บ้าน

แหล่งน้ำทางธรรมชาติของตำบลดอนมะเกลือ

ในอดีตชาวโชน่งที่ประกอบอาชีพทำนา ต้องใช้เครื่องมือที่คิดประดิษฐ์ได้เองเป็นเครื่องทุ่นแรงในการทำนา การทอนน้ำเข้านาจะต้องใช้ระหัดทำด้วยไม้วิดน้ำเข้าที่นา ซึ่งต้องใช้แรงกายทั้งมือทั้งเท้าหมุนระหัดวิดน้ำให้เคลื่อนที่ แต่ในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ ซึ่งมาการช่วยพัฒนาการทำนาของชาวโชน่งให้ง่ายและสะดวกสบายขึ้นมากกว่าเดิม มีการนำเครื่องยนต์ เครื่องสูบน้ำ

ที่ใช้ น้ำมันเป็นเชื้อเพลิงมาสูบน้ำเข้านาแทนระหัดวิดน้ำแบบเดิมจึงสามารถทำนาได้ตลอดปี ประมาณปีละ 3 ครั้ง

การไถนาในอดีตนั้นใช้วัวใช้ควายเทียมคราดสำหรับพรวนดินไถนา แต่ในปัจจุบันชาวโชนใช้เครื่องยนต์ไถนาแทนวัวควายแล้ว ทำให้สามารถไถนาครั้งละหลายๆไร่ ได้พื้นที่นาจำนวนมาก ชาวโชนจึงทำนาได้ตลอดปี มีรายได้จากการทำนา ขายข้าวเปลือก มีฐานะดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมา อาชีพการทำนายังคงมีอยู่เป็นอาชีพหลัก ของ พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย แต่ชาวโชนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นไม่นิยมการทำนาเท่าที่ควร ส่วนใหญ่หันไปทำงานรับจ้างในเมือง ในโรงงาน ร้านค้า เป็นต้น เพราะเป็นอาชีพที่สบาย งานเบากว่า ไม่ต้องตากแดดตากฝนดังเช่นบรรพบุรุษ

การเลี้ยงปศุสัตว์ของหมู่บ้านดอนมะเกลือ

เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยว ในอดีตที่ผ่านมาชาวโชนชาย - หญิง จะร่วมกันลงแขก ช่วยกันเกี่ยวข้าว ไปแต่ละที่นาที่ละเจ้าของโดยไม่ต้องเสียค่าจ้างแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อชุมชนเติบโตขยายขึ้นผู้ที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง ก็จะเข้ามารับจ้างเกี่ยวข้าวเพื่อหารายได้เลี้ยงครอบครัว โดยไม่ต้องทิ้งถิ่นที่อยู่อาศัยไปทำงานที่ห่างไกล เกิดการจ้างงานเข้ามาในระบบ และในสมัยปัจจุบันนี้ มีเครื่องมือเทคโนโลยีที่ทันสมัย ใช้รถยนต์แบบใหม่เก็บเกี่ยวข้าวแล้วสามารถพ่นข้าวเปลือกออกมาเป็นเม็ด ๆ บรรจุลงกระสอบที่รองรับอยู่ได้ทันทีแบบเบ็ดเสร็จ ไม่ต้องเก็บข้างขึ้นยุ้งฉางรอพ่อค้ามารับซื้อดังเช่นในอดีต เครื่องจักรกลจึงเป็นเครื่องทุ่นแรงงานมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้การทำนาในปัจจุบัน

สะดวกสบายมากขึ้นไปอีก อาจจะเป็นส่วนช่วยให้ชาวไซ่งในหลังยุคนี้มีโอกาสหันกลับมาประกอบอาชีพทำนากันใหม่อีกครั้งหนึ่งในอนาคตได้ เครื่องจักรกลสมัยใหม่ได้มีบทบาทเข้ามาเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการทำนาของชาวไซ่งในปัจจุบัน ดังนั้นเครื่องมือทำนาในอดีตที่ชาวไซ่งได้คิดประดิษฐ์ขึ้นใช้เอง หรือหาซื้อมาจากท้องตลาดในยุคก่อนจึงหมดความสำคัญลงและมีบทบาทน้อยมาก บางสิ่งบางอย่างก็ถูกทิ้งร้างไม่ได้ใช้อีกเลย เช่น ระเบิดวิดน้ำ เกวียน สีข้าว คันไถ ครกกระเดื่อง และยั้งฉาง

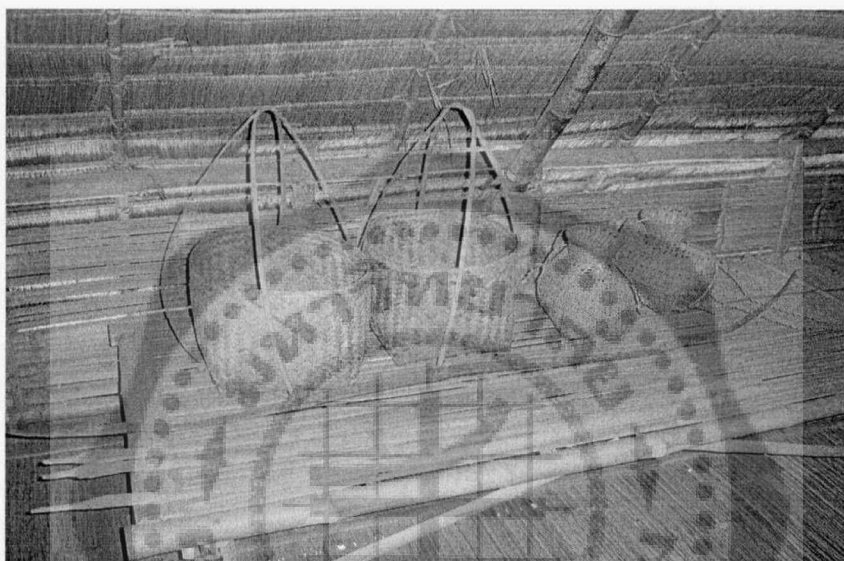

สภาพผืนนาหลังเก็บเกี่ยวผลผลิต

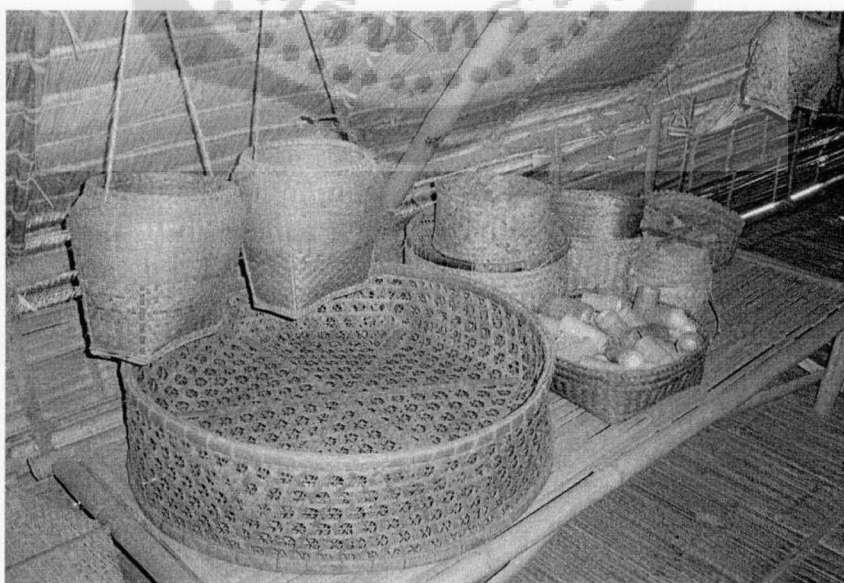

ผืนนาหลังเก็บเกี่ยวแหล่งอาหารของสัตว์เลี้ยง

ในระหว่างฤดูทำนาหรือหลังฤดูเก็บเกี่ยว ถ้ามีเวลาว่างจากการทำนาผู้ชายชาวไทจะนั่งจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนหรือเครื่องมือในการทำนา ส่วนผู้หญิงชาวไทจะทอผ้าไหมหรือผ้าฝ้าย เอาใช้ในชีวิตประจำวัน และในงานพิธีกรรมต่างๆ ขณะที่ผู้หญิงชาวไทได้รับการฝึกฝนอาชีพจากกลุ่มแม่บ้านทอผ้า ให้ใช้เครื่องทอผ้าแบบใหม่เป็นกึ่งกระทุก เพื่อนำมาใช้ทอผ้ามัดหมี่และนำไปขายเป็นสินค้าสู่ตลาดภายนอกเป็นอาชีพเสริมที่สร้างรายได้ดีพอสมควร

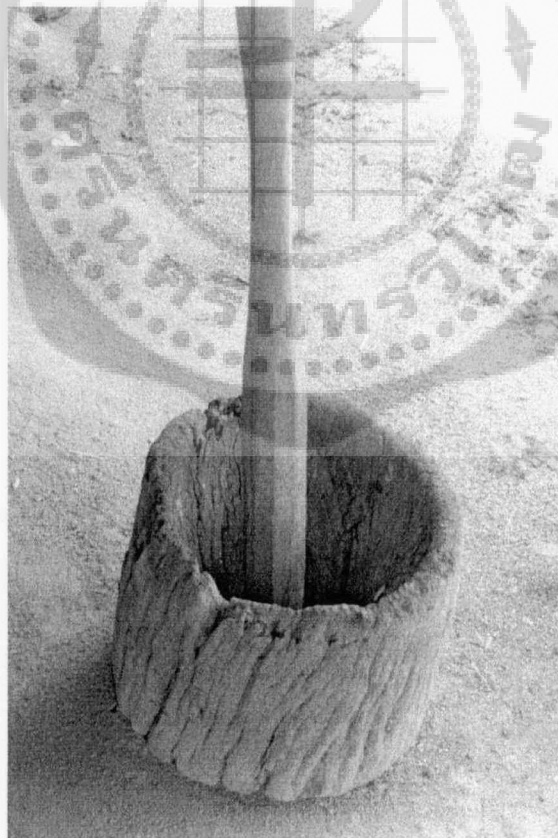
เครื่องจักสานของชาวไท

เครื่องจักสาน ไข่ไสของ จั๊บสัตว์ เก็บฝ้าย

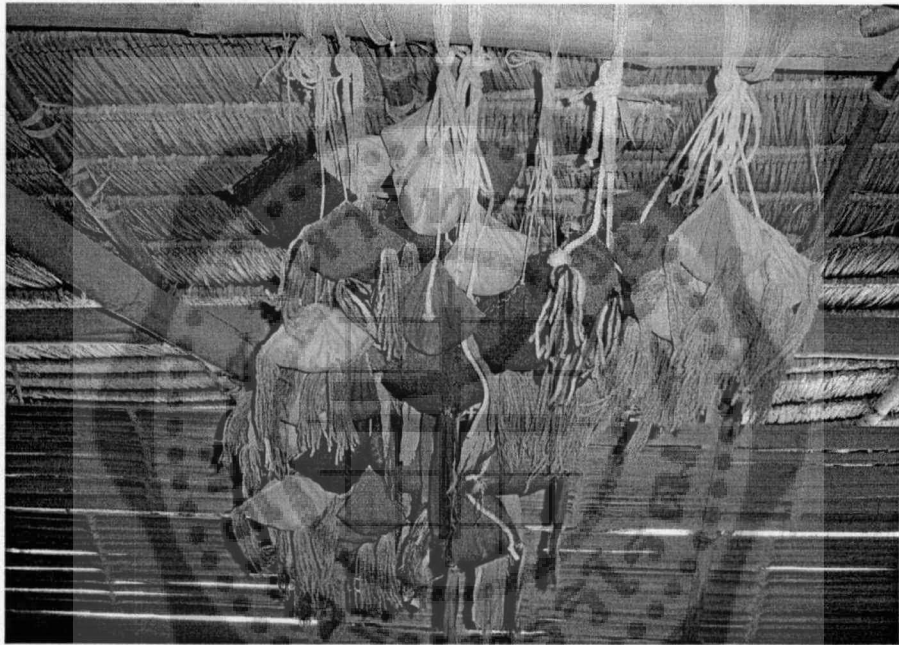

อุปกรณ์สำหรับใช้บดข้าวเปลือก

ครกไม้ใช้สำหรับตำข้าวเปลือก

บางครั้งชาวไซ่ง่งยังคงเย็บผ้าด้วยมือไม่ใช้เครื่องจักรแต่อย่างใด เช่น เย็บทีนอน หมอน มุ้ง เสื้อฮี เสื้อกั๊ก กางเกง ผ้านุ่งขึ้น ฯลฯ เก็บเอาไว้ใช้ในครอบครัว ซึ่งมีการประดิษฐ์ลวดลายด้วยการพับผ้าสีต่าง ๆ ให้เป็นรูปสามเหลี่ยมแล้วนำมาเย็บประกอบเป็นรูปดอกไม้ขนาดสี่เหลี่ยมจัตุรัสวางติดต่อกันไปเป็นแถว ก่อให้เกิดสีสันสวยงาม

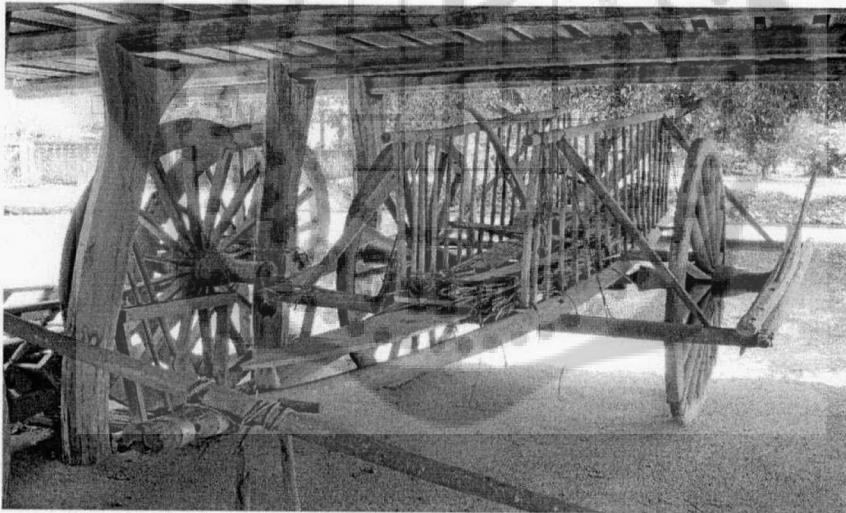

ถุงผ้าประดิษฐ์จากมือของชาวไซ่ง่ง

งานหัตถกรรมดังกล่าวนี้ชาวไซ่ง่งยังคงกระทำอยู่ และถ่ายทอดวิธีการทำให้แก่คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ทำได้และทำเป็น ซึ่งเห็นได้จากชีวิตประจำวันและในงานพิธีกรรมต่าง ๆ ยังคงใช้สิ่งประดิษฐ์ที่เกิดจากงานหัตถกรรม ประชากรส่วนใหญ่คือร้อยละ 90 ของผู้มีงานทำประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมาเป็นรับจ้างค้าขาย และอาชีพรับราชการ พนักงานของรัฐ ตามลำดับอาชีพ ที่ทำรายได้ให้กับประชากรภายในตำบลมากที่สุด คือ อาชีพเกษตรกรรม โดยพืชที่นิยมปลูก ได้แก่ ข้าว ไม้ผล เช่น มะม่วง มะพร้าว ฝรั่ง ด้านการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรส่วนใหญ่นิยมเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคภายในครอบครัว และนำบางส่วน มาจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมด้านหัตถกรรม ภายในตำบลมี กลุ่มทอผ้า จักสาน ด้านอุตสาหกรรม ภายในตำบล มีโรงงานอุตสาหกรรม ได้แก่ โรงงานทำขนมจีน โรงสีข้าว อุซอสมรด

ครกกระเดื่องของชาวไท

เกวียนใช้งานของชาวไท

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

1. หน่วยธุรกิจ ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

1) ปั้มน้ำมัน	2	แห่ง
2) ฟาร์ม	1	แห่ง
3) โรงสีข้าว	1	แห่ง

4) งานทำขนมจีน	1	แห่ง
6) ร้านเสริมสวย	1	แห่ง
7) โรงเรียนประถมศึกษา	1	แห่ง
8) ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ 3	แห่ง	
9) ร้านตัดผมชาย	1	แห่ง
10) กลุ่มทำพริกแกง	1	แห่ง
11) ตู้ซ่อมรถยนต์	1	แห่ง
12) ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า	1	แห่ง
13) กลุ่มทอผ้า	2	แห่ง
14) ตลาดนัด	2	แห่ง
2. สถาบันและองค์กรทางศาสนา		
1) วัด	2	แห่ง
2) ศาลเจ้า	4	แห่ง
3. สาธารณสุข		
1) สถานีอนามัยประจำตำบล	1	แห่ง
2) อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ	100	
3) บ่อโยก	1	แห่ง
4) ถังเก็บน้ำฝน	12	แห่ง
5) ประปาหมู่บ้าน	1	แห่ง
6) เครื่องพ่นหมอกควัน	1	เครื่อง
4. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน		
1) ศูนย์บริการประชาชน	1	แห่ง
2) อปพร.	3	รุ่น
5. แหล่งน้ำธรรมชาติ		
1) บึง,หนอง และอื่น ๆ	64	แห่ง
2) คลอง	23	สาย
3) คลองชลประทาน	10	สาย

1.6 การบริการพื้นฐาน

1. การคมนาคม

การคมนาคมทางบกโดยรถยนต์ ทั้งภายในตำบลและระหว่างตำบล มีความสะดวกรวดเร็วเนื่องจากได้มีโครงการปรับปรุงถนนในเขตตำบลอย่างต่อเนื่อง โดยมีเส้นทางที่สำคัญภายในตำบล ดังนี้

- 1) ถนนทางหลวงแผ่นดิน 321 ผ่านตำบลดอนมะเกลือเข้าสู่สระยายโสมและคูทอง
- 2) ถนน รพช.สพ. 3009 ผ่านบ้านทุ่งเขินเข้าสู่ตำบลดอนมะเกลือ
- 3) ถนน รพช.สพ. 3097 ผ่านบ้านเนินพระปรางค์เข้าสู่ตำบลดอนมะเกลือ
- 4) ถนน ทางหลวงแผ่นดิน 3505 หัวโพธิ์เข้าสู่บ้านรางประทุนและบ้านดอนมะเกลือ

5) ถนน รพช สระพังลาน-ดอนมะเกลือ

2. การโทรคมนาคม

- 1) ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 2 ตู้
- 2) ตู้การ์ดโฟน tot 12 ตู้

3. การไฟฟ้า

- 1) ไฟฟ้าเข้าถึงครบทั้ง 12 หมู่บ้าน
- 2) ประชากรที่ใช้ไฟฟ้าคิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรทั้งหมดในตำบล

4. งานสำนักงาน

- 1) รถยนต์ส่วนบุคคล จำนวน 1 คัน
- 2) จักรยานยนต์ส่วนบุคคล จำนวน 1 คัน
- 3) เครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 12 เครื่อง
- 4) เครื่องถ่ายเอกสาร จำนวน 1 เครื่อง
- 5) เครื่องโทรสาร จำนวน 1 เครื่อง

1.7 สภาพบ้านเรือนของชาวโชน

บ้านของชาวโชนแบบดั้งเดิมนั้นปัจจุบันหาได้ยาก เนื่องจากชุมชนได้ขยายตัวใหญ่ ความเจริญจากสังคมภายนอกได้เข้ามามีอิทธิพลต่อหมู่บ้านชาวโชนมากขึ้น สภาพการอยู่อาศัยปลูกสร้างบ้านเรือนจึงมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนคล้ายกับเรือนของคนไทยภาคกลาง ซึ่งเป็นการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยและสภาพทางสังคมภายนอกที่รายรอบหมู่บ้านชาวโชนนั้น เห็นได้จากส่วนที่เป็นหลังคาที่มีจั่วยอดแหลม มีผนังฝากันบ้าน แบ่งออกเป็นห้องครัว ห้องนอน ห้องผีเรือนและมือนอกชาน

บ้านเป็นต้น ลักษณะแบบบ้านของชาวโซ่งบางแบบ ก็สร้างคล้ายคลึงแบบบ้านดั้งเดิมเพียงแต่เปลี่ยนหลังคาให้เป็นทรงจั่วอย่างบ้านบ้านไทยแบบบ้านชาวนาไทย ที่มีการลากปีกนกออกมายาวเสมอชายคา บ้านมุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี และฝาผนังบ้านสูงขึ้นกว่าแบบบ้านแบบเดิม มีเรือนครัวและใต้ถุนสูง อย่างบ้านคนไทยภาคกลางทั่ว ๆ ไป

ปัจจุบันบ้านชาวโซ่งแบบดังกล่าวมีอายุล่วงมานานแล้ว บางหลังเสื่อมพังทรุดโทรม ลงบ้านของชาวไทยโซ่งสมัยใหม่ยุคนี้ จึงนิยมสร้างบ้านแบบเรือนไทยประยุกต์ก่อด้วยปูนซีเมนต์แทนไม้ มุงกระเบื้องแบบยุโรป หรือเป็นบ้านแบบก่อด้วยซีเมนต์สไตล์ฝรั่งตามสมัยนิยมหรือตามแบบบ้านคนไทยภาคกลางทั่วไป ที่มีจั่วเป็นยอดแหลม หลังคาลาดเท ใต้ถุนสูงสำหรับนั่งทำงานหรือ พักผ่อนและ เก็บของใช้ ต่าง ๆ ได้

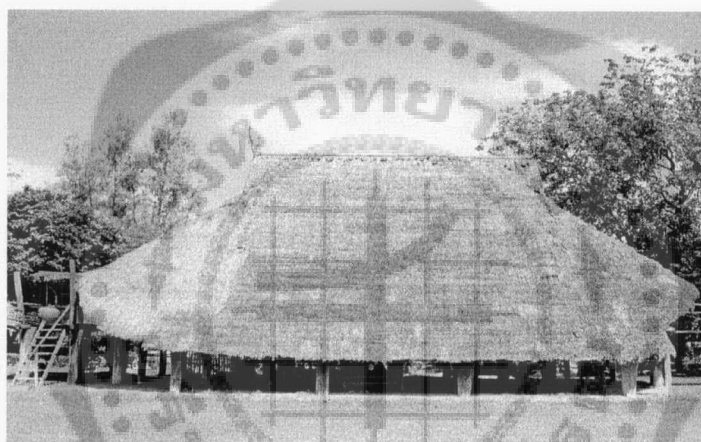

ลักษณะบ้านของชาวโซ่งในปัจจุบัน(แบบที่ 1)

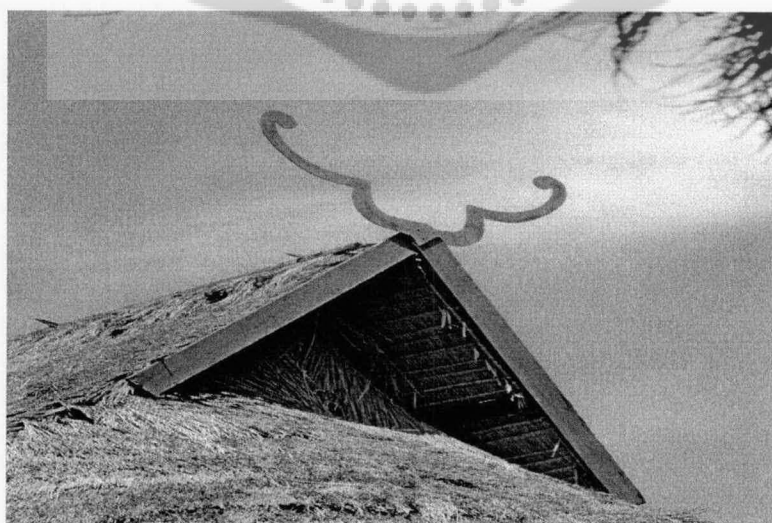

ลักษณะบ้านของชาวโซ่งในปัจจุบัน(แบบที่ 2)

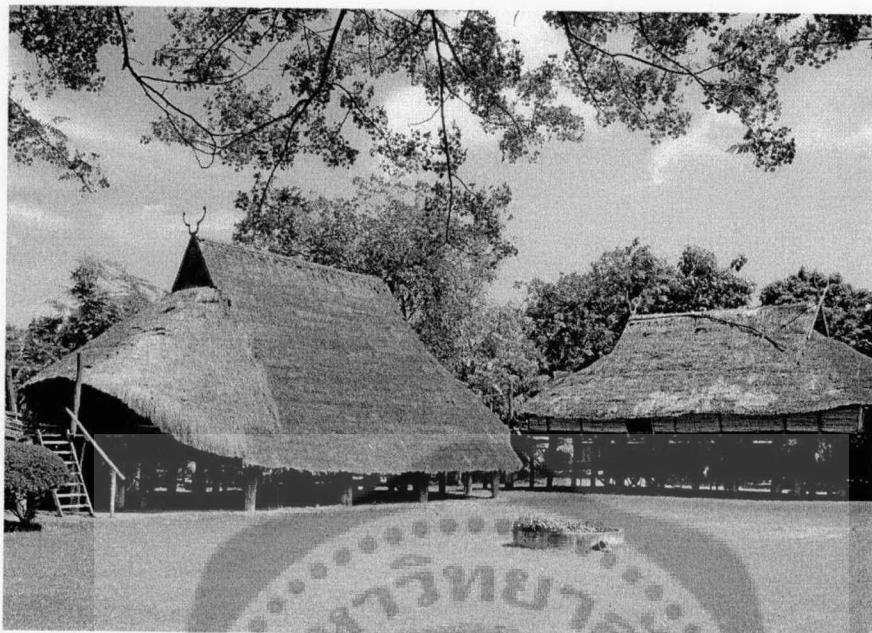
การวางแผนผังและลักษณะบ้านของชาวโชนแบบเดิมนั้น จะมีการวางแผนผังบ้านแตกต่างจากเรือนไทยทั่วไปอย่างหนึ่ง คือ การวางครัวไฟนั้นจะไม่สร้างที่หัวสกัดของบ้าน แต่จะสร้างไว้ที่ หัวสกัดของนอกชานบ้าน ทั้งนี้เพราะหัวสกัดของตัวบ้านด้านหนึ่งจะกั้นเป็นห้องเล็ก ๆ ไว้สำหรับเซ่นไหว้ผีเรือนเรียกว่า กะลื้อห้อง ดังนั้นชาวโชนจะไม่ตั้งครัวบังห้องนี้เด็ดขาดเพราะห้องครัวถือว่าเป็นสิ่งสกปรกที่ไม่สะอาด ห้องนี้ใช้สำหรับเซ่นไหว้ผีเรือนนี้สามารถพบเห็นได้ในบ้านของชาวโชนทั่วไปในปัจจุบัน เพราะชาวโชนยังมีความเชื่อถือผีบรรพบุรุษ จึงยังรักษาประเพณีการเซ่นไหว้บรรพบุรุษและความเชื่อเรื่องผี ไว้อย่างเหนียวแน่น ทำให้ห้องดังกล่าวมีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินวิถีชีวิตของชาวโชน

ภาพประกอบ 23 ลักษณะหลังคาบ้านของชาวโชน

ภาพประกอบ 24 ขอดกุด สัญลักษณ์สำคัญของบ้านชาวโชน

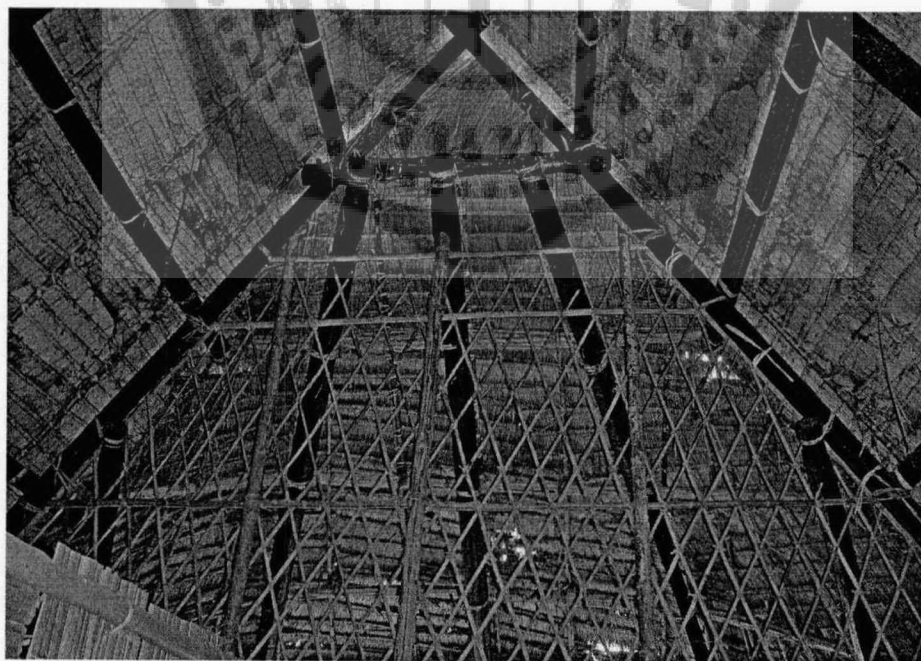
ภาพประกอบ 25 บ้านของชาวไซ่งะและยั้งข้าว

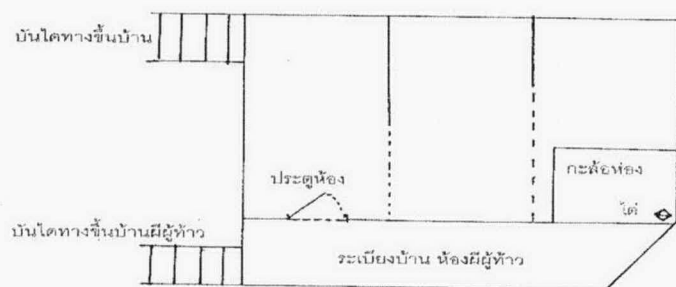
ภาพประกอบ 26 ทางขึ้นด้านหน้าบ้านของชาวไซ่งะ

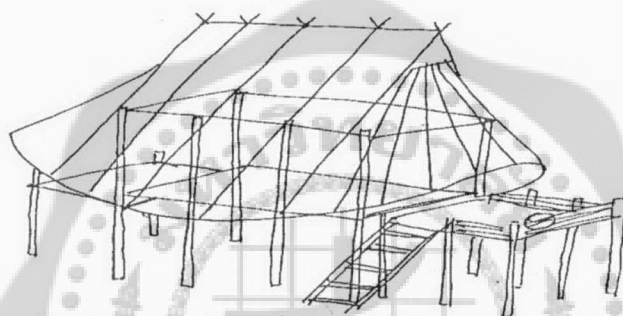
ภาพประกอบ 27 ภาพด้านข้างบ้านของชาวไซ่ง

ภาพประกอบ 28 โครงสร้างภายในหน้าจั่ว

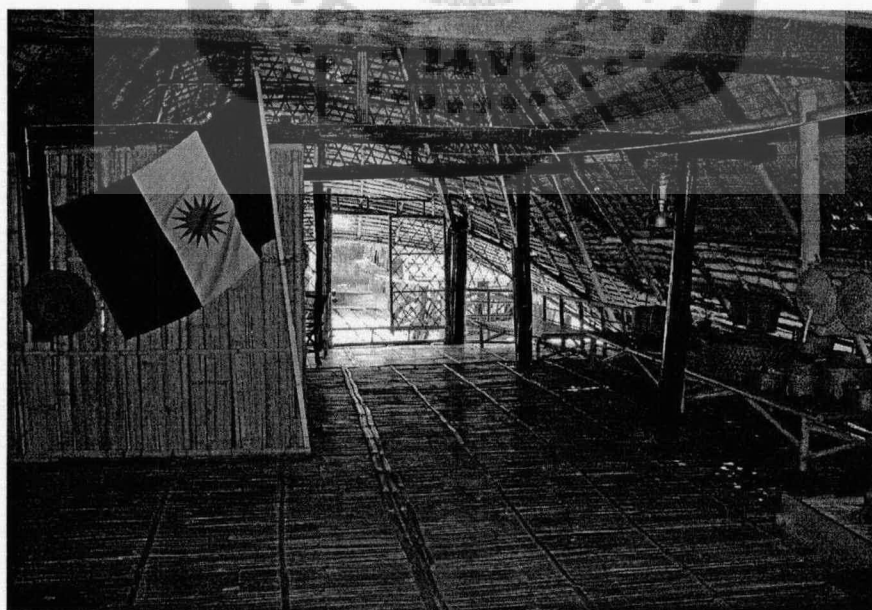

ผังแสดงการแบ่งห้องต่างๆ ในเรือนชาวลาอไซ่ง

โครงสร้างบ้านชาวลาอไซ่งแบบดั้งเดิมสร้างด้วยไม้ไผ่ มุงหลังด้วยหญ้าแฝก

ภาพประกอบ 29 ผังแสดงโครงสร้างภายในบ้านของชาวไซ่ง

ภาพประกอบ 30 ภายในบ้านของชาวไซ่ง

ภาพประกอบ 31 โต๊ะบูชาพระภายในบ้านของชาวไซ่ง

ภาพประกอบ 32 เตาก่อไฟแบบดั้งเดิม

ภาพประกอบ 33 เครื่องนอนของชาวโซ่ง

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญอย่างหนึ่งที่สร้างควบคู่กับบ้านของชาวโซ่งก็คือ ยุ้งข้าว ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นมาก และมีความสำคัญแก่ชีวิตชาวโซ่งเป็นอย่างมาก เพราะชาวไทยโซ่งดำรงชีพด้วยการทำนา ยุ้งข้าวจึงมีความจำเป็นอย่างมากในการเก็บข้าวเพื่อรอการจำหน่าย ทำให้เราสามารถพบว่าบางบ้านจะมียุ้งข้าวที่ใหญ่เกือบเท่าตัวบ้าน

ยุ้งเก็บผลผลิตทางการเกษตรของชาวโซ่ง

ยุ่งข้าวในปัจจุบันจะมีการตกแต่งและเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับที่พักอาศัย เช่น มุงด้วยกระเบื้องมีजू และมี่ปั้นลมฉลุลายต้นเสาที่ค้ำยุ่งข้าว ใช้ต้นไม้ที่มีง่ามและวางต้นเสาแทนคานไว้บนง่ามเสานั้น ปัจจุบันยุ่งข้าวส่วนมากมักถูกปล่อยทิ้งร้างเพราะสามารถส่งข้าวไปสีได้ที่โรงสีได้ทันทีหรือมีพ่อค้ามารับซื้อข้าวเปลือกถึงที่นาโดยไม่ต้องรอเก็บข้าวเปลือกซึ่งยุ่งฉางอย่างเคย ยุ่งข้าวจึงไม่จำเป็นอีกต่อไปและเนื่องจากชาวไร่จะไม่นำยุ่งข้าวที่ร้างมาเป็นที่พักอาศัยหรือเหยียบย่ำ เพราะจะเป็นการกระทำย่ำยีกับพระแม่โพสพ และจะเป็นการนำสิ่งอัปมงคลมาใส่ตัว ยุ่งข้าวจำนวนมากจึงถูกทิ้งร้างและหมดความสำคัญลง

ภาคผนวก ค
โน้ตเพลงไทย - สากล

เพลง เดี่ยวทาง

---ช	--ทช	ทฟทช	--ทช	ทฟทช	--ทช	ทฟทช	-ฟทช
-ฟทช	--ทช	ทฟทช	--ทช	ทฟทช	--ทช	ทฟทช	-ท -ช
---ช	----	----	----	---ช	----	----	----
---ช	----	----	----	---ช	---ช	---ช	-ชชช

เพลง หาขวัญ

---ช	---ล	---ช	---ล	-ฟชล	--ชล	ฟชลช	---ช
----	ฟร-ฟ	----	---ร	-ด-ฟ	---ร	ฟชลช	---ช
-ดดฟ	-ช-ล	---ฟ	-ล-ช				

เพลง นำขวัญ

--มท	-ฟ-ท	--ดช	-ฟ-ด	-ดฟม	-ฟ-ด	-ดฟด	-ดฟด
-ฟ-ด	-ฟ-ด	---ด	---ด	----	-ฟ-ด	-ดฟด	-ดฟด
-ฟ-ด	-ฟ-ด	-ฟ-ด	-ฟ-ด	-ดฟด	-ดฟด	-ดฟด	-ดฟด
---ด	---ด	-ด-ด	---ด	---ด	-ฟ-ด	---ด	-ฟ-ด

เดี่ยวทาง

Musical score for 'เดี่ยวทาง' (Solo Path). The score is written in 2/4 time and consists of four staves. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature. The second staff starts with a measure number '5'. The third staff starts with a measure number '9'. The fourth staff starts with a measure number '13'. The music is a single melodic line with a repeating rhythmic pattern of eighth notes.

หาขวัญ

นำขวัญ

The musical score for "นำขวัญ" is written in 2/4 time and consists of five staves. The first staff begins with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one flat (B-flat). The melody starts with a quarter rest, followed by a quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. A double bar line follows, then a quarter note G4, a quarter note A4, and a quarter note B4. The second staff continues with a quarter note C5, a quarter note D5, a quarter note E5, and a quarter note F5. The third staff continues with a quarter note G5, a quarter note A5, a quarter note B5, and a quarter note C6. The fourth staff continues with a quarter note D6, a quarter note E6, a quarter note F6, and a quarter note G6. The fifth staff concludes with a first ending (marked '1.') consisting of a quarter note G6, a quarter note A6, and a quarter note B6, followed by a double bar line and a second ending (marked '2.') consisting of a quarter note G6, a quarter note A6, and a quarter note B6. Measure numbers 4, 5, 9, 13, and 17 are indicated at the beginning of their respective staves.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	ประยงค์ รื่นณรงค์
วัน เดือน ปีเกิด	14 มิถุนายน 2522
สถานที่เกิด	อำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ 27 ถนนอินใจมี ตำบลท่าอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์ 53000
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	หลักสูตรสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ 53000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2535	ประถมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนวัดสระยายโสม อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสระยายโสมวิทยา อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี
พ.ศ. 2541	มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนสระยายโสมวิทยา อ.อุ้มทอง จ.สุพรรณบุรี
พ.ศ. 2545	ครุศาสตรบัณฑิต ดนตรีศึกษา(ไทย) จากสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
พ.ศ. 2553	ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยดุริยางควิทยา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ